Biblioteca Jud. [illegible]
SALA DE LECTURA

Proletari din toate țările, uniți-vă !

ANUL XXV
31
(1 056)
Sîmbătă
31 iulie
1982
8 pagini
4 lei

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

AUGUST

Așadar, intrăm în August, lună de vîrf a istoriei noastre celei mai fierbinți, vatră a memoriei largi, contemporane, timp al aducerii aminte, neincetat. Un calendar de nouă epocă, piatră de hotar cum a fost pe bună dreptate denumit și consacrat acel act eroic fundamental prin care energiile revoluționare și patriotice ale țării au atins atunci, la 23 August 1944, treapta cea mai inaltă și s-au revărsat cu putere de destin asupra prezentului și viitorului, confirmindu-ne in miezul și la altitudinea propriei noastre identități naționale.

Realitatea, fapta la zi, dinamică și esențială, starea noastră de gind și simțire, modul nostru de a vedea și discerne între problemele lumii contemporane și a găsi soluția optimă, constructivă pentru a ne continua opera de progres și civilizație își au, cum bine se știe, rădăcinile adinci infipte în terenul fertil al ideilor și acțiunilor revoluționare prin care partidul nostru comunist, centrul vital al intregii națiuni, și-a asumat cuvîntul de ordine al tuturor transformărilor sociale și a înscris cele mai glorioase pagini de istorie. Un memorabil eveniment de azi, recenta Plenară lărgită a partidului ne conferă o multitudine de argumente in acest sens și ne mai dă in plus o cuprinzătoare imagine a traiectului parcurs, făcind și mai posibile acele grade de comparație prin care, in ultimii șaptesprezece ani de pildă, perioadă cu adinci semnificații pentru noi toți, România se prezintă cu o asemenea densitate de ritmuri și preocupări pe unitatea de timp economică și socială incit, azi, ea își poate pune cu adevărat și problema unei noi calități a muncii și vieții, a gindirii și creației din toate domeniile și sectoarele de activitate.

Prin magistrala Expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu la această plenară, document de referință în ceea ce privește teoria și practica edificării noii societăți, deținem întreaga ideologie a dezvoltării multilaterale a țării și, în consonanță cu aceasta, a făuririi unei noi personalități a omului, a concepției sale înaintate, a conștiinței comuniste. Gradul de implicare al culturii și artei este cît se poate de evident iar creația, puterea de manifestare a spiritului creator sint omniprezente în toată această dublă construcție petrecută în sfera conștiinței, și in ființa insăși a țării, ca una din consecințele și privilegiile cele mai exacte ale democrației, ale libertății și independenței noastre făurite prin popor și pentru popor. La loc de cinste și in unanimă accepțiune de fond, creatoare, așa cum s-a subliniat și la recentul Congres al educației politice și culturii socialiste, se prezintă creșterea și păstrarea limbii românești, un exercițiu testamentar și de permanență al culturii și artei noastre, suportul unic de fapt, materia noastră cea mai sensibilă.

Prin literatură și artă istoria a dobîndit totdeauna noi repere și, ca orice factor de conștiință, a avut și are în perimetrul culturii o vie susținere. Totul emană de la scopul fundamental al construcției noii societăți, de la morala și ideologia acesteia, un program pe cit de vast și cutezător in esența sa pe atit de sensibil și cu un unghi larg de implicare in absolut toate domeniile de activitate și in absolut toate datele și demersurile existenței, de la scara individului și pină la aceea a colectivității în general, a unității prin fapte, prin crez și voință a tuturor generațiilor. Văzută astfel — și literatura și arta depun o cuprinzătoare mărturie în acest sens — istoria este a solidarității care nu umbrește și nu anulează nicidecum personalitatea, ci, dimpotrivă, o innobilează și o intărește cu o inconfundabilă matcă și putere de spirit creator. Cultura românească s-a îmbogățit și a dobîndit astfel o și mai puternică personalitate, zestrea ei a crescut și tot la fel și răspunderile, deschiderile ei către om și realitate sînt infinit mai proaspete și cu accente de fond care decurg din insuși patriotismul și vocația ei. Sînt aprecieri care vin — și ne îndreptătesc o reală satisfacție — de la însuși omul căruia i s-au încredințat destinele și identitatea României socialiste, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și — un lucru care nu mai trebuie demonstrat de acum și care constituie o evidență a chiar personalității noastre, a tuturor — știm că prin marea sa înțelegere și solicitudine acordate culturii și artei, creșterii și păstrării limbii și simțirii românești, noi toți și, odată cu noi, însăși istoria am intrat în epoca celei mai vii infloriri. Și parcă pentru a fi și mai sugestivă în materie de artă, printr-o coincidență tot istorică, această epocă și-a inceput traiectul tot intr-o lună de vară, în vecinătate calendaristică, și nu numai atît, cu acel August-piatră de hotar.

Luceafărul

In pagina a 3-a
O ISTORIE UNICA, O CARTE UNICA DE ISTORIE
semnează Virgil Cândea, N. Copoiu, Mircea T. Radu

REFLEX

Pe sub deal

Un salt in timp, de peste o sută de ani, în istoria teaurului aduce în față fizionomii și stări care seamănă mai degrabă cu niște triste și neverosimile hărți. Fețe moarte, ridate, descoperite parcă în somn, în coșmare, și luate imediat și purtate din clipa aceea o vară intreagă, de dimineață și pină seara, niște guri rupte, de sac, și frunți negre, vinetii, bărbii gata să cadă în piept, obraji supți, bătuți in cuie parcă și apoi, și apoi acei ochi din care pierise orice scînteie și din care nici nu mai știai, nu mai puteai ști dacă au locuit sau locuiesc ceva. Atit erau de reci și indiferenți, măcinați de o necunoscută și intolerantă boală, niște hărți care puteau fi decupate și lipite unele lingă altele, iar memoria unora cred că chiar așa a și făcut, pentru ca să se obțină și pentru posteritate apoi una dintre cele mai exacte și mai dramatice mărturii despre existență. O hartă a stării umane de secătuire și de tristețe. Un arhipelag rostogolit, mască pe cap și fire de om, seceta.

Drumul care ducea spre oraș, pe sub deal, era mai scurt decit șoseaua națională și mai ferit, acolo lucea briul de asfalt și clocotea, aici pămîntul duhnea și crăpa fumuriu ca mușcat de pe dinăuntru de colți. O femeie tînără a leșinat pe pod, murise, iar copilul pe care il ținea in brațe ii mai sugea la piept și gura i se răcise și lui. Iar de pe deal se striga, innebuniseră oamenii, și copii și bătrinii, cit ținea ziua de mare nu-i auzeai decit uă-uuă ! — își duceau degetul mare al miinii la git, il plimbau in sus și în jos ca pe o coardă și scoteau un țipăt dîrdiit si apăsat, uuă ! „Nea Alecu, nea Alecu / Taie oaia și berbecu". Tăiai pe dracul, de unde și de ce ? Și cum s-o fi născut, pentru care motiv dacă nu tot al secetei, tot acest blestem al cîntecului care nu se mai oprea și se repeta pină la exasperare, monoton, și cu aceleași silabe, în același mod, că mai departe singur parcă se reteza ? Și la urma urmei cine-o mai fi și ăsta, Alecu, a intrebat, injurînd, un primar care tocmai atunci fusese instalat — venise de la oraș, clasă muncitoare, să intărească alianța cu țărănimea — dacă are oaia și berbecul de ce nu le taie ca să tacă odată ăștia din gură și să se ducă acasă ? Și avea dreptate omul, asurzise, pe tot drumul de pămînt de sub deal, pe unde venise de la Buzău, il insoțiseră numai aceste țipete, dealurile se derocau parcă și se dilatau, prigoriile și lăstunii se izbeau de pereți fierbinți de aer, iar vița de vie aproape că singera. Din verde devenise portocalie, se culca moale pe struguri, umbra femeii aceleia de pe pod i se urca prin rădăcini parcă și se intuneca.

A.I. Zăinescu

CIVILIZAȚIA LEMNULUI – fotografie de Sandu Mendrea

CÎNTAREA ROMÂNIEI, SPAȚIU AL VALORII

Cultura mare — cultura celor mulți

Cum aș fi vrut eu să scriu despre aceste sărbători ale culturii, ca momente de culminație și de aleasă implinire a gindului omenesc simțit, cum aș fi vrut să scriu numai ca un publicist, ca un reporter. Dar puteam oare trece peste ispitele teoretico-filosofice ale unui asemenea subiect, puteam oare inșirui evenimente și căuta metafore ori imagini fără să pun temeiuri de gînd și de meditație continuă, acolo unde alții nu pot vedea și ajunge cu privirea lăuntrică a gindului lor ? Puteam eu refuza arcuirea, ca de la sine, a ideii ce-mi oferea șansa de a înțelege paradoxul culturii mari, ca o cultură a celor mulți, pentru a înțelege astfel și mai bine cită și de cită zestre creatoare s-a invrednicit neamul acesta al anonimilor, tăcut, răbduriu, dar insoțit de un destin creator inconfundabil ? Și mai ales că toate acestea mi se revelau in două așezări de străvechi suflet românesc, la Ieud, in Maramureș, și la Lupșa, în Țara Moților, vetre de spiritualitate transilvăneană, cu virstă in preistorie.

Am putut verifica, acolo, paradoxul, potrivit căruia culturile mari sint culturile trăite de cei mulți, culturile mulțimii. Nietzsche și Spengler nu vor fi de acord, dar filosofiile lor n-au respirat înălțimile muntelui anonim, cu puterile lui demiurgice pentru firava suflare omenească. Căci culturile mari sint acelea care irump de sub valul de viață al vieții populare, zidită, tenace, pe selecția de milenii a tradițiilor care covîrșesc prin puterea de iradiație a gindului filosofic, monumentalizind ordinea sufletească a unui pămint și revitalizînd o spiritualitate, în momentele de incercare critică, de slăbire a forțelor ei láuntrice.

Culturile mari sînt neaplicative, rămin, adică, ele insile, căci tiparele materiei sufletești și naturale care le-a creat nu pot fi imprumutate, doar imitate. De aceea, concresc în ritmurile care leagă viața omului de imperativele pămintului, dezvoltindu-se intr-un specific al culturii care, firesc, aspiră la universalitate. Eposul agrar e o mărturie a ordinii care supraveghează creația, pentru a-i da durată. Așa a rămas și este înțeleasă pină astăzi cultura indiană, inimitabilă. Așa a rămas, in structurile ei, fără frică de modernitate, cultura japoneză. Așa s-a instituit în începuturi, fără să se abată de la ele, înfierbintata cultură spaniolă, și atîtea alte mari culturi, dar, totuși, puține. Între acestea, totuși, puține, ca mari culturi privilegiate și protejate de geniul celor mulți se află și cultura românească, dăinuind prin vitalitatea acelui filon de viață populară, propulsat în cele mai desăvirșite realizări ale creației culte. Acest fenomen nu s-a petrecut in cultura grecească, in cea romană sau in cea germană, cu multitudinea indivizilor creatori, fără înaintemergători, printr-o cultură a celor mulți, care pun temeiuri, deschid sinteze, asigură trăinicia marilor culturi. Dar ce au toate aceste imixtiuni filosofice cu Ieudul și cu Lupșa ? Se va vedea ! Au multe rațiuni, mai ales explicative și de înțelegere mai profundă a moștenirilor noastre spirituale, intr-un veac al incertitudinilor, dar și al căutărilor frenetice îndreptate spre origini. De aceea vom lega asertiunile teoretice de cele ale unor intilniri nemijlocite cu fenomene de cultură, în devenirea și implinirea lui in :

SBORNICUL DE LA IEUD. Așa cum a fost : de neuitat !

Ca să intri in Ieud, treci mai întîi prin Ieudișor, ca să simți atingerea cu tărîmurile alinătoare de suflet. Apoi, după ce căsuțele se inghesuiesc in cale trecătorului prin Ieudușor, iți vine rindul să te inchini din ființa sacrului munte al Iedului care, suveran și mîndru, ți s-așează in privire ca să te stăpinească. Așa am făcut, cu ani in urmă, intrînd in această „impărăție" a Ieudului.

În 27 mai a.c. iată-ne, așadar, în Ieud, după ce de trei zile, din 23 mai, a inceput aici o sărbătoare a culturii, debutind, cu titlul simbolic : **Sbornicul de la Ieud**, care vrea să se instituie ca o nouă virstă a culturii noastre scrise, incepind, nu cu **Scrisoarea lui Neacșu**, de la 1521, ci cu anul 1300, cind românii aveau liturghia in limba română. Dar vom ajunge la această controversata problemă, mult comentată, și mai mult contestată, de către unii.

Deocamdată, e știut că la Ieud s-a incropit o tradiție, datorită in primul rind soților Petru și Daniela Dunca, un maramureșan de pe Valea Cosăului, din Budești, și o brăileancă, frumoasă, devenită suflet maramureșan. Și lingă ei ceilalți, adică și soții David, fii ai Ieudului, ca și soția lui Ofrim Vasile, și mai ales Chindrișii, Dăncușii, Țiplea care vin din urmele veacurilor la Ieud, ca niște intemeietori ai tradiției. Biserica de lemn, din Deal, ridicată la 1324, e chindrisită in aură de legendă, căci se inalță pe teritoriul sacru al Balcului, voievod de țară. Acolo sus domină o „civilizație a lemnului", in incheieturile bîrnelor, in crestăturile alese, arhaice, și in grinzile din care fumegă istoria. Vasăzică nu sintem de ieri de alaltăieri, pe lumea culturii, așa cum spun **făcătorii de istorie**, ci de veacuri și de milenii, de vreme ce la 1300 și ceva se ridica la margine de hotar strămoșesc, la Ieud, o bise-

Vasile Vetișanu

Continuare in pag. a 7-a

TELEGRAMĂ

Tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU
Secretar general al Partidului Comunist Român,
Președintele Republicii Socialiste România

MULT IUBITE ȘI STIMATE
TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU,

Intruniți pentru a dezbate sarcinile ce revin Uniunii Scriitorilor in lumina strălucitei dumneavoastră Expuneri la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1–2 iunie 1982, și a documentelor celui de-al doilea Congres al educației politice și culturii socialiste, Consiliul Uniunii Scriitorilor își exprimă deplina adeziune la acest program de importanță decisivă pentru activitatea ideologică și politică a intregii țări, pentru munca de educație cultural-artistică a maselor largi, pentru creația literară a tuturor scriitorilor din România Socialistă. Prin cutezanța ideilor și prin ampla analiză a fenomenelor specifice societății noastre, insuflețitoarele orientări pe care ni le-ați dat și cu acest prilej redimensionează rolul educației și al culturii in practica făuririi socialismului, ne inarmează cu o mai profundă înțelegere a problemelor realității noastre aflate intr-un proces de continuă prefacere revoluționară.

Exprimîndu-ne profunda gratitudine pentru aprecierea dată literaturii noastre contemporane, pentru actul de inalt patriotism prin care ați pus in lumină rolul hotăritor al creșterii limbii românești, fără de care insăși existența și dezvoltarea națiunii noastre ar fi de neinchipuit, vă încredințăm că vom acționa prin mijloace specifice profesiei noastre pentru continua imbogățire a acestui neprețuit tezaur strămoșesc.

In efortul de pătrundere a înțelesurilor istoriei milenare a poporului nostru, a luptei duse in trecut pentru afirmarea și păstrarea ființei naționale, pentru eliberarea socială și edificarea unei lumi noi, am primit de la dumneavoastră fierbintele indemn de a sorbi numai din izvorul curat care se naște din pămîntul țării, pentru ca in tot ceea ce scriem să vibreze munca eroică, preocupările și năzuințele constructorilor socialismului.

Răspunzind acestui indemn vom face totul, prin creația literară, fără deosebire de limba in care scriem, prin dezbaterile pe care le vom organiza, prin contactul direct și permanent cu făuritorii de bunuri materiale și spirituale din fabrici și uzine, de pe șantiere, din unitățile agricole, din institutele de cercetări, din școli și facultăți, prin participarea activă la Festivalul național „Cintarea României" pentru a indeplini programul ideologic al Partidului.

Sintem cu trup și suflet alături de generoasa dumneavoastră inițiativă de construire și de apărare a Păcii, convinși fiind că aceasta este condiția fundamentală a salvgardării cuceririlor civilizației, a implinirii năzuințelor legitime de libertate și progres social ale tuturor popoarelor lumii.

Desfășurindu-ne activitatea în universul fertil deschis de Congresul al IX-lea al Partidului, vom milita, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, împreună cu întregul nostru popor, pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului pe pămîntul românesc.

CONSILIUL UNIUNII SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMANIA

De pace

In pace cresc grinele noastre de aur
in pace cresc brazii noștri pe creste
in pace zboară păsările noastre frumoase
peste sate și-orașe, peste glia străbună
unde unduie lanuri de griu
ca o mare, neasemuită mare de cintec.
Liberi și demni sub cerul albastru
aici unde riul și ramul
blinde ne leagănă, de milenii, destinul
ne creștem iubirea și cintecul și dorul
de-aceea sub flamuri inalte, de vis comunist,
uniți intru faptă, luptind pentru-o lume
frumoasă și nouă
in pace și soare visăm viitorul
cum iarba și brazii-și doresc dimineața
cu senin și lumină și rouă !

Florentin Popescu

Teatrul lui Fănuș Neagu

Prozator de excepție, Fănuș Neagu este creator al unui spațiu in care realul se află intr-o relație plurivalentă cu fabulosul. Ca marii creatori de spațiu in proză (Faulkner, Marquez, sau, la noi, Sadoveanu, D. R. Popescu, Ștefan Bănulescu), Fănuș Neagu dă viață unei populații care trăiește in intregime prin grația Verbului său creator. Este semnul distinctiv al unui text Fănuș Neagu, fie că el este o proză sau o piesă de teatru.

În dramaturgie, prozatorul aduce harul inconfundabilei sale arte a cuvintului in stare să dea viață și eternitate personajelor.

Autor al unor nuvele de excepție (**Acasă, Dincolo de nisipuri, Doi saci de poștă**) și al romanelor memorabile **Îngerul a strigat** (1967) și **Frumoșii nebuni ai marilor orașe** (1976), Fănuș Neagu a intrat in dramaturgia actuală cu două piese : „**Echipa de zgomote** (1971) și **Scoica de**

Marian Popescu

Continuare in pag. a 7-a

Despre gîndirea istorică a lui Mihai Eminescu

Apropierea de Eminescu, cu alt gînd in afara celui de admirație și pietate, este un act de mare cutezanță. Ca și Gioconda lui Leonardo da Vinci, al cărei suris ne intimpină nuanțat altfel din oricare unghi am privi-o, tot astfel opera lui Eminescu continuă să ofere posterității sclipiri noi, surprinzătoare, de gindire, de spirit, de sentimente. Nu ne hazardăm să pășim in mirifica poezie eminesciană, deși o bună parte, și chiar cea mai bună, — poezia politică — are reflexe încă nestudiate din punct de vedere istoric. Pare-se că s-a dorit să se dea dreptate scepticismului poetului cu privire la capacitatea urmașilor de a-l înțelege pe deplin... „Și cind propria ta viață singur n-o știi pe de rost / O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost ?".

Tipărirea și retipărirea unor părți din vasta proză politică, din activitatea de ziarist a poetului, ne dezvăluie pe Eminescu ca un om politic de anvergură in toată puterea cuvîntului și, intr-un sens actual, de o conduită exemplară. Forța genială a expresiei sale verbale, sinceritatea inatacabilă a convingerilor sale și, mai presus de toate, patriotismul său funciar au făcut din poetul marilor iubiri, un om al cetății. Este de studiat cită denaturare a profilului cetățenesc-politic s-a acumulat in decursul unui secol peste portretul acestui uriaș al gindului și sentimentului național. Pentru că, lucru ciudat, istoricii români, poate copleșiți de statura gigantică a **poetului**, au rămas neinițiați în publicistica social-politică a lui Eminescu, lăsind-o și pe aceasta spre studiul criticilor și istoricilor literari.

Sigur că astăzi nu mai putem fi de acord nici cu G. Ibrăileanu care, respectuos cu tradiția liberală, ostilă „conservatorului" Eminescu, il considera pe acesta „politicește" „un reacționar, ca și junimiștii". Sintem și mai uluiți cind citim, sub semnătura aceluiași prestigios critic, următoarea frază, tipică multă vreme pentru concepția generală a istoricilor literari cu privire la creația eminesciană : „Eminescu a fost numai poet căci proza sa este puțină și e poezie in proză. Afară de aceasta, a mai fost și un cetățean, care și-a spus părerile sale și atita tot".

Nu numai că această judecată, surprinzătoare in duritatea ei, este inadmisibilă dar o considerăm chiar falsă. Despre un om care ani de zile vibrează pentru fiecare mic sau mare eveniment din viața țării sale, care exprimă — cum numai el știa să exprime — ideile sale cu privire la acele evenimente, nu într-o berărie, ci in coloanele unuia din marile ziare ale epocii, nu putem afirma, chiar dacă el nu ar fi purtat numele Eminescu, că acesta a fost „un cetățean care și-a spus părerile sale și atita tot".

E posibil ca eminentul critic să fi dorit prin această inlăturare de sub privirea posterității, să-l apere pe Eminescu de eventuale noi represalii. Să nu uităm că partidul liberal, așa cum nu l-a iertat pe Caragiale, nu-l putea ierta nici pe Eminescu pentru adversitatea lui. Iar partidul liberal a rămas un partid puternic de guvernămînt pină în 1938. Este drept că, în sprijinul aprecierii lui Eminescu ca „reacționar", se putea aduce argumentul, la prima vedere destul de plauzibil, că Eminescu a criticat pe pașoptiști. Dar în privința modului cum s-a referit Eminescu la anul 1848, trebuie să fim atenți la nuanțele textelor poetului. Eminescu nu a denigrat însemnătatea istorică a revoluției de la 1848, dovada cea mai elocventă este marea sa admirație pentru Nicolae Bălcescu. Eminescu a contestat însă valoarea politicii **postpașoptiste**. În articolul „Bălcescu și urmașii săi" Eminescu scria : „El (Bălcescu — N.C.) s-ar înspăiminta văzînd cum a fost să se realizeze pe pămîntul nostru libertatea și lumina".

Eminescu a profesat convingeri politice ferme

N. Copoiu

Continuare în pag. a 3-a

REMEMORĂRI

Însemnări despre Marin Preda (IV)

— **C**e fel de metodă monșer ? a vrut să știe Marin Preda.

— Lucrăm prin eliminare. Deci, cei de față n-o puteau lua. Nu ? N-a lipsit nimeni de la masă. Să vedem cine mai e ? Mazilu doarme. Fănuș e la pescuit. Dinescu e de serviciu la asociație.

— Domn colonel, a șoptit monșerul. E unul aici, mic de statură, cu basca trasă pe ochi. A intrat adineauri. Pe ăsta-l suspectez...

Insul cu bască era unul dintre nevinovații paznici ai instituției.

— Da, da, intăresc eu, e cam dubios.

— Maestre, ce fel de culoare avea servieta ?

— Neagră.

— Era grea ?

— Păi, monșer, nu era. Nu conținea decit manuscrisul. Vă dați seama că cel care a luat-o mă urmărește de mult ?

Nicolae Ștefănescu s-a încruntat o clipă meditativ, apoi a convocat personalul de serviciu, anunțind pe un ton grav **infracțiunea**, precum și faptul că hoțul va fi descoperit deoarece se va apela la serviciile unui ciine polițist. Apoi s-a ridicat și a zis :

— Maestre Preda, să mergem să dăm telefon după un echipaj specializat.

S-au indreptat spre telefon și după citeva momente, sub pretextul că-și lăsase cheile pe masă, colonelul s-a intors și-a zis :

— Andrițoiule, te duci pe alee cu servieta și cind te somez o lași și fugi unde-i vedea cu ochii.

S-a intors la telefon, a făcut un număr imaginar, și a cerut cu autoritate să fie trimis un echipaj dotat cu un ciine polițist. Între timp, Andrițoiu a ieșit să-și îndeplinească rolul de infractor, nu inainte de a-mi spune :

— Mă, te pomenești că nea Nae are un pistol adevărat și trage fără să mă someze...

S-au intors cei doi și, la

Mircea Micu

Continuare in pag. a 6-a

CRONICA LITERARĂ

CONSTANTIN MATEESCU:

«Drumurile lui Anton Pann»

Prețuit de cititorii săi și de cîțiva scriitori ai secolului trecut, faimos pentru vocea sa de cîntăreț laic și bisericesc, Anton Pann nu s-a bucurat de celebritatea care produce documente și ușurează drumurile cercetării. Cînd i s-a încercat prima biografie era prea tîrziu pentru salvarea unor informații absolut necesare. Opera a fost discutată și ea cu rezervă, după măsurile literare ale unor epoci pentru care ceea ce scria Anton Pann era o literatură neglijabilă. Premergător al scriitorilor de la 1848, contemporan cu aceștia, Pann n-a ilustrat tipul de scriitor care a pus la mijlocul secolului trecut temeliile literaturii române moderne. El venea de departe și de demult și reprezintă în literatura română celălalt filon al dezvoltării ei, care s-ar fi realizat plenar, intermitent prin personalități excepționale. S-a afirmat chiar că Anton Pann nu este un scriitor în adevăratul înțeles al cuvîntului, că reprezintă pentru creația literară cultă un fenomen periferic și neartistic. Este vorba de o optică normativă asupra literaturii care exclude actul de creație neconformat acestei optici. Dar Pann a avut de partea lui avocați ca Eminescu, Alecsandri, Ion Barbu, G. Călinescu și alții de același fel. Aceștia l-au revendicat ca scriitor, iar unii s-au revendicat din el. Cîteva din cărțile lui au fost considerate capodopere ale literaturii române, iar Anton Pann tratat drept un scriitor național în cel mai adînc înțeles al cuvîntului.

În cartea sa despre **Drumurile lui Anton Pann**, Constantin Mateescu pleacă de la pledoaria marilor avocați literari ai lui Anton Pann. Pentru el Anton Pann este unul din marii noștri scriitori a cărui viață se cere reconstituită cu o reală grijă pentru adevăr. Cartea pe care prozatorul Constantin Mateescu i-o închină lui Anton Pann este o descriere a vieții și drumurilor lui Anton Pann în funcție de toate documentele pe care, la ora scrierii cărții, autorul ei le-a putut strînge și folosi. Opera este și ea solicitată pentru a desăvîrși investigația, iar rezultatul înseamnă cea mai bună biografie dedicată lui Anton Pann din puținele cîte există. Trebuie să precizăm că, deși prozator, Constantin Mateescu nu scrie o biografie romanțată și că **Drumurile lui Anton Pann** nu se înscrie în siajul unui roman amuzant dar contestabil cum este **Minunata viață a lui Pann** de Sergiu Dan și Romulus Dianu. **Drumurile lui Anton Pann** pun preț pe cronologie, pe fapte scoase din documente, pe atmosfera sugerată de operă, solicitată și ea acolo unde documentele o cer. Cartea lui C. Mateescu are rigoare istoriografică, iar documentele noi pe care autorul le pune în circulație, felul în care citește materia îi dau dreptul să figureze pe unul din primele locuri în bibliografia antonpannescă. Fără a-și propune să epuizeze toate problemele sau litigiile ridicate de viața și opera lui Pann, cartea lui Constantin Mateescu oferă premizele unei discuții mai puțin ezitante prin fixarea unor linii sigure ale destinului omului și operei. Aportul prozatorului este important, nu prin romanțare, cum s-a mai zis, ci prin descifrarea mai firească a raporturilor omenești din viața lui Anton Pann, prin semnalarea unor conduite psihologice pline de importanță, pentru înțelegerea unor momente sau etape ale activității acestuia. Adesea Constantin Mateescu completează sau corectează informațiile anterioare, ca un perfect familiarizat cu detaliile. Finalul pe care ni-l oferă e de roman detectiv. G. Dem. Teodorescu ne-a transmis că Pann a murit din pricina unui tifos. Examinarea tuturor informațiilor înlătură această posibilitate. Datele sînt contradictorii. Boala poetului n-a fost lungă, ci foarte scurtă, iar precizarea ultimei forme a **Adiatei** sale doar cu cîteva zile înainte de a muri dă întregii situații pentru noul biograf o configurație misterioasă. Fără a scrie cuvîntul, Constantin Mateescu pare a se gîndi la o moarte nu tocmai curată, mai ales că nici o cerință testamentară a fostului celebru cîntăreț de psaltichie nu s-a respectat. Este probabil că noul biograf va deschide cu acest semn de întrebare un nou capitol al cercetării, limitat însă de puținătatea documentelor. Sfîrșitul vieții lui Pann plutește în **Drumurile lui Anton Pann** în plină taină, iar semnul de întrebare introdus de Constantin Mateescu rămîne plauzibil.

Ceea ce restituie cu o mai mare siguranță decît precedentele întreprinderi cartea lui Constantin Mateescu este, dincolo de dimensiunea umană a muzicianului și scriitorului, dimensiunea lui socială. Anton Pann era proiectat în conștiința contemporanilor nu numai ca un petrecăreț intonator de cîntece laice, cum nu-l zugrăvește Ghica sau Maiorescu, ci ca o persoană demnă de o înaltă considerație. Pann este profesor de muzică, are studenți, iar dacă ducem mai departe contururile precizate de **Drumurile lui Anton Pann** putem ajunge la concluzii interesante care ar înlătura multe din falsele dileme fabricate de cercetători care n-au cunoscut epoca și o evaluează cu măsuri ulterioare și nepotrivite ei. Pann a fost o puternică personalitate intelectuală și artistică a epocii iar faptul că nu este consacrată ca atare nu-i vine atît din neînsemnătatea lui cît din incapacitatea epocii de a avea o conștiință pe măsura personalității lui. Chiar mai tîrziu, cînd societatea va fi pregătită să-și recunoască intelectualii și artiștii, mulți oameni de valoare vor pieri în anonimat. Cu atît mai mult situația lui Anton Pann este explicabilă la 1830. Pentru evaluarea lui Anton Pann măsurile curente folosite în majoritatea cazurilor nu sînt bune. Singularitatea lui Anton Pann, cazul său, nu este o simplă vorbă și ea trebuie înțeleasă cum trebuie. **Drumurile lui Anton Pann** deschid calea unei mai adecvate înțelegeri și prețuiri a scriitorului așezîndu-l corect în propriul context de epocă. Întrebarea pe care nu și-o pune Constantin Mateescu și nu și-a pus-o aproape nici unul din criticii și biografii care l-au precedat este dacă opera lui are corespondent în epocă sau nu. Face parte Anton Pann dintr-o familie de spirite, proprie primei jumătăți a secolului literar românesc XIX sau nu ? Este înrudită opera lui Anton Pann sau o parte a ei cu literatura scrisă de contemporanii lui ? Răspunsurile, conținute pînă acum în paginile dedicate lui Anton Pann, fac din el un solitar deplin, ceea ce rămîne de văzut. Pann este unul din companionii lui C. Facca și e greu de crezut că ceea ce-i lega erau doar petrecerile și cîntecele românești de lume. În compania lui Anton Pann a fost văzut viitorul romancier Nicolae Filimon, cu care existențial are cîteva puncte comune. O culegere de proverbe și o operă de dramaturg mustind de limbaj popular a lăsat și Iordache Golescu. De aici începînd se poate avansa ideea că Anton Pann și chiar tipul de literatură pe care-l scrie nu este fără echivalent în vremea lui. Anton Pann face după toate semnele parte dintr-o familie de spirite care a dat secolului trecut opere înrudite ca orientare și tematică. A-l vedea pe Anton Pann complet izolat de lumea în care a trăit ar fi cu totul fals pentru că omul era de o sociabilitate știută și ușor verificabilă. Anton Pann era chiar un om de lume. Iar opera poate spune mai mult decît pînă acum despre acest spirit, dacă i se pun întrebările nimerite. Folclorismul, orientalismul, „grecismul" acestei opere a fost subliniat poate prea mult în dauna altor componente. Dar ele nu-s absente din scrisul său. Aprofundarea operei lui Pann abia începe. Asemenea lacune apar și în cartea lui C. Mateescu. Autorul acordă atenție remarcabilului reportaj în versuri despre arderea Bucureștilor, dar nu și relatării pe care Anton Pann o închină evenimentelor de la 1821. Chiar dacă această relatare este potrivnică revoluției nu este de mirare și nu trebuie ocolită. Au mai fost și alte istorii versificate ostile mișcărilor de la 1821 și era interesant de urmărit în ce măsură optica lui Pann diferă ori se apropie de a celorlalți autori, anonimi sau nu. (Aici este unul din punctele slabe ale reconstituirii lui C. Mateescu care-și intitulează, de pildă, capitolul despre 1821 **Zavera** fără a face deosebire între cele două mișcări : revoluția lui Tudor și „zavera" lui Ipsilanti, disociate în mai toate paginile memorialistice despre anul 1821 și în toate lucrările de istorie care au pătruns esența fenomenului. Este deci impropriu a intitula „Zavera" un capitol în care se vorbește despre revoluția lui Tudor Vladimirescu). Între punctele neelucidate nici de cercetătorii anteriori, nici de **Drumurile lui Anton Pann** de Constantin Mateescu rămîne și atitudinea lui față de revoluția de la 1821 și față de cea de la 1848. Studii aprofundate asupra raporturilor lui Anton Pann cu cele două mari evenimente pe care viața lui le înregistrează nu există. Dar este sigur că limitele actualei noastre nesiguranțe pe această temă pot fi depășite printr-o investigație complexă asupra omului, operei și epocii lui.

Anton Pann a fost privit prea mult timp ca un miracol literar, ca un fapt inexplicabil de literatură. Este vremea să-i oferim explicațiile îndreptățite de conținutul și spiritul operei. Pe acest drum cartea lui Constantin Mateescu, **Drumurile lui Anton Pann**, constituie un moment important.

M. Ungheanu

DOINA URICARIU:

«Natură moartă cu suflet»

Prima impresie la lectura celui mai recent volum al Doinei Uricariu, **Natură moartă cu suflet**, este aceea a dispersării unor nuclee autonome, a saltului nerăbdător peste lucruri, a schimbării foarte frecvente de perspectivă. Senzația de fragmentarism dispare însă pe măsură ce lectura avansează, descoperind o anume unitate a atitudinii, a sensibilității și a viziunii. Ține de natura paradoxală a autoarei și faptul că la un moment dat poezia ei pare rece-aridă, pentru a se releva mai apoi o căldură a senzualității, uneori pînă la incandescență, dar a unei senzualități în final ordonate.

Doina Uricariu scrie o poezie marcat feminină, pentru care experiența directă este principala sursă, fără ca totuși să primeze confesiunea. Poeta nu pleacă de la contemplație către starea lirică subiectivă ci, dimpotrivă, notația stării este aceea care atrage imaginea, prin asociație, speculație sau memorie.

Convergența nucleelor, produsă grație sentimentului și privirii, conferă lirismului un timbru particular. **Privirea, de altfel**, are un rol esențial, amintirea conservînd mai ales impresia vizuală. Poeta face „schițe ale lumii", adevărate și tocmai de aceea efemere, face „peisaj", „natură moartă", „autoportret", referința plastică mărturisind afinități semnificative.

În toate aceste „tablouri" încap deopotrivă senzația și visul. Imaginile se constituie fulgurant, incomplet, se cheamă și se succed cu rapiditate. Dispoziția lirică este predominant senină, înclinată către reverie, dar mărturisind aptitudini și pentru scena coșmarescă („Ne iubim într-o prăpastie îndulcită de ierburi"). Dar cum structura poetei este echilibrată și optimistă, imaginea crudă, tristețea și neliniștile incomode sînt îndepărtate pentru a nu altera o vitalitate puțin obișnuită în lirica feminină.

Rare spaime tulbură această poezie în care întotdeauna o linguriță de miere șterge gustul strepezit, strălucind ca o promisiune, chiar dacă echivocă.

Ființa lirică este încrezătoare în propria energie, se simte generatoare de viață. Sentimentul maternității carnale și al fecundității triumfătoare stăruie în mai multe poeme. Ipostaza definitorie este mai curînd aceea a Venerei genitrix decît a Madonei. Copilul este un miracol, cu pielea lui „plină de șoapte", dar de altfel pentru poetă fiecare lucru din cotidian conține miracolul.

Bucuria de a exista este prezentă în pînda propriului corp, simțit permanent foarte viu, dar și în plăcerea cu care poeta observă fenomenele familiare. Universul domestic, acoperișul casei, obiectele de interior, grădina, totul degajă siguranță, deși poeta nu ignoră secreta măcinare a lucrurilor, deși are sentimentul că în pendularea sa leagănul este în celălalt capăt mormînt. Sau mormîntul este leagăn, pentru optimismul tenace. Oricum, voluptatea contactului direct cu lumea, bucuria simplă a existenței depline se lasă rareori contrariate : „Grăunțele de porumb care mai respirau / penumbra jilavă cu flori de tăciune, / podul casei uscîndu-și scoica imensă / tresărind ca o sălbăticiune, / / sub firele ploii încîlcite de fulger, / panglici de apă-nghețată / lovind cartonul și smoala și praful / și gheara în cer încleștată / Acoperișul curat peste creștetul nostru, / pămîntul ud ca pielea unui vițel nou-născut, / spălat și lins de ploaia de vară / în sufletul nostru de mult".

Sensibilitatea poetei își are rezerva de liniște în orizontul campestru, privirea fixîndu-se în prim-planuri ferme, cu un foarte acut instinct al concretului poetizat : „Podul cu simple unelte adus la lumina / în grădina lui răcoroasă / poți să descoperi o greblă, o sapă, / ținînd un pumn de noroi ca un ciorchine uscat / acolo unde metalul se împreună cu lemnul".

Miraculosul se relevă în „mărunțișuri", într-o cireașă rostogolită, în forme neînsemnate, „un băț", „o bucată de tablă", în orice poate stimula simțirea infantilă regăsită cu încîntare.

Poeta crede în rostul lucrurilor și restituie locurilor comune forța și semnificația. O „bucățică de pîine", o „fărîmitură de iubire", „ceva obișnuit" primesc astfel o altă valoare. Imaginația Doinei Uricariu funcționează prin „acceptarea minunii printre cele de rînd".

Seducția conceptului este mai slabă decît atracția concretului, mai apropiat vitalității energice a poetei : „Un răsărit albastru — trandafiriu / sau o amiază, / lumina unei torțe aprinse / și plicul unor idei / Trec pe lîngă ele și nu mă ating / și totuși ce clinchet frumos le aduce pe lume".

Ceea ce nu înseamnă că se închide accesul la simbol. Uneori concretul servește ca haină ideii, ca în poemul „Vînturătorul de grăunțe" : „Boabele zguduite, / pămîntul și pleava smulse din grămada de grîu / cicoarea, țintaura, gîndacul uscat, / o pană dintr-o pasăre, piatra de rîu / Cum vor fi ajuns toate acolo, în coșul acela de mîini vînturat, / gunoiul amestecat cu semințe / și praful sub grîul curat ? / Mai există acel vînturător de grăunțe, / Îndeletnicirea lui ce ține de vis ? / Iubindu-te, urîndu-te, să despartă / surîsul în bocet închis...".

Starea esențială a sufletului rămîne bucuria, nu ca „neștiință frumoasă și senină", ci în pofida oricărui rău iminent. Bucurie naturală, a existenței pur și simplu, a privirii, a gustului de fruct proaspăt, exultație a candorii coexistînd cu senzualitatea matură. Dezgustul și descurajarea se insinuează ca fenomene maligne, respinse însă prin resursele imaginației calme și prin contactul, mereu reluat, cu concretul imediat. Poeta este înzestrată cu o capacitate specială de regenerare, activată ori de cîte ori se află în pericolul de a pierde „cele sigure pentru cele nesigure". Un anume sentiment al sacrului imanent alimentează încrederea în real, întotdeauna transfigurat de starea interioară.

La vîrsta acestui volum, poezia Doinei Uricariu este pe deplin matură și originală, cu aluviunile livrești asimilate, unitară în fond, contrazicînd impresia de fragmentarism. Poeta și-a delimitat universul fără a-l închide, construindu-și creația la dimensiunile care i se potrivesc, fără inutile ambiții, dar nu și fără orgoliu. Limbajul poetic expresiv traduce adecvat stările, poezia realizîndu-se ca sugestie și parțial ca imagine, atentă la fenomenul infim, la mutația lentă, ca „molatecă reverie". Volumul se încheie de altfel cu una dintre aceste reprezentări definitorii pentru ansamblul poeziei Doinei Uricariu : „acum nu mai ascult decît aceste țigle rostogolindu-se / și cerul de ele străpuns / Casa îmbătrînește încet. / Răsăritul, amiaza mărșăluiesc printre noi cu un aer posac, / cîteva adevăruri, un pumn de semințe / din felia de pepene roșu încet se desfac".

Sultana Craia

I. D. ȘTEFĂNESCU:

«Arta feudală în Țările Române»

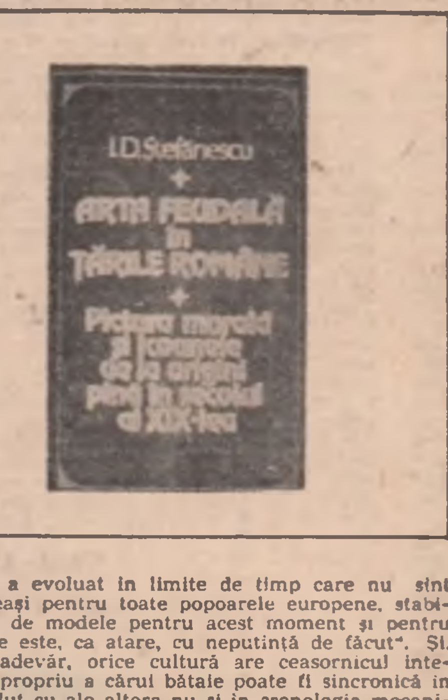

Cel mai de seamă istoric român al artelor și pe care contemporaneitatea trebuie să-l așeze, în fine, în poziția pe care o merită este, fără discuție, I. D. Ștefănescu, dispărut în 1981 la o vîrstă patriarhală, nu înainte de a isprăvi o sinteză, probabil cea mai importantă dintre toate, dedicată artei feudale românești. Omul, cu o biografie dramatică pe care nu e momentul s-o evoc aici, era un savant de notorietate mondială și în chip sigur ultimul bizantinolog dintr-o generație care se ivise între cele două războaie : cum nimeni nu este profet în țara lui ne-a rămas acum obligația, vai, tîrzie față de om, de a-i aprețui opera dezlegată de conjuncturi defavorabile. „Restituirea" acestui admirabil savant de-abia acum începe, cu editarea a două volume postume : „Arta feudală în Țările Române" și „Arta veche în Banat", apărute în 1981, prin osîrdia eruditului dr. Nicolae Corneanu, a cărui operă de editor pare a fi, pentru atari domenii speciale, de proporțiile aceleia, profane, a lui Al. Rosetti. El este dealtfel și autorul unui „cuvînt înainte" care prezintă pe I.D. Ștefănescu acelora care îl ignorau ; nu e o simplă predoslovie ci și un mic eseu despre artiștii „anonimi" care „au făcut vocile singurate sau împreunate în coruri, să desfete, să mîngîie", despre „meșterii, adesea rămași necunoscuți", care au edificat monumente din lemn, din piatră și cărămidă, zugrăvindu-le cu penelul „nemuritor".

Elogiul întreprins de editor nu este inadecvat, el merge strict în nota cugetării lui I.D. Ștefănescu care e a unui istorist și a unui determinist de formulă pozitivistă, complicată, prin materia de studiu, cu fenomenologie. Pentru cercetătorii culturii românești și pentru istoricul literar, „Arta feudală în Țările Române" e o lucrare capitală și luminile pe care le aduce, în fine, fac să se vadă, cu ochiul liber, elemente pe care alții le presimțeau fără putința demonstrației. Autorul nu este doar un erudit cu o acribie aproape inumană care dă pretutindeni impresia că știe tot, el e și un teoretician cu orizont vast și cu reprezentări ferme. Filosofia lui despre istoria artei este profund deterministă („istoria artei este înainte de toate istorie"), monumentele sînt, ca atare, probe și „texte", aparent mute, pe care le descifrează și le explică acela care este instruit în „programul" canonic. „Farmecul operei de artă", „însușirile estetice", acestea răsar atunci cînd se întemeiază pe „încadrarea istorică și pe cercetarea iconografică adîncită". Micul impresionism care fabulează iute în marginea cîte unei creații al cărei cod îl ignoră e tot ce poate fi, pentru I.D. Ștefănescu, mai rău : „Glasul monumentului și șoaptele ruinelor nu se aud și nu-s înțelese decît de cel care e lămurit în privința tehnicii, a elementelor de temei ale zidirii, ale materialului folosit, ale înțelesului formei și elementelor de prezentare ale mobilierului, ale podoabelor, argintăriei, țesăturii, broderiei. Toate vorbesc celui ce știe să audă și formează istoria. /.../ Explicarea monumentului, reală, adevărată și folositoare nu se obține decît cu prețul eforturilor multiple ale cercetătorilor în toate aceste direcții". Istoricul artelor promovează aci examenul integralității monumentului ; un element, smuls din mediul lui, de natură artificială, este fără semnificație solidă și pierde, din cod, tot ceea ce l-ar putea face inteligibil.

Cum să nu admiri fermitatea unor asemenea idei, recursul la metodă, obsesia, aproape neverosimilă în această epocă de felurite lecturi infidele, exactității definitive ? Mai mult decît aceste principii, irevocabile în disciplina căreia i s-a dedicat, I.D. Ștefănescu vine și cu o reprezentare culturală profundă, întemeiată pe adevăr, privitoare la cultura românească în general. El pornește de la ideea culturii cu documentele fragmentate care nu înseamnează, cu toate acestea, o viață culturală nesemnificativă. „Fragmentele care subzistă cresc părerile de rău cînd considerăm numărul relativ important al monumentelor dispărute" — aceasta este ideea și ea merită dezvoltată. Nimic nu ne îngăduie să susținem că în cultura română nu s-a creat mult și împrejurarea că puțin din ce s-a făcut a ajuns pînă la noi este o chestiune **nu de creație ci de conservare. „Complexul" lipsei „probelor" este o absurditate derivată din respingerea judecăților globale după cum „complexul provincialismului" constă în exagerarea proporției de comunicare față de proporția de creativitate.**

Într-un astfel de raționament despuiat de complexe, își are originea ideea originalității culturilor în funcție de factorii nemijlociți ; I.D. Ștefănescu gîndea într-un chip admirabil cronologiile interne ale fiecărei culturi : „Arta medievală a evoluat în limite de timp care nu sînt aceleași pentru toate popoarele europene, stabilirea de modele pentru acest moment și pentru altele este, ca atare, cu neputință de făcut". Și, într-adevăr, orice cultură are ceasornicul interior propriu a cărui bătaie poate fi sincronică în absolut cu ale altora nu și în cronologia mecanică relativă. Ceea ce dă stabilitate culturii românești, observă I.D. Ștefănescu, e o cu neputință de eliminat artă populară : „Ipotezele naivității și ale țărănismului nu sînt întemeiate și nu explică nimic ; sînt mari piedici în calea prețuirii unei arte de deosebită valoare" („Arta feudală în Țările Române", pag. 46). Și, în alt loc : „S-a vorbit și s-a scris despre arta țărănească, raportată la cea cultă, cea dintîi urmînd să fie considerată de al doilea grad. În artă însă nu există grade ; un lucru e de artă sau nu, cineva este artist ori nu este. Atributele de primitivitate și naivitate, folosite în studii, sînt nepotrivite fiindcă arta populară dovedește inspirație, știință și îndemînare de execuție ; iar izvoarele apar situate în mari depărtări de timp" („Arta veche în Banat", pag. 87). Chiar și acolo unde sursele sînt izbitoare și „semnate", originalitatea decurge tot din localism.

Nu știi ce să admiri mai întîi în aceste sinteze migăloase și întemeiate pe un număr de idei clare : erudiția, precizia analitică sau ușurința de a exprima ceea ce alții se sforțează să descopere o viață întreagă? Sînt istorici ai artelor ori ai literaturii, stimabili prin erudiție, și, totuși, fără un strop de intuiție analitică, sînt alții — virtuozi analiști a căror mașinărie de imagini se exercită în gol în absența erudiției care dă formă impresiilor de o secundă. I.D. Ștefănescu exemplifică specia rară de erudit cu imaginație și cu expresivitate, ale cărui examene aparent aride de „teme", „programe", „tipologii" sînt dovezile implacabile care, însumate dau expresiei nota de pecete ultimă.

Istoriografia lui e o palpitantă luptă cu nedeslușitul pe care spiritul izbutește întotdeauna să-l rezume la ceea ce este verificabil, rațional și... „istoric". Țările Române, zice I.D. Ștefănescu, sînt „un domeniu al lemnului", un imperiu al materiei perisabile pe baza căreia simțul critic nedezvoltat n-ar afla mare lucru. Totuși, „sub înfățișarea de azi edificiile de lemn /.../ atestă planurile originale" și în astfel de construcții simple, fără stucaturi, cărămidărie și frontoane vorbesc „modele inspirate dintr-o lume străveche". Ingeniozitatea lucrează aici admirabil ca și acolo unde I.D. Ștefănescu examinează pictura maramureșeană. El descoperă inadvertențe față de canon, pornind de la „limbajul" temelor și al poziției : o temă, interzisă canonic pe o absidă e totuși prezentă acolo și smulsă de unde o prevăzuse erminia. „Eroarea" vorbește și denotă că „meșterii" lucrau independent, după „programe iconografice" străine de regulile oficiale, mai vechi decît „sciziunea". În plus, astfel de erori sînt comune în Transilvania, „întemeiază unitatea iconografică a unor regiuni românești întinse și leagă Maramureșul de Transilvania".

Aceasta e metoda lui I.D. Ștefănescu, izvorîtă din cunoașterea nepereche a canoanelor, a ermiliilor și a „programelor" bizantine și apusene, din examinarea cu o insistență de necrezut a unui enorm număr de monumente și de picturi, comparate cu „tipicul", originalizate chiar și atunci cînd nimic nu părea să indice vreo „aberație" semnificativă. „Comparatismul" e, dealtfel, cheia metodei lui I.D. Ștefănescu și rezultatele investigațiilor lui, întreprinse, ca și acelea ale lui J. Baltrusaitis, în contra opiniei curente, sînt nu o dată fenomenale. El a observat, astfel, că „tîmplele" maramureșene amintesc „de aproape tîmplele catalane" din secolul XIV și par niște mari „retables", a văzut ceea ce era „romanic" în Transilvania și a revelat urmele „lombarzilor" din Țările Române (cu originea în „bizantinismul" Italiei meridionale, din Basilicata), a dedus „orientalismul" paleo-creștin și a stabilit, de aici, cît din „temele" iconografice e specific Țărilor Române prin raport la culturile „de tradiție bizantină".

„Arta feudală în Țările Române" și „Arta veche în Banat" sînt două sinteze despre care s-ar putea discuta cu mult mai mult : apariția lor, care e un eveniment, resuscită în cultura românească un mare istoric al artelor, de valoarea lui V.N. Lazarev și E. Bertaux. Cu aplicația lui lapidară, de mare savant care trudește ani de zile la o propoziție definitivă, I.D. Ștefănescu e unul din acei puțini autori a căror operă face cultura națională să mediteze.

Artur Silvestri

CARTEA DE DEBUT

ÎNTOARCEREA LA POEZIE

IOAN EVU
fereastra de apă

Un poet care, în ciuda atîtor mode și modele „antilirice" de azi, nu și-a pierdut încrederea în frumusețea poeziei și în puterea tămăduitoare a cuvintelor, nici în sinceritatea acelui chin solitar al trăirii poetice este hunedoreanul Ioan Evu (n. 1953) pe care debutul său în volum *) ni-l arată ca pe un autor format și matur, stăpîn deja pe mijloacele sale de expresie. Poet adevărat — în sensul prim, chiar desuet, al cuvîntului — cu o autentică profunzime a experienței lirice, asumate ca o formă de existență nefalsificată, Ioan Evu își construiește cele 33 de poeme ale plachetei pe tensiunea dintre aspirația spre puritate și sentimentul unei degradări a celor înconjurătoare. Dramatismul conflictului vine, de fapt, dintr-un sentiment al timpului : căci dacă universul pare acum maculat, devenind un paradis în destrămare „în noaptea unui veac de fier", el este opus unei pierdute vîrste de aur a candorii și luminii : „Se surpă-n noi zăpezile amare / vom fi din nou copii fără vreun rost / îndrăgostiți cu încăpățînare / de-un ceas uitat în care-am fost / și prinți și cerșetori și clovni cuminți / la porțile albastre-ale candorii. / Abia desprinși de țărmul din părinți / în trup ni se dezlănțuiau cocorii. / Abia mijind prin bezna ne-ncepută / a fructului din iarba vinovată, / noi ne-aprindem de-o sete neștiută / rănind pustiul dintre fiu și tată... / Eu cred în visul florii de-a rămîne / mireasmă doar și taină-a rădăcinii, / triumf al sevei prin tulpini bătrîne / rază trufașă ce refuză spinii. / Și-acum, cînd poate din eroare / e iarnă iar pe blîndele coline / și ninge-n noi o dulce exilare, / poți să te-arăți copilule din mine !".

În ordinea poetică, figurilor ascendente ale aspirației — „aripi, păsări, zbor, stele, dalbe funii de eter" — și ale idealului — „primăvara, triluri, crinul, lumina, ninsori și zăpadă" — li se opune proliferarea figurilor statice ale înstrăinării, care anulează toate mișcările dintîi : „cenușa, noroiul, frigul, plumbul, auzul stins, somnul pietrei, ceasul orb împotmolit în moarte, tăcerea așternută rugină în cuvinte", unde „cad păsări rămase fără tril." Se creează astfel sugestia unui sfîrșit anunțat enigmatic de glasul poetului : „Te iubesc — am strigat de trei ori / prin pîcla cea adîncă, prin ceața definitivă / a celor din urmă cuvinte / cu sufletul răsfoind tăcerea bătrînelor dicționare. / Te iubesc, ia trupul meu / și fă din el o barcă — suie-te-n ea / cît încă mai e timp, / șapte oracole-mi vestiră / că se-nmulțesc viitorile pe Stix." Universul pare aici ros de o boală a tăcerii, de o răcire inexorabilă a cuvintelor, versul avînd ceva din sfîșierea elegiei blagiene, deși influențele evidente în volum sînt bacoviene (**Fum de noiembrie**, **În cetate**). Salvarea este căutată în tărîmul de vis al poeziei, unde verbul mai poate purifica lumea prin jertfa poetului (**Cuvinte trăind**, **Biografie refăcută**). Refugiul în poezie ia locul imposibilei întoarceri în paradisul pierdut al copilăriei.

Ioan Evu regăsește astfel vechile funcții ale lirismului, el însuși scriindu-și poemele în dulcele stil interbelic, cînd poezia era rege. Tînărul poet află în acea credință „demodată", în absolutul actului poetic și în valorile poeziei noastre „tradiționale" certitudinea unei identificări între trăirea poeziei și scrierea ei. Primejdiile demersului său liric sînt date, pe lîngă impresia de oboseală a unor motive și a acestui gen de limbaj poetic, de aparițiile unei solemnități naiv grandilocvente și ale unui exces metaforic, care duc spre o „poetizare" a imaginilor. Ultimele zece poeme, începînd cu **Fereastră de apă**, indică însă o binevenită schimbare a registrului liric prin depășirea mijloacelor tradiționale în favoarea unei rostiri mai eliptice, în montura modernă a căreia sclipesc adesea imagini remarcabile. În acest ultim ciclu sentimentului trecerii i se adaugă ecourile mai grave ale meditației asupra tîlcurilor acesteia : „Să poți cu pleoapa trează să deschizi / cortina grea a anilor de sare / ce se depun pe lucruri ca un mil / Să deslușești o noimă, o chemare, / un semn să mai exiști, să te mai miri, / cu bucurie, cu îngîndurare..."

Alexandru Condeescu

---

*) **Ioan Evu : „Fereastră de apă", Editura „Facla", 1982**

BREVIAR

■ **ADEVĂR ISTORIC.** Contribuțiile unor cercetători, mai puțin notorii din pricina modestiei lor și a dezinteresului savant pentru reclamă, apărute recent, aduc noi lumini în domeniul inventivității românești în cultura universală. „Protocronice" sau nu, astfel de studii indică, în fond, căi noi de cercetare și merită a fi semnalate căci sînt rezultatul unei munci științifice deosebit de originale. O asemenea contribuție e aceea publicată în „Tomis" nr. 2, de Petre Diaconu, sub titlul „Tradiții romane tîrzii în spațiul Dobrogei" : autorul revigorează studiul tradițiilor romane tîrzii", neglijate într-un chip de neînțeles pînă acum, și demonstrează „continuitatea" neîntreruptă a acelor „tradiții" de-a lungul întregului mileniu I. În plus, el emite și argumentează ipoteza că „slavii și-au însușit practica ștampilării vaselor prin intermediul celor pe care i-au moștenit în răsăritul Europei pe romani, prin mijlocirea „romanilor". Un alt „loc comun" neștiințific, rămas ca o epavă în cercetarea acestui domeniu, pare că s-a risipit.

Nu cu mult diferit de aceste contribuții „dobrogene" este admirabilul eseu „Simplitatea" publicat de Constantin Joja în „Ramuri" (nr. 5). Eminentul istoric al arhitecturii românești, despre ale cărui studii recente revista noastră a scris în mod favorabil, observă că puțini cunosc originile „simplității" templului grec : „Și pentru că — notează eseistul — templul grec este transpunerea în piatră a casei trace din Cîmpia Dunării, casa cu prispă (după relatările tuturor istoricilor de arhitectură) sîntem cu arhitectura noastră de lemn la baza sau alături de baza clasicismului european". Din păcate, asemenea idei extrem de valoroase sînt ignorate de manuale, școala promovează încă opinii și ierarhii învechite al căror efect e de natură a deforma reprezentările curente despre însăși cultura noastră națională. Pe această temă constatările lui C. Joja sînt într-adevăr tulburătoare : „Din școală sîntem obișnuiți să ignorăm noblețea simplității în arhitectura noastră țărănească". Domeniul se poate extinde, fenomenul rămîne. Ignorarea unor mari valori naționale ; pînă cînd ?

■ **ERA CHIAR MOȘ CRĂCIUN :** Autorul unei foarte vii rubrici mai noi, din „Cronica", intitulată „Contrapunct" povestește, în nr. 27, cu umor, un film S.F. din 1964 : „Santa Claus cucerește pe marțieni". Cu greu s-ar înțelege ce legătură este între Santa Claus și copiii de pe planeta Marte, numai că, în englezește, Santa Claus era chiar Moș Crăciun. Despre acest simpatic personaj e, în realitate, vorba...

■ **EXALTĂRI JUVENILE.** Remarcată în cîteva rînduri, „Revista noastră" din Focșani, o publicație școlară care se sforțează să-și depășească simpla condiție (fapt, de altfel, lăudabil) publică în ultimul număr (aprilie-iunie 1982) o exaltată cronică a unei eleve la volumul „Pavăza putredă" a lui Dan Deșliu. Autoarea vorbește despre „problemele simple, genial de simple, dar fundamentale în existența lumii" pe care le abordează poetul, și crede că are în față o carte „ca o lume infinită în adîncime". Cercetînd colecția acestei tipărituri, observăm că aparițiile editoriale comentate sînt de cele mai multe ori nesemnificative ori minore dar limbajul recenziilor dedicate acestora e de o extravagantă cucernicie...

■ **FONOTECA DE AUR.** Una dintre cele mai spectaculoase emisiuni de radio difuzate azi la noi este aceea pe care o girează, în fiecare sîmbătă după amiaza, un pasionat redactor și un remarcabil om de cultură — Iulius Țundrea. Alții au în cultura lor muzee ale figurilor de ceară, galerii ale marilor oameni ai nației, noi avem această „fonotecă de aur" care echivalează cu un întreg muzeu literar sonor. Ideea de a difuza periodic, prin înregistrări de, în general, admirabilă tehnicitate, vocile unor mari scriitori români este excepțională și dă o dată mai mult sentimentul „contemporaneității" acelora care, vorbind la radio, par a nu fi plecat dintre noi.

■ **PREZENȚE COMUNE.** O știre publicată recent de ziarul italian „La Stampa" ne vestește că la Roma, în cadrul unui concert intitulat „Spiritualitatea latină româno-italiană" s-a bucurat de un mare succes cu piesele „Prophiles" de Maia Badian, „Epica Magna" de Sorin Vulcu precum și „Metamorphoses II" de Aurel Stroe și „Madrigal" de Doru Popovici. Știre îmbucurătoare și care demonstrează încă o dată că artiștilor, în loc să se înfrunte în polemici de gazetă, le stă mult mai bine, împreună, pe scena de concert.

A.S.

O ISTORIE UNICĂ, O CARTE UNICĂ DE ISTORIE

O istoriografie angajată pe drumul adevărului

Un climat favorabil dezvoltării istoriografiei românești a fost instaurat la noi după Congresul al IX-lea al P.C.R. De atunci, în mod statornic, istoricii primesc îndrumarea salutară de a căuta cu dezinteresare **adevărul**, preocupîndu-se nu de ilustrarea unor teze date, a unor idei prestabilite, ci de punerea în lumină din toate unghiurile a trecutului românesc, așa cum a fost el, cu trăsăturile lui specifice. Hegel spunea că „dacă spiritul și sufletul omului sînt încă sănătoase, inima trebuie să-i bată mai tare cînd este vorba despre adevăr". Și adăuga că „voința și curajul" cunoașterii adevărului constituie „singura cale care poate prezenta interes și valoare pentru spirit", pentru știință.

E îmbucurător faptul că o orientare teoretică și metodologică judicioasă vine în sprijinul străduințelor istoriografiei noastre de a dezvălui întreg adevărul cu privire la trecutul poporului român. Căci, după cum a atras atenția același gînditor, citat mai sus, calea cunoașterii științifice a adevărului este grea ; la reconstituirea exactă a faptelor istorice, în toată complexitatea lor, nu se ajunge ușor : „Numai metoda (o concepție justă — n.n.) poate disciplina gîndul, îl poate conduce la obiect și menține înăuntrul acestuia".

Pentru istorici, principiul supunerii la obiect, al cercetării tuturor laturilor lui (al abordării lui din unghiuri multiple), este cea dintîi recomandare ce se desprinde din opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu. „Trebuie să redăm istoria așa cum este ea — și din aceasta nu avem decît de cîștigat !" Este o formulare lapidară a unui precept fundamental.

Potrivit concepției președintelui Ceaușescu, istoria e datoare să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții. Valoarea unei istorii cu adevărat științifice constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului.

Lucrarea istoricului n-ar putea ajunge la acest rezultat, dacă ar fi lipsită de o viziune filozofică. În repetate rînduri, tovarășul Nicolae Ceaușescu a reliefat cît este de necesar ca cercetările istoriografice să fie călăuzite de principii metodologice juste, de o concepție filozofică fondată științific, fără de care faptele istorice nu pot fi aprofundate și nici expuse într-un mod organizat, coerent : „Nu vreau să se înțeleagă că subapreciem preocuparea meritorie a istoricilor noștri de a aduna cît mai multe date și dovezi despre trecutul poporului nostru. Dar trebuie să avem în vedere că, oricîte date vom obține, fără interpretarea justă, materialist-istorică a acestora, se poate aluneca ușor în concluzii greșite, așa cum se și întîmplă de altfel uneori, [...] ceea ce aduce daune dezvoltării științei istorice din România".

Asociem acest pasaj cu recomandări mai vechi, dar permanent actuale, făcute de Nicolae Iorga. El a explicat că o lucrare de istorie nu poate consta într-o simplă „grămădire de fapte". „Pentru ca faptele să fie **istorie**, trebuie ca **sistemul** (de gîndire ; o anumită metodă) să intervie". „Cine nu cunoaște cărțile acelea — întreabă el —, ...care îndepărtează și pe cel mai răbdător specialist prin înfățișarea lor informă, prin ariditatea înșirării amănuntelor ?" Sînt cărți unde „psalmodiarea faptelor începe, fără coloare, fără căldură, fără gradație, notele vin în text și textul în note ; nimic organic ; nici un plan, nici o perspectivă, nici un sentiment. Te asfixiezi...". (în ele). Iorga precizează că autorului unei cărți de istorie i se cere să se ridice la o **viziune** asupra trecutului, din care decurg organizarea faptelor și stilul lucrării.

Ținînd seama de importanța concepției, a viziunii, pentru stabilirea și judecarea faptelor istorice, se cuvine să subliniem că Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu de la 1 iunie 1982, care ne oferă o pătrunzătoare caracterizare sintetică a istoriei românilor, dă orientare și impuls cercetărilor istoriografice. Căci, atunci cînd cercetătorul este lipsit de o perspectivă de ansamblu asupra domeniului în care lucrează, se poate întîmpla ca el să nu așeze faptele într-o dreaptă lumină.

Constatăm astfel că, uneori, în scrierile istorice, se ivesc denaturări ale realității prin simpla omisiune — voită sau nu — a unor aspecte esențiale, prin ignorarea unor documente revelatoare. Pentru a exemplifica, amintim evoluția raporturilor dintre Țările Române și Imperiul otoman. La începutul sec. al XIX-lea, independența românilor era amenințată mai puțin de Imperiul otoman și mai mult de tendințele expansioniste a două imperii creștine. În diverse studii ale sale, N. Iorga a relevat expansionismul monarhiilor creștine, care tindeau să înlocuiască împărăția turcească, urmărind dominația asupra Peninsulei Balcanice și chiar luarea în stăpînire a Constantinopolului (cf., de ex. **Les Roumains entre les deux empires chrétiens d'Allemagne et de Russie**, în **Etudes roumaines**, I, Paris 1923). Totuși, în lucrările unor istorici, această realitate complexă este simplificată — și implicit denaturată —, vorbindu-se doar despre dependența Principatelor față de Poarta otomană și neglijîndu-se faptul — atestat documentar — că, după 1800, fanarioții treceau pe ascuns sau fățiș din slujba sultanului în serviciul țarului. (Drept urmare, s-a pretins că, la 1821, calea luptei pentru independență, pe care Tudor Vladimirescu trebuia s-o urmeze, cerea unirea pandurilor cu armatele eteriste și țariste pentru prăbușirea Imperiului otoman, omițîndu-se constatarea că însăși expediția militară pornită pe teritoriul românesc de fanariotul Al. Ipsilanti, general al țarului, constituia o amenințare pentru independența Principatelor).

Expunerea mai sus amintită a conducătorului țării noastre, scoțînd în evidență trăsăturile specifice ale istoriei românilor, relevă printre altele și faptul că Principatele „au trebuit să-și mențină existența luptînd împotriva dominației sau a tendințelor de dominație a trei mari imperii". Această observație are darul să ne atragă atenția asupra amplorii și complexității luptei pentru independență a românilor.

Mircea T. Radu

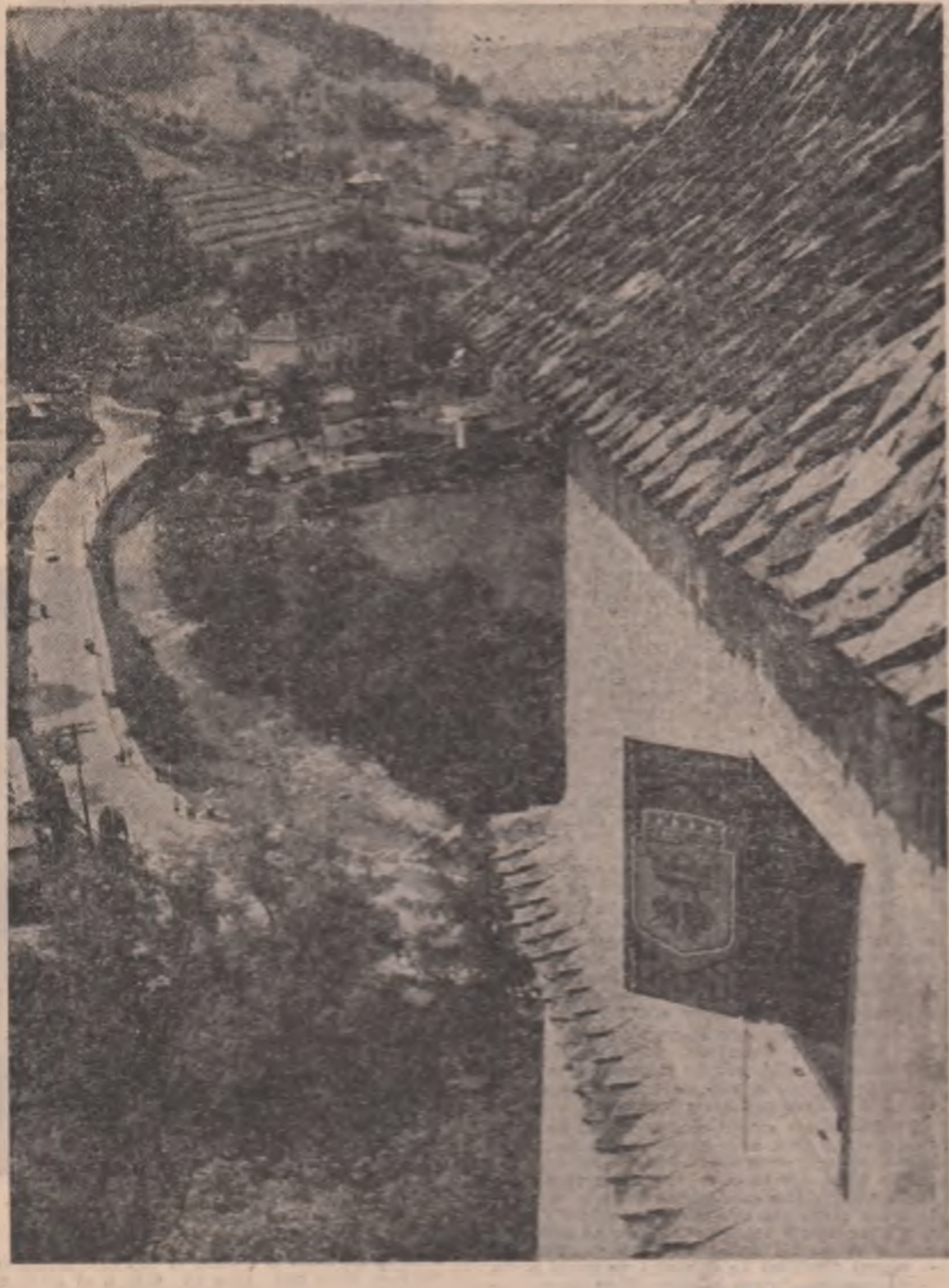

> „Nu se poate vorbi de educație politică, de cultură revoluționară, fără cunoașterea limbii, a literaturii, a istoriei glorioase a poporului nostru."
>
> NICOLAE CEAUȘESCU

Despre gîndirea istorică a lui Mihai Eminescu

Urmare din pag. I

pe care le-a susținut de cele mai multe ori, cu argumente și referințe istorice. Articolele lui politice, publicistica sa, departe de a fi depășite de timp, ne amintesc și astăzi forța expresiei grave eminesciene, cultura sa istorică vastă, fermitatea și precizia convingerilor, profundul patriotism al poetului și, ceea ce dorim să relevăm în aceste rînduri, o gîndire istorică dialectică, surprinzătoare de actuală. Sau cum se exprima recent un critic, „de un realism tulburător".

A vorbi despre gîndirea istorică a lui Mihai Eminescu înseamnă a lua în considerare o serie de factori care pot contribui la înțelegerea concepției politice, promovată de marele poet cu aceeași inegalabilă pasiune și fermitate, proprii întregii sale creații.

Vom arăta mai întîi că Eminescu a fost un foarte adînc cunoscător al istoriei universale, că evoluția societății omenești a constituit pentru poet o permanentă temă de meditație, al cărei extraordinar rod pe plan literar a rămas poemul „Memento mori". Dar Eminescu a fost un om ancorat adînc în realitatea epocii sale, atît ca gînditor cît, mai ales, ca ziarist militant și în această ipostază el s-a sprijinit cu putere pe faptele istoriei, asupra căreia avea negreșit o viziune dialectică.

Eminescu arunca necontenit priviri de vultur peste întreaga suprafață geografică, unde trăiau compatrioții lui, urmărindu-le orice manifestare de trezire națională. Recentul volum al IX-lea, [illegible] încă nerecenzat de istorici, cuprinde o bogată sursă de descoperire a concepției eminesciene privind unitatea poporului român, vechimea sa multimilenară, ca și a limbii sale.

Foarte semnificative sînt observațiile lui Eminescu privitoare la regimul social-politic și economic instaurat în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În acest sens, istoricii trebuie să recunoască faptul că Eminescu a fost unul dintre primii, dacă nu chiar primul, critici ai regimului burghezo-moșieresc de coloratură liberală instaurat în țara noastră după abdicarea lui Al. I. Cuza. Aversiunea lui Eminescu pentru liberali nu era o chestiune de obligație profesională a redactorului angajat la gazeta conservatoare „Timpul", ci exprima o convingere fermă, sinceră și profundă, bazată pe fapte istorice necontestabile.

Eminescu aducea liberalilor români acuzația repetată că ei nu au „simțul istoric". „Oameni fără simț istoric, liberalii cosmopoliți c-un foarte incolor sentiment de patrie..." etc. Prin această formulă pe care o întîlnim de mai multe ori în articolele lui Eminescu se blama lipsa de respect a „liberalilor" pentru tradiția istorică a poporului român, goana după adoptarea unor „forme" importate din Apus care nu aveau echivalente în „fondul" realităților social-economice românești, care nu se „potriveau" cum se exprima Eminescu, cu nivelul de dezvoltare, cu obiceiurile tradiționale ale poporului. Dacă marele său prieten I.L. Caragiale a blamat în nemuritoarele sale comedii demagogia și politicianismul de speță (tot) liberală, Eminescu a înfierat fenomenul în articole grave, judicios argumentate. Că omul politic nu era departe de poet o dovedesc unele expresii din articole care au pătruns în cunoscutul final al **Scrisorii a III-a**, aprigă diatribă la adresa demagogiei și cosmopolitismului liberal.

Se poate, oare, ca istoria să nu valideze critica virulentă eminesciană la adresa unui regim sub domnia căruia a început seria marilor răscoale țărănești ?

Concepția lui Eminescu cu privire la problema independenței țărilor române în secolele XV—XIX are nuanțe pe care istoriografia noastră le-a relevat abia în ultimii ani. În articolul „Independența română" Eminescu scria : „Ar fi un act de adîncă ingratitudine către strămoșii noștri, dacă ne-am închipui că cu noi se începe lumea în genere și România în deosebi, că numai noi am fost capabili a avea instinctul neatîrnării, cînd la dreptul vorbind, n-am făcut decît a mănținea cu mai mult sau mai puțin succes ceea ce ei au cîștigat fie prin sîngeroase lupte, fie prin dezvoltarea unei istețîi extraordinare, puse amîndouă adeseori în serviciul acestei unice preocupațiuni, a păstrării neamului și țării"... Eminescu aprecia că, în condițiile concrete ale relațiilor internaționale din epoca feudală, politica lui Mircea cel Bătrîn și a lui Ștefan cel Mare față de imperiul otoman au asigurat țărilor române o dezvoltare internă independentă, spre deosebire de toate celelalte popoare din această parte a Europei : „Făcut-au bine sau făcut-au rău cei mai mari doi domni ai noștri, preferind o supremație nominală turcească unei supremații reale creștine ? Realitatea a dovedit că era tot ce puteau face mai bine. Toate, dar absolut toate statele dunărene, au devenit pașalicuri, marele regat al Ungariei a fost asemenea pașalic o sută de ani. Polonia a fost împărțită și nu mai este azi (în 1880 — N.C.) pe cînd vechile noastre tractate iscălite cu litere mari și bătoase pe piele de vițel, au fost pînă ieri izvorul neatîrnării reale, izvorul din care a/u/ decurs actele succesive de emancipare de subt domnia turcească. Tudor se bazează pe ele cînd cere de la Poartă introducerea Domniei naționale și divanurile ad-hoc căci n-a găsit alte arme mai puternice înaintea aeropagului Europei decît tot pe acestea".

Pe acest temei, Eminescu considera dobîndirea independenței depline naționale din 1877 ca o ultimă etapă dintr-o succesiune de momente importante de afirmare a neatîrnării țării... „Așa dar «independența» precum o numim astăzi nu este un «copil găsit» fără căpătîi și fără antecedente, ci un prinț care dormea, cu sceptrul și coroana alături... neatîrnarea noastră a fost pururea reală, ca drept pururea în vigoare, ca fapt știrbit din cînd în cînd, nu prin alt drept ci prin escese și abuzuri de putere ale turcilor. Și dacă ea a fost întunecată curs de o sută de ani prin domnia fanariotă, tradiția ei și încercările de a o restitui n-au încetat nici cînd, iar mai cu seamă secolul nostru a fost bogat în succese pe terenul acesta". În acest sens, Eminescu da o înaltă apreciere guvernării lui Cuza : „Toate atributele unei neatîrnări reale s-au cîștigat de către Vodă-Cuza, esceptînd firma acestei realități... Guvernele care au venit în vara anului 1866, n-au prea avut altceva de cîștigat de cît firma, de cît recunoașterea unei neatîrnări ce existase totdeauna și care scădea numai cînd n-avea cine s-o mențíe, sporea însă în mîna oricui, care ar fi avut voința de a o restabili". În continuare, Eminescu expunea un punct de vedere mai puțin cunoscut și recunoscut dar care, după părerea noastră, nu poate fi contestat global, acela că „neatîrnarea României era atît de reală în cît, cu prea puțină politică bună și fără cheltuială unui ban roșu, ea se restabilise pe deplin înainte tractatului de la Berlin care, în loc de a ușura situațiunea, recunoscînd pur și simplu un fapt, ce rezulta de sine din căderea împărăției turcești, a îngreuiat-o punîndu-ne condițiuni atît de costisitoare".

Eminescu avea dreptate, cel puțin dintr-un punct de vedere : partidul liberal care fusese la guvern în anii 1877—1878 avea să-și atribuie **meritele istorice** ale dobîndirii independenței naționale și în viitor, timp de cîteva decenii partidul liberal își va sufoca adversarii politici cu acest merit.

Reluînd ideea sub forma povestirii unei legende în articolul intitulat, de asemenea, „Independența", Eminescu conchidea nu fără temei : „...Evident că o țară care există de 700 de ani aproape parte independentă, parte pe deplin autonomă iniăuntrul ei, nu are să-și mulțumească existența unui partid, care nu e decît de ieri alaltăieri și că independența, departe de a fi meritul actualei generații, e suma vieții noastre istorice...".

O exegeză istorică asupra gîndirii lui Eminescu pe terenul faptelor și oamenilor din trecut așa cum a încercat nu de mult Damian Hurezeanu (**Revista de istorie**, nr. 1, 2/1982) amplifică imaginea globală a celui mai mare poet român. Patriot, în sensul cel mai profund al cuvîntului, Eminescu glorifica faptele strămoșești într-o concepție nu prea îndepărtată de cea care călăuzește astăzi istoriografia românească : afirmarea vechimii și continuității multimilenare a poporului nostru pe acest pămînt.

Un poet maghiar, admirator al românilor acum două secole

Arătam într-un articol precedent că în penultimul deceniu al secolului al XVIII-lea în istoriografia Europei Centrale — austriacă și maghiară — se petrece o mutație profundă în ce privește tezele referitoare la originea românilor, continuitatea daco-romană în Dacia, locul și rolul poporului român în Transilvania. De la respectul adevărului istoric potrivit căruia Transilvania a fost centrul vetrei de etnogeneză a românilor, din daci și romani, s-a trecut la teze false ; populația daco-romană ar fi părăsit întreaga Dacie în anul 275 din ordinul împăratului Aurelian ; Transilvania ar fi fost un teritoriu pustiu la venirea ungurilor, în 896 ; românii s-ar fi format ca popor în sudul Dunării și ei s-ar fi așezat la nordul Dunării abia în secolele XII—XIII. Rațiunile acestei schimbări de optică, în flagrantă opoziție cu ceea ce susținuse anterior istoriografia maghiară sau săsească erau de ordin politic : edictul de toleranță acordat românilor de împăratul Iosif al II-lea în 1781, Răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan din 1784, **Supplex libellus valachorum** (1791), activitatea publicistică și științifică a istoricilor și filologilor din Școala ardeleană, pătrunderea ideilor noi, iluministe, care propovăduiau respectul drepturilor omului, în conștiințele înaintate ale Imperiului habsburgic înspăimîntau pe oamenii politici conservatori, nobilimea, înaltul cler și cărturarii reacționari din Transilvania, care au văzut în populația românească majoritară a principatului o primejdie pentru statutul anacronic al celor „trei națiuni" (unguri, sași, secui), statut privilegiat printr-o seculară și nedreaptă tradiție. Înainte vreme se considera că, deși incontestabili autohtoni, deși majoritari, românii, ca populație „cucerită", nu pot năzui la o condiție politică egală, la drepturi civice depline în Transilvania, ceea ce dădea liniște asupritorilor. Dar, apăruse la sfîrșitul secolului al XVIII-lea o optică nouă, alimentată de vîntul de raționalitate, justiție și libertate care sufla dinspre Occident : românii au dreptul la aceeași condiție civică, la aceleași drepturi ca și „națiunile privilegiate". Legitimați de istorie, majoritari, nu deveneau însă românii, în acest nou climat de gîndire filozofică și politică o primejdie pentru privilegiați ? Nu aveau ei în perspectivă să revendice puterea politică ? Nu aveau să dea ei curs atracției spre unirea cu celelalte două state românești — Țara Românească și Moldova — cu care mai fuseseră uniți odată, în 1600, de Mihai Vodă Viteazul ? Măsurile administrative care trebuiau să prevină o asemenea primejdie au primit, așadar, începînd din 1781 (prin cartea lui Sulzer despre **Istoria Daciei Transalpine**) un suport „științific" : contestarea titlului de cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei, recunoscut fără ezitare românilor. În raporturile maghiaro-romane de pînă atunci — inegale din punct de vedere politic — dar luminate, cel puțin, de respectul adevărului istoric — va interveni în continuare un factor nesănătos, primejdios, generator de suspiciune : **mistificarea deliberată a trecutului în interese politice, subordonarea științei intereselor oligarhiei maghiare din Transilvania.** Această atitudine a unor istorici aserviți autorităților politice și propriei pasiuni șovine a otrăvit timp de două secole raporturile între două națiuni din Europa Centrală, chemate prin situația geografică, adversarii externi comuni (marile puteri expansioniste, imperiile otoman, habsburgic și țarist), coincidența de interese economice și o îndelungată simbioză — să coopereze, să acționeze împreună pentru mai bunele lor realizări pe plan intern sau extern.

Dar ar fi greșit să credem că marea mistificare a lui Sulzer, Eder și emulii lor a putut seduce intelectualitatea maghiară onestă, pe cărturarii înaintați, lucizi, care, convinși de ideile de justiție și egalitate ale iluminismului și ale Revoluției franceze, refuzau segregația anacronică, practicată de autoritățile habsburgice și de magnații unguri față de românii transilvăneni.

Un asemenea intelectual modern, lucid, care face cinste gîndirii maghiare înaintate, descătușată de prejudecățile și concepțiile medievale a fost Szirmay Szirmai Antal, nemeș, funcționar public, gînditor, poet din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

Antal Szirmay de Szirma s-a născut în 1747 la [illegible] în Slovacia, pe atunci tot sub dominație maghiară și a fost educat în orașul natal sau [illegible] din apropiere ([illegible] și Kosice), unde a făcut bune studii de filozofie, poetică, drept și matematică. Situația materială precară a familiei l-a obligat să devină funcționar public, apoi magistrat. Dar vederile sale înaintate, iluministe, [illegible] i-au atras demiterea din funcția de jude al Tablei regești din Buda ([illegible]). Retras pe o proprietate acordată după lungi intervenții, el și-a consacrat restul vieții scrisului, publicînd 25 de lucrări de științe politice, dar și memorialistică și poezie.

Antal Szirmay de Szirma era un om cu vederi înaintate, partizan al reformelor împăratului Iosif al II-lea, simpatizant al oprimaților din Imperiul habsburgic, ceea ce i-a atras multe adversități din partea compatrioților săi maghiari. Cu realitățile românești el a luat contact în perioada în care a fost delegat să participe la lucrările de stabilire a frontierei dintre Transilvania și Ungaria. Informațiile sale au fost publicate în volumul **Szatmar vármegye fekvése, történetei és polgári esmerete** (Situația, trecutul și organizarea comitatului Satul Mare), vol. I—II, Buda, 1809—1810. Autorul menționează toponimele românești din comitat și îi evocă pe vechii cnezi români, prezenți încă în documentele locului. Szirmay era tînăr, îndrăzneț, curios, radical în convingerile sale politice, iubitor de frumos, așa încît nu e de mirare că dintre realitățile românești cunoscute, ceea ce pare să-l fi atras mai tare a fost românca transilvană — nobilă, distinsă, harnică, frumoasă. Cel puțin aceasta reiese din versurile entuziaste pe care i le închină, încheiate cu mărturisirea unei convingeri de natură să explice calitatea româncelor : **originea lor romană.**

Atitudinea nu numai prietenească, dar chiar admirativă față de români este exprimată de Anton Szirmay de Szirma în lucrarea sa **Hungaria in parabolis**, Buda, 1804, pp. 68—69, paragraful 108, unde scrie : „Românii sînt urmașii romanilor din Transilvania, de aceea ei înșiși se numesc **români**. Căci cel originar din Italia este numit de slavi **vlah**, de unguri **olah**, iar de latini **valahi, blachi** [...].

Altminteri, neamul românilor este voinic și înalt, iar femeile au o înfățișare aleasă. Stofa care le acoperă corpul, în față și în spate, este numită de unguri **catrință** ; fecioara romîncă se numește **fată**, mîncarea lor cea mai plăcută este făcută din mălai cu brînză și se cheamă mămăligă, iar pînea din mălai **male**". Poetul ungur a descris cu eleganță **fetele romînce** :

„Întîlnești pe-alocuri prea îngerești fete.
Am văzut eu însumi cîteva. Ai crede
Că la ei mălaiul e dres cu dulceață
De le-ai sta alături sau le-ai lua în brață.
Doar mălai mănîncă, totuși înfloresc
Parcă le-ar fi hrana colac unguresc.
Nici chiar Debreținul cu ai lui covrigi
N-ar putea să crească mai distinse, nici
Varza dela Cluj, nici Pesta n-ar putea.
Chiar de le-ar da turtă dulce și cafea.
De-ar vedea chiar Viena ardelence-odată,
Ar uita de doamne cu coafură-naltă.
Nu cunosc coaforul nici din auzite.
De-ai vorbi de dînsul, ar crede că-l gîde.
De-ai vorbi de mode, ele s-ar mira.
Neștiind de-s oameni sau e altceva !
Nu-și fac veacu-n casă, nici nu cată-n soare
De sub evantaie sau pălărioare.
Nu-și omoară vremea croșetînd dantele,
Ci mînuiesc harnic sapă, fus, undrele.
Patul lor nu-i puf, ci-i paie, sau e iarbă,
Totuși sunt ca mărul abia rupt din creangă.
Fața lor gingașă-i cas îmbobocit,
Și plăcut le este trupul rotunjit.
Au în trup tăria piersicei pietroase
Și au mușchi și vine tari și mlădioase.
Cum n-ar fi frumoase multe-ntre codane,
Cînd Românii-s încă rămășiți romane !"...

Acest omagiu adus româncei din Transilvania și, prin ultimele două versuri **(De hogy ne-is volna között szép alak ? / Holott az Oláh nep még Romai salak)** întregului neam românesc, a fost scris de poetul maghiar Anton Szirmay de Szirma în sfîrșitul secolului al XVIII-lea și publicat în 1804. Insuși A. Veress autorul cunoscutei **Bibliografia româno-ungară**, vol. II, București 1931, p. 141, atribuie versurile lui Szirmay. Traducerea lor, datorată lui A. P. Todor, publicată în „Revista istorică română", 1943, p. 129, am reprodus-o cu mici revizuiri. Nu ne putem pronunța despre calitatea poetică a alcătuirii lui Szirmay. Dar receptăm peste secole mesajul acestui cărturar maghiar luminat, prietenos, onest, care nu cedase ispitei marei mistificări a lui Sulzer și Eder, ci se străduia prin opera lui să lumineze singura cale de cooperare și conviețuire româno-maghiară, întemeiată pe adevăr, pe cinste și curtoazie.

Virgil Cândea

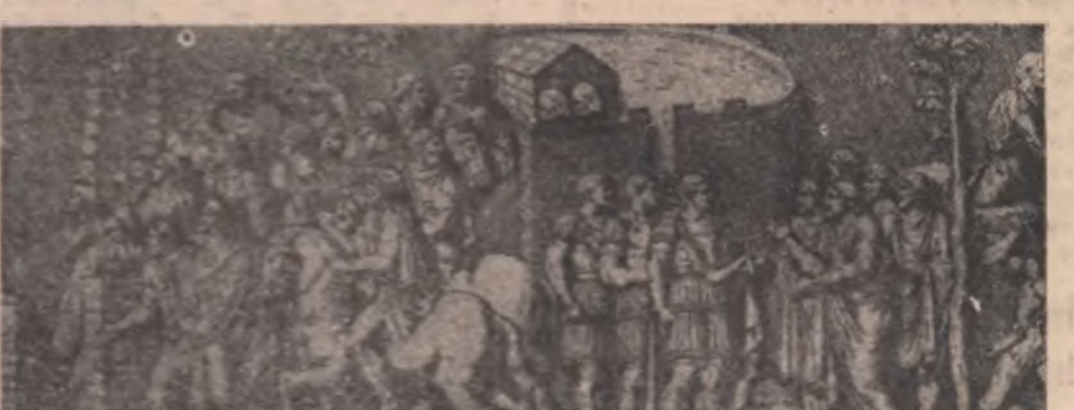

Gravură de Pietro Santi Bartoli (din lucrarea „Colonna Traiana", Roma, 1667)

nicolae ioana

Va fi o zi de pace și de liniște!

Pe stradă mai trec mai trec,
mai umblă un bătrîn în urma mea,
în apa cu gust amar, steaua
se retrage, se restituie.

Sînt încredințat că timpul va trece
repede de-acum,
sînt încredințat că nici o mișcare
nu va avea loc !

Știu că raza va trece
pe fața tuturor sinucigașilor
ca un cuțit.
Bucurați-vă,
va fi o zi de pace și de liniște !

Mai înainte de a ajunge acasă!

Mai înainte de a ajunge acasă
oprește-te la o benzinărie
mai înainte de a da colțul
și de a te afunda în mulțime
oprește-te la o benzinărie
în paltonul tău negru și ros pe la coate
să vezi îngerul cu buzele roșii,
îngerul tău protector.
Oprește-te aici e alături un parc
în preajmă mișună atîția bătrîni
stau o vreme și pleacă
păzesc pe rînd
mai înainte de a ajunge acasă
oprește-te la o benzinărie.

Cînd ai intrat pe terasă!

Cînd ai intrat pe terasă
ai tresărit văzînd terasa goală
și bazinul plin de sînge.
Mai era un singur om, o singură masă
și un singur scaun pe care stătea el.
Cînd ai intrat pe terasă
adia un vînt călduț,
sticlele și paharele erau răsturnate
prietenii cu toții plecați
mai era un singur om acolo
o singură masă și un singur scaun —
cînd s-a întîmplat asta ?
Tremuri? Ți-e frică? Adormi?

Cît de ușor am străbătut orașul!

Cît de ușor am străbătut orașul,
o oboseală mă cuprinde cînd mă gîndesc :
Aici sînt eu !

Aici stau eu la masa
lîngă ceasul care mă trezește
și-mi spun: trezește-ți vecinul
cu o piatră, bate în zid
în zidul care-ți stă în față
ca un aparat morse
dis de dimineață —
o oboseală mă cuprinde cînd mă gîndesc:
Aici sînt eu !...

S-a înserat cu încetul...

S-a înserat cu încetul doar eu
mai umblu prin cartier
pe la cîte un prieten.
Mă gîndesc la o cafea,
la aburii ce ies din ceașcă
la trecutul meu,
la cartierul în care azi-noapte a nins.
Dar cine stă pe o vreme
ca asta în casă
și cine să-ți deschidă ușa
și cine să fiarbă cafeaua
și cine să vorbească, să vorbească !
S-a înserat cu încetul,
curînd vine și noaptea
ca un ficat negru
diform, sîngerînd peste oraș !

Moartea hamsterului

Auzisem atîtea lucruri despre el
chiar și la spălătorie jos unde slăbănogul
duce rufele noastre murdare
la fiecare sfîrșit de lună
fără să primească nimic în schimb.
Auzisem de el că e prolific
că se înmulțește în progresie geometrică
că doarme ziua și doar uneori nopțile
la ore nebănuite se trezește
și dă ocol cuștii de sticlă
pînă amețește și obosit adoarme din nou!
Auzisem atîtea despre el
cît nici despre voi nu auzisem
Dar nu auzisem niciodată de felul
cum va orbi
și cum e aruncat ca o zdreanță nefolositoare
la gunoi
și că nu-și va mai găsi hrana
aceea puțină.
Auzisem atîtea dar nimic
despre moartea lui
despre felul acela scîrbos de a ieși din viață
Auzisem atîtea despre el
cît nici despre voi nu auzisem...!

Caseta de fier

O, iată mor atîția oameni pe lume
numai ție ți s-a dat să fii fericit
să stai pe scaun, să te miști, să trăiești, să
respiri
fără să-ți apară pe trup pete roșii și albastre
în timp ce filozofia plînge
odată cu noi în caseta de fier a nimicului.
— Trăiască mașina și plasticul,
ceasul cu baterie, binoclul
care apropiază și îndepărtează !

Adrese

Mai treci încă pe stradă,
mai faci cu mîna unui prieten,
îți mai bei vodca zilnică –
mai crezi că te poate vedea cineva.
Mai vii la ore nepotrivite
și bați și bați în ușa de la intrare
la miezul nopții după o zi pierdută
cu prieteni de ocazie
cu adresele lor în buzunar
pe care le arunci a doua zi.
Mîine va fi bine îți spui,
o femeie cîntă, ai uitat —
mai treci încă pe stradă
mai crezi că te poate vedea cineva !

---

ion prunoiu

Cramă pentru toți trecătorii

Amurgul ? – o cramă cu-nalte peceți
În care-o să intru (cu Ștefan cel Mare
În frunte) să pună un strop de culoare
Pe steagul acestei prea scurte vieți.

Sub dealul cu neguri din anii trecuți
Străbunele, zilele ! – beciuri afunde
Săpate în taină adîncă, de unde...
Esențele vin... Se desferecă buți...

Salcîmii se-ațîță ca niște podgorii
În marea orgie a lor de ciorchini
Ai florii... Sau sfeșnice sînt ? – să lumini
Cu ele și viii și morții și norii ? !...

Deschide-ți lemnoasele vene, stejare,
Cînd cornul se stinge spre codrii Cosminului
Să-și tragă pecețile măduva vinului !...
Mi-e inima cupa lui Ștefan cel Mare !

Plantatori de măslini

Cît îmi miroase carnea a pămînt
Îmi crește – verde – fluierul în gură
Și-mi înfloresc suflarea-n ger – aură
Sub care umblu nevăzut de blînd.

Prăsesc acele cuiburi de căldură
Prin aer, păsări... De catargul frînt
(Un stîlp de fum pe horn) cu șnur de vînt
Legat – Ulise (însă fără ură).

Cu ghimpii toți înfipți în carnea mea
Culori de sînge trandafiru-și bea
Și-un porumbel în palmă vine lin –
Pămînt însuflețit de-un har divin
Și vin părinții și nepoții vin
Să-l replantăm cu ramuri de măslin.

Sîmbure ghiftuind fructul

Viața mea — dulcea unsoare
dintre fioroasele roți dințate
ale secolului.
Vorbele mele
cînd nu se mai aud din vina
zgomotului asurzitor
în care eu stau îngropat
ca un sîmbure-n fruct – ghiftuindu-l,
sînt asemenea galopului prin gînd
al unei herghelii de cai.
Nu mai pot articula cuvinte :
glasul îmi răbufnește șuierător
prin mușcăturile roților dințate
prin spărturile dintre umeri
dintre coaste,
dintre silabe.

Nopți de trecere

constantin stan

CELOR IUBIȚI

> Motto : „Cînd nicăieri nu mai ești
> Ești în mine. Ești iată, Aducere-A-
> minte
> singur triumf al vieții
> asupra morții și ceții."
>
> **(Lucian Blaga)**

Ca o altă trecere, ca o altă noapte. Această posibilă :

„Eram obosit după noaptea aceea lungă, după ziua precedentă, agasantă, plină de treburi administrative : fă-ți delegația, semnează-ți-o la unul din șefii tăi, fă-ți foaia de avans, că doar nu te dau banii afară din casă, mergi cu ea sus, la financiar, întoarce-te la casierie, ia-ți la drum ultimele sfaturi prețioase ale șefului de secție, ia-ți și bilet de tren (că numai cu sfaturile n-ajungi nici măcar la Chitila), asigură-ți cazarea, du-te acasă (oh, și fericirea de-acasă de-a pleca, **din nou, iarăși, nu mă așteptam la altceva** — plus alte vorbe drăguțe, de nereprodus), fă-ți bagajul, întoarce-te la gară. Și dimineața rece, mohorîtă, frigul pătrunzîndu-te mai repede din cauza oboselii, nu te dispune deloc, chiar dacă te gîndești la **ea** (**ea** care acum doarme și habar n-are că tu te gîndești la **ea**, și oricum îți spui mai bine nu te-ai gîndi acum. În prag de dimineață, la prima geană a dimineții la **ea**, pentru că nu-i un subiect demn de crezare ori de optimism). Nu mă dispune deloc acest C. Chit că nu am mai fost niciodată aici și, de obicei, fiecare loc nou văzut îmi trezește vigilența revoluționară de reporter frenetic (vrînd să exploateze, în primul rînd, senzațiile proprii la întîlnirea cu noul). În ceața dimineții (îți notezi în gînd acest început de reportaj), vrînd să-mi aprind o țigare am luat act de existența stomacului meu (și nu știu dacă senzația inconștientă de foame mi-a îndreptat ochii spre un bufet-expres sau am simțit sus-numita senzație exact cînd ochii mi s-au agățat de firma apetisantă a expresului). Gîndul că leșin dacă nu mănînc s-a asociat altui gînd : traseul atît de știut, logic și necesar al oricărei documentări : gară — c.j., înțelegea necesitatea, depărtînd către orele serii masa de dimineață (de la București... ah, stați jos, tov prim n-a venit... nu-i nimic — tovarășu' ăsta prim nu vine niciodată, el totdeauna e cu treabă — dar... ah, da, — tovul ăsta e totdeauna, el le știe pe toate, dar nu poate rezolva nimic că nu-i tov. prim etc. — bine-ați venit... vreți o cafeluță... a venit tovarășul, vai, vai, toată noaptea pe drum!... tovarășa, două cafeluțe la mine în birou, numai o clipă — după care o juma'te, o oră nu-l mai întrezărești, etc. etc. pînă trece o juma'te de zi pentru care tu ai mers o noapte întreagă: peste o oră sau două sosește acceleratul de dimineață!). Cînt în surdină: ah, expres, expres, expres, / cît de bine te-am ales !

Înainte chiar să apuc să-mi aleg ceva mi s-a tăiat orice chef (sleind cu totul sosurile din farfuriile de tablă), nici nu călcasem prea adînc în inima tîrgului și păream o persoană demnă de toată încrederea : eram legitimat.

Totdeauna am emoții cînd legitimez pe cineva de vîrsta mea, avea să-mi spună mai tîrziu **băiatu'-acela-de-o-vîrstă-cu-mine**, băiatul stă foarte bățos, are în el o timiditate foarte bățoasă, o timiditate care m-ar amuza în condițiile lipsei uniformei sale (de care e foarte mîndru și eu foarte îngîndurat). Sper ca imaginația lui să nu fie deformată ca a ciocănitoarei — văzută duminică de duminică pe micul ecran — de spectrul foamei și să vadă în veșnic tociții mei blugi — și în la fel de veșnicul (fără să fie tocit) meu pulover pe gît un posibil costum zebrat. Oricum, ratasem masa (ce e de întîmplat se întîmplă întotdeauna) și, în timp ce **băiatu'-acela-de-o-vîrstă-cu-mine** îmi spunea, imaginația mea lansase o „bombă" de primă pagină „cine sînt clienții de primă oră ai cafenelelor din C." La cafea, căci după raid mă invitaseră la ei, mi s-au prezentat și alte cazuri mai interesante.

„**Carmen D.**, 1959, septembrie 4, comuna M. Părinții tata Gheorghe, mama Ana, profesia părinților cooperator, casnică. Studii școala gen. de 8 ani în com. M., liceul economic din C., cu diplomă de bacalaureat. Din 1978 muncitoare la I.J.C.M., apoi merceolog la I.C. A fost cercetată ca martor și posibil complice în scandalul provocat în casa numitului N.M., scandal în urma căruia G.L. a fost grav rănit. Motivul scandalului : gelozia sau tentativa de jefuire a susnumitului G.L. care avea asupra lui suma de 2 500 lei. C.D. își părăsește locul de muncă din 25. II a.c. și de atunci refuză o altă încadrare. A fost amendată de două ori."

Declarație : „Subsemnata Carmen D., cu domiciliul stabil în satul J com. M., domiciliu actual orașul C., str. Înfrățirii, nr. 7, declar următoarele : în seara zilei de 24 februarie am fost invitată de către colegele mele Maria N. și Viorica Sz. la o petrecere în casa lui N.M. Pentru că nu aveam ce face și mătușa mea, la care stau în gazdă, mi-a dat voie, am mers cu ele cu condiția ca cel mai tîrziu la 12 noaptea să fim acasă. Printre invitații lui N.M. am recunoscut și pe G.L. pe care-l cunoscusem cu o zi înainte în complexul din str. Unirii și care mă invitase după aceea să bem o cafea. Declar că ne-am despărțit fără să ne mai dăm o altă întîlnire și fără să mă conducă pînă acasă. Întîlnirea noastră la N.M. a fost absolut întîmplătoare. Am dansat cu mai mulți băieți printre care și G.L. dar și cu gazda care mi-a propus în timp ce dansam cu el prietenia lui. Eu nu i-am răspuns pentru că el era cu prietena lui și pentru că mi s-a părut neserios ca în timp ce ești cu cineva să propui prietenia altcuiva, chiar dacă eu eram singură. Nu știu care a fost motivul pentru care G.L. și N.M. au început să se certe pentru că eu încercam să le conving pe Maria și Viorica la bucătărie să mergem acasă. Cînd am intrat în camera unde se dansa, G.L. vorbea și N.M. avea în mînă o sticlă. Aproape că n-am auzit ce-i spunea pentru că eu mă gîndeam numai și numai la sticla pe care N.M. o avea în mînă și cu care de altfel i-a și dat în cap. Nu mai știu ce s-a întîmplat după aceea pentru că eu am fugit din casă. A doua zi a venit la mine Maria și mi-a spus dacă mă întreabă cineva să spun că G.L. nu a fost la N.M. în casă. Cînd a plecat mi-a mai spus că N.M. vrea neapărat să mă vadă și că mă așteaptă la șase la barul din centru. Eu i-am spus că nu mă duc că știu de ce mă cheamă și nu vreau. Dar ea mi-a spus că nu-i d-aia și că trebuie să mă duc. N.M. mi-a spus că vezi ce-ai făcut, de ce l-ai adus pe G. la mine și eu i-am răspuns că habar n-aveam că o să-l întîlnesc acolo și nici eu n-am știut că o să vin și numai Maria și Viorica au insistat. El mi-a zis că toate lumea așa știe și dacă vreau să nu intru în toată afacerea asta și s-o pățesc e mai

bine să nu spun la nimeni și nici să-l recunosc pe G.L. Mi-a mai spus că G.L. o să se facă bine și-i la spital."

Aș fi preferat să se întîmple vara. Eu să stau pe terasa unui restaurant, să privesc centrul orașului (bucurîndu-mă de soare, de depărtarea mea de București, de singurătatea mea), fetele frumoase ale orașului și să beau (echilibrat și plictisit) bere românească. Amintindu-mi starea de dulce tulburare (gîndurile răvășite de intensa plăcere de a sta în soare și a privi oameni necunoscuți) aș fi putut scrie (sub un motto de Ioan Flora „Se întîmpla o tăcere de jur-împrejurul tău") : Apoi am mai băut o sondă și pe partea cealaltă a trecut Blues. I-am făcut semn și într-un tîrziu m-a recunoscut.

Salut, bătrîne. Ce faci ?

Etete, mă. Mă tot chioream cine-mi face semn. Ce faci tu ?

Beau o bere. Tu ?

O să beau și eu. Am fetița bolnavă. Noroc. Cu ce treburi ? \

Uitasem că ești aici. Meseria, tu nu știi ? !

Nu. Nici n-aveam cum. Sînt de curînd. Ceilalți ?

Îi văd mai rar. Nu-i timp.

Da. Tu ai avut noroc. Te citesc. Combați bine. Tînăr da' copt. Să-ți vînd un pont ?

Mi-a mers bine la voi. Cred că am o bombă de prima pagină.

Te pomenești c-au îndeplinit pîrliții ăștia planul !

Da.

Mă bucur. Te-aș fi invitat diseară pe la mine...

Stiu, mă. Copil, nevastă, soacră.

Da. Sîntem cam înghesuiți.

Trece. Eu sînt la 117. Poate treci tu să bem ceva.

Dacă pot să mă usches de-acasă.

Și în rest ?

Mai citesc, studiez moravurile provinciale. Ți-aș fi citit ceva.

Trimite-mi. Pune-ntr-un plic.

Ah, nu. Nu mă grăbesc. Am văzut eu ce se cam publică și cum. Mai aștept. Te-ai însurat?

Nu prea.

Ești bun, mă. Auzi la el : nu prea. Știi cum zicea Böll : nu poți fi puțin poet, după cum nu poți fi puțin gravidă.

E o chestie deșteaptă asta.

Nu ? Servus. Mă duc după medicamente.

Salut. Îmi pare rău.

De ce ?

De fetița ta.

Ar fi făcut un gest hai, mă, lasă că trece. Și eu aș mai fi băut o bere așteptînd-o pe Carmen D.

În cultul adevărului trebuie să recunosc că nu stau pe nici o terasă. Nu beau bere românească. Și n-o aștept pe C.D. Sînt într-o cafenea, bănuiesc că-i aceeași în care C.D. și G.L. s-au întîlnit, după cum rezultă din declarație, și mai tîrziu C.D. cu N.M., tot din aceeași sursă, cu carnetul de însemnări deschis la ce-i de făcut. Scrie acolo : 1) de transmis materialul de v.o. (dacă vrei să mai stai cîteva zile ! a zis șefu' meu, sau textual : ai intrat în băutură și în... pînă-n gît și-mi vinzi mie semințe cu bombe de prima pagină), 2) de vorbit cu C.D., 3) de vorbit cu secretarul de la I.C. (colegi, colege), 4) părinții (?), 5) ceilalți (?). Șefu' meu a mai spus : ce vrei să scoți din chestia asta ? Eu îți propun s-o tragi pe domeniul nostru și să arăți de ce nu s-a implicat organizația în destinul lui C.D. Cum e posibil să piardă un om pe drum și ei să nu știe nimic ? Ia date sigure (consultă-ți prietenii tăi — milițienii) să nu ne trezim că facem din cine știe ce pipiță eroină de anchetă. Să blamăm o organizație care se străduie să dea zilnic produse peste plan că n-a mai vrut o putoare să se ducă la muncă ? !

Instrucțiuni clare, precise. De vorbit cu C.D. E însă trecut de cinci (băieții de la comitet au dat și ei cu pasu'), afară-i întuneric și ploaie măruntă de octombrie (echivalent aici unui început de decembrie din cîmpie), încerc să ghicesc printre clienții cafe-barului pe Carmen D., pe G.L., pe N.M., pe Viorica sau Maria. Sau măcar să-i știu așa cum arătau ei înainte ca G.L. să fie scos pe o bancă într-un parc, în plină iarnă și-n stare de inconștiență.

Dacă aș face o aventură prozastică din șederea mea în cafe-barul din centrul orașului C. n-aș spune, cu obstinație, că am aflat aici tineri deosebiți.

„**Nelu F., 29 de ani, nici o zi în cîmpul muncii :** „Eu, stimate domn, sau tovarășe, că sîntem principiali, nu mă sperii de creionul și carnetul matale. Că eu am stat pe cînd eram mai tînăr în fața microfonului și mă produceam pe scenă. Că și acu' mă dau în spectacol ? Rezon, fratele meu alb. Fire de artist ! Ai matale idee ce-nseamnă chestia asta ? Eu, stimate tovarășe, stimă și respect am numai pentru uniformă. Fiecare cu legea lui. Ei cu a lor eu cu a mea. Eu caut să-i trag în piept, ei caută să mă-nfunde. E joc. Ai pierdut ? Fii sănătos. Plătești ca domn sau ca prost. Plus că în felul ăsta cîștigăm și noi o pîine. Păi, n-ar fi păcat de băieții ăștia așa de frumoși, manierați să dispărem noi ? Ei ce-ar face ? S-o ia din nou de la coarnele plugului, cum spune poporul nostru ? Păi, mata mînca-ți-aș gura nu te ocupi de nimic. Mănînci o pîine. Scrii un articolaș, eu iau ziarul, citesc sportul și-mpachetez brînza de șaișpe (cînd o găsesc). Nu ?" **Done P., zidar:** „Tot omul trebuie să muncească. Păi, io să nu știu ? ! Să te iau cu mine, neamule, pe șantier și să vezi muncă ? De ce mă țin de chestii d-astea ? Știi cît am io salar ? Știi că am patru copii ? Și nevasta-mi stă pe cuptor ? Patru s-a spus ? Patru am făcut ! Vii și-mi dai cu morala ? Păi, neamule, ți-aș fi băgat eu ție mîna în buzunar ? Nu știu eu baroșanii tîrgului ? Ți-i dau în gît la averi mintenaș, numai să mă întrebe și pe mine cineva. Păi, nu mă uit și io la om ? Mă uit. Și zic amărăștean ca mine, abia-și încropește zilele. Du-te, omule, cu dumnezeu că n-avem ce-mpărți." **Carol S.** : „Nu-s vedetă de cinematograf să dau interviuri. Eu nu discut decît cu avocatul meu direct și personal în dreapta."

Nu vreau să fac aventuri prozastice în cafeneaua din C. Sînt în delegație, sînt om al muncii și se așteaptă de la mine articole juste, constructive, educative. Doar dacă mă voi mira îndeajuns de convingător de injustețea (cinismul) celor certați cu legea, cu normele societății noastre, voi produce reală plăcere celor care au investit nobila încredere în talentul meu. Și de ce n-aș face-o ? N-am neamuri la Ierusalim (sau în altă parte a lumii), n-am nici o rudă pe care s-o moștenesc, n-am obținut absolut nimic fără o muncă înfiorătoare și fără renunțări, părinții mei au fost modești muncitori veniți în București în vremea secetei. Și dacă nu ar fi fost socialismul nu aș fi putut să termin o facultate. Ei, drăcia dracului!

Întorc capul cu prea multă curiozitate după o tipă care a răspuns numelui Maria (este un nume de care nu pot asocia nici o fotografie robot — prin urmare figura ei nu-mi spune nimic) și n-aș vrea, cu tot dinadinsul, să dau de belele tocmai pe aici. Aș bea ceva (don Nelu s-a uitat cu un suveran dispreț la mine — genul de ce m-ai deranjat mă, nepoate, pentru o cafea și-un suc ?) și chiar am să beau în timp ce mă voi gîndi cum e mai bine : să mă duc singur la C.D., să-l iau pe **băiatu'-acela-de-o-vîrstă-cu-mine**, să iau un tovarăș de la comitet ? S-o pun să-mi depene toată seara? S-o întreb de ce nu s-a mai dus la slujbă ? S-o întreb din ce trăiește de atîtea luni ? Ei și? Poate să-mi reproducă tot ceea ce a spus în procesul verbal. Poate să-mi spună că la slujbă nu s-a mai dus pentru că-i e rușine ? Și de trăit, trăiește din pensia amărîtă a mătușii sale (singurul personaj pozitiv al reportajului anchetă : **micile adevăruri ale unei mari drame,**

---

teatru

t

O lume într-un spectacol

Respectînd premiza artei japoneze de a figura esențe, spectacolul Teatrului de Comedie **Strigoi la Kitahama** reușește să sugereze simbioza istorie — mitologie, vis — realitate, acțiune — ideal printr-un insolit amalgam de tradiție și modernitate pe care piesa contemporană a lui Kobo Abe îl suportă în chip profitabil. Acțiunea se dezvăluie a fi concepută în cheia burlescă a farselor japoneze care evidențiază ridicolul, valențele comice ale dialogului fiind speculate în maniera caricaturii cotidiene. Preluînd schema narativă a teatrului tradițional (în care se înfățișează fantoma unui erou legendar), inspirîndu-se și dintr-o temă antică (un personaj își pierde identitatea asumîndu-și o alta), se amplifică raportul dintre protagonist și antagonist. Traumatizat de experiența nefastă a războiului, un tînăr are ideea de a publica fotografiile morților ca să-i ajute să-și regăsească familiile. El însuși și-a pierdut prietenul pe front, dar crede că este însoțit peste tot de fantoma lui care îi și dictează ce să facă. Întîlnește un escroc proscris pentru crimă și acesta întrevede posibilitatea unei mari afaceri. Cu sprijinul autorităților organizează în stil mare o campanie de presă, un fond de investiții, o societate de asigurări a strigoilor, o casă de mode pentru morți — toate în numele „vastei opere de reconstrucție economică" și de „recuperare a energiei spirituale". Mascarada capătă amploare și actul I este încheiat cu un song care impune implicare : „Strigoii vă cer ajutor — strigoi fără adăpost — duhuri fără odihnă ale scăpaților morți într-un război pustiitor, fără rost". Dar cum „toți oamenii au principii, chiar și cei vii", în plin apogeu se ivesc voci indignate — reporterul care relatase întîmplarea în ziar, fiica inocentă a escrocului și însuși **tînărul cu mintea zdruncinată care vagabondează fără odihnă pentru a scăpa de povara unei vini imaginare.** Neașteptata apariție a celui crezut mort, emoționanta regăsire dintre camarazii de arme pare să producă falimentul grandioasei întreprinderi. Clica coruptă refuză însă să accepte evidența și reinventează un nou idol tutelar. În final personajele se dezbară de fantoșe și false iluzii, redevin simpli actori care adresează publicului o provocare directă : „Ce-i mai adevărat decît adevărul ? Din două adevăruri să dăm crezare oare aceluia care strălucește mai tare ?".

Performanța de a media înțelegerea unei arte prin excelență convențională și cvasinecunoscută la noi aparține întregii echipe dar în special Cătălinei Buzoianu. Regizoarea a stabilit împreună cu Mihai Mădescu o scenografie simplă, austeră : din traverse de lemn (așa cum fixează stampele imaginea teatrelor japoneze) se obțin 3 locuri de joc simultan — scena, o pasarelă spre public, un pod (asemeni celui desenat de Hokusai). Cu mult umor, evitînd pitorescul gratuit, apelînd la citate din spațiul cultural nipon se oferă posibilitatea de a înțelege o incifrare străină spiritului european. Supunîndu-i tehnici de teatru KABUKI care cere o virtuozitate remarcabilă, obligîndu-i să-și însușească comportamentul corporal și vocal caracteristic — mimica care sublimează sentimente, gestul brusc sau mlădiu care sintetizează stări, pantomima complexă (mișcarea scenică Adina Cezar), determinîndu-i să accepte machiajul cu transparență de porțelan în alb sau vînăt, învățîndu-i să poarte galenți și Kimono, să mînuiască marioneta și bățul, umbrela și evantaiul, dar în special să cînte, talentații interpreți bucureșteni merită toate elogiile. Pentru că Mircea Florian a compus o adevărată operă care tensionează reprezentația, mica orchestră de instrumente tradiționale fiind o prezență deosebit de puternică. Deci excelenți : Mihai Pălădescu, Sanda Toma, Ion Lucian, George Mihăiță, Aurel Giurumia, Cornel Vulpe, Dan Tufaru, Candid Stoica, Magda Catone, Simona Măicănescu și Claudiu Bleonț.

Irina Coroiu

---

film

f

Vasili și Vasilisa

Pentru literatura rusă a secolului trecut, descoperirea mujicului, a satului, a oamenilor simpli, a echivalat cu o revoluție în conștiințe ; cu forța sa de convingere arta a impus atenției contemporanilor un adevărat „continent" uman aproape necunoscut și s-ar fi putut crede, după convertirea petrecută atunci, că această zonă a umanului a fost cîștigată pentru literatură odată pentru totdeauna, că de atunci înainte ea este un bun cîștigat. De cîteva ori s-a întîmplat însă mai tîrziu. În literatura sovietică, apariția șocantă a unor opere care au tulburat mai ales prin noutatea lumii pe care o cercetau — lumea celor simpli, a anonimilor care nu mai erau și nu mai puteau să fie aceia consacrați de istoria literară. De unde această forță de șoc, de unde aceasta surpriză, dacă literatura a rămas fidelă menirii sale de a nu fi străină față de nimic din ceea ce este omenesc ? Una din explicațiile posibile ar fi aceea că, socotind anumite zone ale umanului explorate suficient, literatura le pierde uneori din vedere, regăsindu-le mai apoi schimbate, aproape de nerecunoscut ; redescoperirea lor echivalează uneori cu o operă de pionierat și fenomenul acesta s-a întîmplat și în literatura sovietică a ultimelor două decenii care, prin Feodor Abramov, Viktor Astafiev, Viktor Lihonosov, Vasili Belov și mai ales prin Valentin Rasputin se fixează tematic asupra satului afirmînd existența unei umanități legată puternic de tradiții ; sentimentul continuității, al întemeierii istorice este marea revelație pe care o produc operele acestor „scriitori-țărani" — formulă folosită peiorativ la început, transformată mai tîrziu în renume.

Filmul **Vasili și Vasilisa** al regizoarei Irina Poplavskaia, după o nuvelă a lui Valentin Rasputin, traduce cu fidelitate mesajul umanist al scrierilor acestuia. Este aici, între scriitor și regizor, mai mult decît o întîlnire întîmplătoare. Irina Poplavskaia știe să susțină cu mijloace cinematografice cauza scriitorului, își face din ea propria cauză și filmul devine astfel încă un argument în favoarea ideii potrivit căreia această lume de oameni simpli care trăiește într-un sat din taiga, probează cît și mai ales ce din istoria contemporană rezistă în fața timpului. Sentimentul eternității trăite liniștit, fără gesturi patetice, eternitatea care rezistă tuturor zguduirilor istoriei, fac din **Vasili și Vasilisa** un film tulburător. În satul Holmușkin Vasilij și Vasilisa își trăiesc viața — așa cum pot, așa cum se pricep, greșind unul față de celălalt, avînd zilele lor fericite și zilele lor negre, trecînd prin tinerețe, prin maturitate și bătrînețe, trecînd printr-un război, cu o liotă de copii după ei, iubindu-se și urîndu-se din toate puterile, din toată ființa lor... Ce poate să ne spună nou un film între atîtea altele, pe care îl vedem în grabă, dornici de aventură, așteptînd să apară pe ecran atît de obișnuiții eroi care transformă imposibilul în posibil ? **Vasili și Vasilisa** este unul din acele filme capabile să le pună la îndoială pe toate celelalte — și nu pentru că ar fi, din punct de vedere cinematografic o perfecțiune, ci pentru că regăsim aici un sens al existenței pe care uneori, luîndu-ne cu treaba, putem să-l pierdem din vedere. Spune unul din personajele filmului : „E mare pămîntul, dar fără Holmușkin nu se poate !". Cuvintele acestea dau un sens programatic preocupării lui Rasputin pentru oamenii simpli, pentru satele pierdute undeva în taiga. După ce vezi **Vasili și Vasilisa** ai într-adevăr sentimentul că fără filmul acesta nu s-ar fi putut, că toate celelalte filme nu ar fi putut să existe fără el. Repet : nu este ceea ce îndeobște numim un „eveniment cinematografic", ci deschiderea spre o lume pe care nu o bănuiam și care ni se impune cu forța de convingere pe care o au numai marile adevăruri.

Mai sînt de amintit desigur cei doi actori din rolurile principale — Olga Ostroumova și Mihail Kononov care realizează creații memorabile. Dar **Vasili și Vasilisa** face parte dintre acele filme atît de simple, încît este foarte greu să spui vreodată totul despre ele.

Nicolae Mateescu

și așa mai departe, în curs de elaborare în orașul de pe malurile rîului X. de reporterul nostru.)

(Dacă aș fi într-un roman cu adolescenți ai zilelor noastre, ea s-ar așeza acum în fața mea, eu aș spune ceva foarte spiritual, ea ar pufni în rîs fără să-mi răspundă, eu aș continua, pe cuvîntul meu de onoare, domnișoară draga mea, ar spune și ea ceva foarte spiritual și apoi într-o plimbare de-o noapte — în care nu s-ar auzi după noi fluierături, nu ne-ar deranja golanii orașului, nu ne-ar legitima patrulele de noapte — ea mi-ar povesti toată viața ei.)

Mă mulțumesc însă cu prima și cea mai importantă frază formulată pînă acum : **Cu șase ani în urmă, Carmen părăsea satul J. spre a veni la oraș, la liceu.**

Don Nelu, vodcă ai ? Don Nelu înflorește ca merii tîrziu în octombrie.

Se poate, don șef ? Poloneză, rusească.

Beau vodcă rusească (Stolichnaia) îmbunătățită cu apă de izvor (patent brunetul al cărui ecuson nu-l văd, dar am ambiția bruscă să-l descifrez) și-mi recapitulez datele despre ceea ce am numit **micile adevăruri ale unei mari drame sau cine s-a ocupat cu adevărat de Carmen D.** (recunosc, titlul e cam lung, dar sună bine !), vodca mă binedispune (am senzația chiar că l-aș putea întîlni pe Blues aici), mă ordonează și din cele ce știu îmi repet începutul reportajului meu : **In urmă cu șase ani, Carmen D. părăsea satul J. spre a veni la oraș, la liceu.** Intuiția, sau pur și simplu această propoziție cu rezonanță — cu cine-o fi venit Carmen la oraș, ce i s-o fi spus pe drum și acasă, cum s-a acomodat cu internatul, care i-au fost primele experiențe orășenești etc., etc. — mă lasă să înțeleg că trebuie să mă întorc șase ani în urmă pentru a elucida acest caz. Sînt atît de bucuros de titlu și de întîia propoziție încît am mai luat o vodcă.

Apoi am mai luat una. După aceea am traversat piața și m-am dus la hotel. Mă gîndeam că voi avea un vis frumos și am adormit repede. Dimineața m-am sculat indispus. Nu visasem nimic. Sau mă trezisem cu ochii în fereastra hotelului și asta — așa se spune — îți șterge memoria de peste noapte ca un burete de elev disciplinat o tablă cu semne multe.

Intrebare : În volumul „Vers la libération" ați acordat multă importanță sferei estetico-erotice și „noilor nevoi" care apar în rîndul tinerilor. Ați calificat revolta lor „morală și estetică"...

Răspuns : Am dat cuvîntului „estetic" un sens original „care se raportează la simțuri" și nu în sensul limitat „care se raportează la artă". Importanța acestei revolte estetice este legată de transformarea progresivă a corpului. Acesta trebuie să devină un instrument de plăcere în loc să fie instrumentul unei munci alienate. Această transformare a corpului va conduce la o nouă experiență de viață. Este ceea ce Marx însuși înțelegea în scrierile sale din tinerețe atunci cînd vorbea de „emanciparea simțurilor". Această problemă ocupă desigur puțin loc în opera sa de mai tîrziu căci imaginea unei societăți socialiste cere, înainte de toate, o analiză exactă a dinamicii sistemului capitalist și a tendințelor sale istorice și empirice. Miza este ființa umană, corpul său ca și spiritul. Conceptul de emancipare a simțurilor nu este un concept filosofic ci un concept fundamental politic care se raportează la o practică radicală. Fiecare resimte astăzi în spiritul său și în sensibilitatea sa opresiunea trăită. Refuzînd o lume care, în numele fericirii, confundă creșterea și distrugerea, barbaria și confortul, risipa și libertatea, tineretul din societățile industriale se revoltă în numele exigențelor care sînt în același timp morale, politice și estetice.

(Din interviul realizat de **Pierre Dommergues** și **Jean-Michel Palmier** cu **Herbert Marcuse, „Le Monde" 10 mai, 1974, pag. 22—23**)

Găsesc, totuși, însemnat pe o foaie de hîrtie (credeam că am adormit imediat ce-am ajuns în cameră !) : 1) de scris materialul de v.o., 2) de transmis (în jur de 12), 3) de mers la I.C. (deci amînam cu încă o zi întîlnirea cu C.D.), 4) etc. (ce vrusesem să spun la punctul ăsta nu mai știam). Am stat în hotel pînă pe la 11,30, la 12 și jumătate am transmis materialul. Apoi, mi-am adus aminte că nu mîncasem nimic de la prînzul trecut. Am mîncat și am început să ezit : să mă mai duc la I.C. sau nu ? În restaurantul hotelului era cald și lume puțină. Afară continua să plouă și vinul nu era rău la gust.

(Fragmente din romanul cu același titlu)

---

aurel sefciuc

Peste cîmp

Ce tot colinzi, Sefciuc, pe bărăgane,
Din cerc în cerc pe la fîntîni uitate,
Materialist încorporat între piane
Cu doi copii și strofe disparate ?

Iar ai uitat să-ți iei deșteptător
Dar că a nins la Dorna bagi de seamă —
Impotmolit pe urme de tractor
De cine fugi și cine te mai cheamă ?

Bătrînul

Chemarea întru desăvîrșire
e numai un fulger
prelins peste lume
dar ce va prezice tunetul
în avalanșa stingerii
gura peșterii a clămpănit stîrnind curcubee
coarnele de taur
se implîntă a cita oară în orbitele goale
și bătrînul simte cu mîinile întinse
că sînt aproape apele Stixului
din grotele cuvintelor albe
țîșnește sîngele
și măreț este el intrînd
în infern ca o lege a somnului fericit
egal în durere și lumină
drumul său pe aripi de păsări s-a încolăcit.

Basorelief de ceramică neagră

Nears e încă vasul în pieptul meu de lut
dar negre de pe-acuma sînt boabele de grîu
simt lilieci în părul pe moartea mea crescut
și apucat de șarpe mă-ncolăcesc din brîu
Miresele îmbracă pe rînd copacii goi
ivind pe ramuri aripi de îngeri vegetali
și peste legănarea mareei de noroi
aprind înalte ruguri olarii siderali
Euforia-n flăcări adoarme-n cîmp de mac
pe rădăcina lumii dă colțul buruiana
cazanele lui Hades bat ritmul din capac —
să-mbrace gerul aspru un urs își scoate blana.

Amurg

In piept scorbură amară
Vine pasărea de seară
Se zbate în patru zări
Intr-un năvod de cărări
In zodia racului
Fierbe chiagul macului
Floarea soarelui tresare
Treci c-un bob de luminare.
In scorbura de cenușă
Sufletul ținea de ușă.

Instantaneu

In zig-zag printre blocuri, în sus
Printre nori bătaia pleoapelor
Se potolește
Ca firul de păr albit deodată cum ar trosni
In pădure vreascul uscat.
Iar norocul bun se răsucește-ncet,
Parcă făcîndu-mi semn
Că lasă, nu-i nimic —
De unde clipa atunci ca o explozie solară
In care mă regăsesc cu suflarea în iarbă ?
Să fac eu ordine printre stelele de pază,
Să le înzestrez cu pietre de pavaj
Să le arunce de departe în preatristele iluzii —
Din om în om aș purta singura mea
înțelepciune :
„Oamenii să-i știi după cum le-a îmbătrînit
zîmbetul"
(Hohotul este mai mincinos decît soarele cu
dinți)
Zîmbiți, vă rog ! — și poate fi
Dedusă din acest instantaneu
Toată biografia.

Îmi spuneți

Ce nisip călător
Mi se scutură pe sub mască
S-ar întoarce în pozele din copilărie
Invălurind măcar pentru o clipă
Hîrtia poroasă — dar trecerea mea
Nu are consistența pietrei
Ce cade în apele cu început și sfîrșit.

Despre oglinzi s-ar mai putea
Spune ceva acum, dar ele
Știu ce-au învățat demult: cine este
Cea mai frumoasă din lume —
Și ca-n oglinzi aluneci în ochii mei
Cu veșmintele sau umbra
Lăsate pe mal — și voi îmi spuneți
Ai cearcăne.

Fotografii de Sandu Mendrea (paginile 3, 4, și 5)

ion murgeanu

Versuri de la țară

I

Versuri pașnice, pășuni în înserare,
crudă albăstreală în sineala firii,
am sperat cu rîndul fiecare,
suntem pruncii copți ai nemuririi

vreți voi poate să-mi găsesc iar tonul
celor douăzeci de ani trecuți în grabă?
gloria-n răstimp a dus o roabă
ascultam în depărtare zvonul

stelei în șuruburi prinsă bine
tinicheaua poeziei de alamă
și rosteam cuvîntul țării-mamă
pentru cîte cine știe cine

au mai fost orori pot să mai vie
căci pe fiecare-l ține rîndul
n-am să pot să mă împac cu gîndul
ce-o să ni se-ntîmple ei și mie :

țării — care scrie cu pămîntul
și izvorului — coleg cu prundul.

II

In trifoi la coasă m-am rănit
m-am plecat în iarbă și-am găsit
cinci monezi iar pe monezi un mit
sînge-a curs abia l-am mai oprit

chipul cui îmi seamănă subt zimți
poate că e vîrsta ce mi-o simți
sau durerea e din crugul lumii
unde mor și unde se nasc unii.

III

Stăm noi tîmplă lîngă tîmplă
ne e milă și rușine
cum că rîul n-are soare
cum că steaua înserare n-are
las că vremurile-s trecătoare
o să fie seară și-o să fie soare
rîului din nou să-i meargă bine
seara e miloasă mult vecine
noi îmbătrînim pe prispa casei
ne întoarcem vrînd nevrînd la țară
după ce le-am dezgropat pe oase
carnea dorului ca să le doară
e nevoie de necesitate

și ca să le scrim acestea toate.

IV

Nu mi-i dată mie clipa asta
să o torn în alabastrul plin
ori s-o beau ca pe-un pahar de vin
nu mi-i dată mie clipa asta

imperfecții care vor și strigă
imprecații care-mi strică versul
sunt în lanțul lor ca o verigă
îmi aud în noaptea udă mersul

dus pe străzi de-a lungul și în latul
gloriei istoriei magistre
să o cînt în cîte vreți registre
eu — care-i măsor de stele-naltul !

ori să-i pipăi rănile de sare
s-o înfășur în cămașa-i pură
mire-am vrut c-un trandafir pe gură
ca să-i fiu — azi clipa lin mă doare!

V

Puțin didactic, chiar împleticit
în dogme, înserări, în cifra mării
într-un ținut și el al disperării
am vrut odată să fiu fericit

cu disperarea, am strigat, a celui
de toți ai casei sale părăsit,
n-aveam de-ajuns cuvinte să mă jelui
vedeam că sînt cel mai puțin iubit

mă-nfiorau speranța în deșertul serii
și steaua în fereastra-i de granit
într-un ținut și el al înserării
am vrut să fiu odată fericit

dar am trecut de-acele mări puzderii
pe glasul meu ce lege au tocmit
ce gînd că s-au uscat afară merii
și vă iubesc în ciuda desperării

și a gloriei că sînt nefericit.

VI

Deci țara se iubește cum e țara,
cum vor pămîntul, steaua, fiara,
fînul cosit și iarba de la munte,
ochii pe culmi, sprîncenele sub frunte
nu din porunci și dădăceală,
iubirea-i ea un manual de țară,
iubiți ca noi și nimeni nu vă-nșeală,
sperați să fie lumea ideală,
că va ploua, va fi belșug afară,
în cîmp, unde e cea mai multă țară,
unde sunt trîmbițe adevărate,
unde se luptă pentru libertate,
unde sunt arme vii în popușoaie
sperați, rugați-vă să vie ploaie,
iubiți la secere, la muncă țara,
acolo sunt și greul și povara,
versul dibace, fraza corosivă,
acolo, în iubirea fără silă
plătește aur timpul — zi de vară,
doar țara din mohor ni-i milenară,
albinele strîng mierea de pe buze,
nu aiurări, nici rapsodii confuze.

Mormintele se veștejesc. Ieșind afară
morții ne-nvață dragostea de țară.

VII

Trandafiri degrabă înfloresc și mor
străzile pe lîngă case dor
vremea asta foarte trecătoare
dă porunci vrea să rămînă-n floare

nu mă tem de ea și pot să jur
că-i rămîn din toate cel mai pur
ochii mei deschiși cu pleoapele
abia îi cuprinde apele

fruntea mea cu osul ca de piatră
ține focul vremii ei pe vatră
iar lumina de pe frunte se îngînă
tot ce scriu eu moartea o amînă

trecătoarea trupului mi-e strîmtă
sarea minții mele însă cîntă
de mîndria că le port pe toate
pot muri ; și să-nviez se poate !

---

liliana ursu

Oglinda spion

Tăblițe cu nume exotice de Flori
ies din pămîntul sărac. În locul vieții.
Grădina de iarnă — doar zăpada e vie
și acest gînd de iubire, tăbliță ruginită
ce-o port la gît — visul unei nopți de vară —
și înțelepciunea clipei de a pieri fără urmă.

De cîte ori face înconjurul încăperii această
plantă
palidă dar agățătoare ?
De cîte ori ți-ai uitat trupul
pe malul mării ?
Acum în locul valurilor zumzetul mașinii de
ras
în oglinda retrovizoare. Ce repede cade ziua
odată cu perii cenușii.
Treci strada mai arunci o privire
și în oglinda spion a bătrînei :
aceeași oboseală, aceleași gesturi de
supraviețuire
dincolo de Soare.

Zi de iunie

După trecerea soarelui de cealaltă parte
a văii sau doar a umerilor tăi,
după dejunul pe iarbă, cu vorbe frumoase
și pălării coloniale
mă vei privi mai atent.
Și eu îți voi întinde instrumentele, calmă —
bisturiul va strălumina în mîna ta
o cifră exactă — anii domoli
asemeni acestor dealuri ce ne înconjoară
cu mireasma lor — ne vor ocroti
de întrebările cele multe.
Voi tăcea. Vei tăcea.

Și nimeni nu va ști
că-n hainele noastre se ascund fericite trupuri
nu vom putea pleca din ele
nepedepsiți.

* * *

Lincezești într-o casă cu prea multe hărți
și o risipă de crini părtași la atîtea insomnii,
blindat în propria singurătate.
O înjuri, o pălmuiești, o strîngi la piept,
înduioșat
de autoportretul din oglindă
știi însă că Ea nu te va trăda.

Și dealul și clopotnița veche și mieii abia
fătați
mai fragezi ca iarba, mai puternici ca tine
să fie doar o invenție ?
Cu acest sentiment arunci cheia
pe singura fereastră ce ți-a mai rămas.
De acum vei privi soarele
numai și numai prin ochii Ei.

Sirtaki, sirtaki dansau băieții aceia
și noaptea era chiar dansul lor
amețitor și trist
și noaptea eram chiar noi

Intre legile somptuoase ale iubirii și locul gol
se strecoară din nou bluesul amăgitor al cărnii
de care abia te-ai despărțit.

Fi-va pe măsură...

Arzînd pe rană ierburile acelei veri
sălbatica frumusețe a chipului tău
fi-va pe măsura iernii din mine ?

Fără retuș

Nici un retuș — naturalul primează la cel
vechi și noi
deopotrivă.
In stația de autobuz cu mîna amorțită pe plase
și norul roșiatic, ireal deasupra
aștept.
Alături țăranca apără cu basmaua luminările
de nuntă,
ploaia a trecut de mult.
Așteptăm.

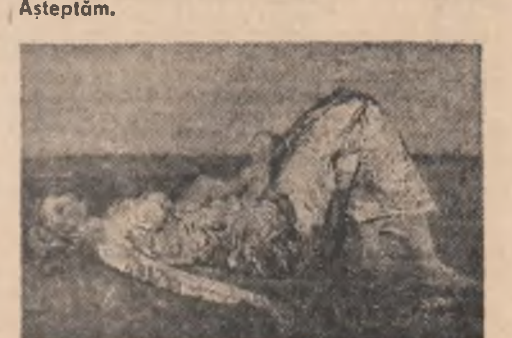

Horea Cucerzan : „Odihnă"

---

plastică

Ivirile luminii

De obicei tinerii pictori ajunși la catedră sunt deformați de statutul didactic, pictura lor este adesea limitată la cadrele desenului colorat, elementară și naivă, mai aproape de amatorism decît de vocație. Nu este și cazul lui **Horea Cucerzan** (profesor la unul din liceele bucureștene), acest tip de ardelean care s-a străduit să nu intre în conflict cu sine, cu felul său de a vedea lumea-lumină, femeia-deal și femeia-floare. Demersul său plastic are o continuitate ascendentă pe durata a două decenii (deși a avut numai trei expoziții personale), personalitatea și originalitatea sa evidențiindu-se cu pregnanță în expoziția de la Căminul Artei, care ar putea purta sugestivul titlu a mai multor pînze „Ivirile luminii".

Două **cicluri** (peisaje și flori), două stări și o singură atitudine picturală în cele aproximativ 40 de pînze, ne oferă posibilitatea descifrării intențiilor artistice ale pictorului. Peisajul de acasă este sănătos, teluric, dealuri-ființe, văi respirînd aburul vieții, un spațiu spiritual și în același timp dens, o intervenție moral-umană, nu întîmplătoare, în ritmurile naturii își pun pecetea individualizării. „Hiperbola zăpezii", în care griurile lunecoase în alb vin dintr-un cer subpămîntean, o savantă stratificare a nuanțelor în cadrul unui spațiu ideal construit, „Semnele zăpezii (I, II și III) ori „Luminile toamnei" — cu tulpinile descărnate de frunze și flori — sunt metafore de aer pe linia orizontului, zonă în care plutește un gînd poetic într-un ocru pal.

Restructurînd elementele din cîmpul său vizual în spații de o logică tranșantă, Horea Cucerzan le lasă dreptul de comunicare a ritmului vieții în tonuri expresioniste. De aici și atitudinea pasional-pătimașă, dar și întelegătoare, discretul senzualism din „Maternitate" (I, II și III), principiul fertilității naturii umane fiind un simbol esențial al frumosului omenesc în general. Compozițional, ele cuceresc prin lipsa de retorică, prin soluțiile discrete găsite de artist exprimate în gesturi ale dragostei.

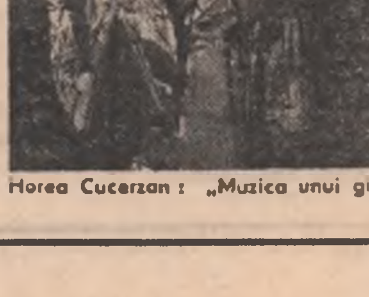

Horea Cucerzan : „Muzica unui gînd"

„Femeie dormind", „Maternitate" I (o explozie de roșu care vibrează delicat) ori „Mioritica maternă" dezvăluie multă forță, sensibilitate lirică. Între cele două cicluri se plasează metaforele aparent statice — confesiune lirică într-o regie de tip poetic — „Ivirile luminii" (I—XIII). Efectele cromatice inundă cu lumină spațiile definite de un desen precis, decisiv ori abia caligrafiat de culoare și dau rost și sens, valoare sensibilelor subiecte. Ciulinii și păpădiile (ce minuni sunt pe pînza unui mare artist !) în vase de o ciudată transparență ori în cioburi de lut ars respiră aer de lumină în pictura lui Horea Cucerzan cu aceeași forță expresivă prezentă în portretele bătrînilor uitați în meditație.

Aceeași delicată atitudine, rezultantă a unei căutări continue sau chiar a unei risipe creatoare, o regăsim în „Dialog alb" ori în narativul peisaj cu cai albi (o poveste de demult) „La marginea apelor". El privește lumea, viața ei, cu multă căldură și sinceritate și o filtrează pe măsura propriei sale credințe artistice : o atitudine clară în fața selecției elementelor picturii, o modalitate proprie de explorare și tratare ni-l dezvăluie pe Horea Cucerzan, pictor de mare talent care și-a descoperit și construit propria sa lume.

Ion Iuga

---

muzică

Reviste de muzică și balet

Publicație a Uniunii Compozitorilor, revista „Muzica" este, firesc, oglindă fidelă a vieții muzicale. Analize ale unor lucrări românești de referință, studii și eseuri tratînd incitant aspecte diverse ale fenomenului muzical, profiluri componistice publicate în limba franceză, cronică de concert, rubrica **Din activitatea Uniunii Compozitorilor,** alcătuiesc un sumar variat și cuprinzător. Între reușite numărăm publicarea unui cuprinzător medalion **Aurel Stroe** semnat de tînărul compozitor Horia Șurianu, scris cu maximă seriozitate și introducînd, pe un spațiu totuși restrîns, criterii de ordonare a operei acestui deosebit de important compozitor contemporan în funcție de pandantul filozofic-estetic. Astfel, **Orestia II,** capodoperă a muzicii noastre noi, e investigată nu atît din unghiul analistului concentrat asupra formei sau a coincidențelor muzică-text cît din perspectiva teoreticianului retrasînd drumul inițial de ancorare a muzicii în dimensiunea timp. În revistă găsim însă și pagini de un nivel îndoielnic : studiul **George Enescu — dirijor. Interpret al suitei I-a op. 9 : Preludiu la unison** de Eugen Pricope. Iată un exemplu de disociere analitică „riguroasă" la maximum : Atunci cînd dirija Enescu „nu era nici peisaj, pitoresc ; nu potpuriu, nu rapsodie, nu poemă, nu «în stil popular», nu ceea ce numim atît de sumar «atmosferă» —, deși, cîte ceva și din toate acestea !". Alteori, cuvîntul dă razna ca o sabie decapitînd isteric : „Excludem «cazul» de tipul unor alienați... de felul celor care, la bicentenarul nașterii lui Beethoven, blasfemau abject imnul sublim de înălțare, frățietate și bucurie din **Simfonia a IX-a,** batjocorind laolaltă omenia și omenirea. «Senatul» înțelepciunii vede ? Ar fi trebuit să apară o «Catilinară» ? Printr-o întîmplare, articolul a apărut fără numele autorului (tipărit în Cuprins) ; mai bine era dacă nu apărea deloc ! Scriind despre creația enesciană trebuie amintit aici un studiu remarcabil a lui Tiberiu Olah, **Poliheterofonia lui Enescu. O nouă metodă de organizare a materialului sonor.** Este unul dintre studiile deosebit de importante din exegetica enesciană, aruncînd lumină într-un teritoriu relativ puțin străbătut : interdependențele intenționalitate expresivă — sintaxă muzicală, domeniu unde se reușește demonstrarea unei originale coerențe a scrisului enescian avîndu-și clare, pertinente corespondențe într-un etos specific muzicii compozitorului moldovean. Considerînd analitic fragmente din **Vox maris,** Tiberiu Olah demonstrează incidențele rigorii și consecvenței într-o muzică despre care se crede îndeobște că este născută sub semnul (genialei) libertăți ; demontarea resorturilor muzicale nu știrbește cu nimic nemurirea muzicii enesciene, analiza împingînd discret mai departe, propunînd un inedit început de studiu muzicologic, suficient de larg pentru a rotunji deja demonstrații, păstrînd însă spațiu suficient pentru cuprinderea unei creații nu atît spectaculoase cît diverse la extrem.

Caietele de balet editate de Opera Română din Iași, deși apariție rarisimă, neregulată și puțin consistentă tipografic (nefericită situație pentru singura revistă de balet românească), sînt o publicație reușind cuprinderea, nivelatoare prin forța împrejurărilor, a peisajului coregrafic. Rubricilor ferme (**Dicționar de balet, Istoria baletului românesc**) li se adaugă articole punctînd cursul vieții coregrafice (**Primul festival românesc de balet, Școala „Palucca" și cursurile ei estivale**).

Viorel Crețu

P.S. În revista **Muzica** nr. 4, 1982, într-o dezbatere pe marginea criticii muzicale, Cristian Mihăilescu remarcă apariția, în **Luceafărul** și **Muzica**, a unor cronici cu «inepții, agramatisme pe spații largi. În **Săptămîna** se fac cronici muzicale cu tot felul de citate „livrești"». Aflăm, așadar, că pot exista și citate nelivrești. (În altă parte, altcineva, e de părere că „un apărător de **stil** trebuie să-și aducă aportul"). Apropo de gramatică...

FANTASTICUL, DIMENSIUNE A «PROZEI SCURTE» ROMÂNESTI

ALEXANDRU MACEDONSKI

III. „Visele haşişului"

Proiecţie a unui eu hipersensibilizat, obstinat în orgoliul de a-şi afirma superioritatea faţă de contextul social prin definiţie ostil, proza macedonskiană nu numai că nu poate rămîne „prizonieră“ a efortului de creaţie epică obiectivă, ci, totodată, stă sub semnul unui neistovit şi pasionat impuls de legitimare estetică a aspiraţiilor ei cvasiautobiografice şi egotiste. Să ne amintim că eroul din **Pe drum de poştă**, psihologiceşte dar şi ideologiceşte, întruneşte întru-totul calităţile de „fiu al secolului“ raportat la binecunoscutul model byronian : „Era, în sfîrşit, de o mîndrie nesuferită, dar şi de o bunătate ce nu cunoaşte margini. Nu citise, la acea vîrstă, pe **Lara** şi s-ar fi putut zice că e fiul lui. Simţirea lui era atît de ascuţită sau de bolnăvicioasă, încît, dacă mintea nu i-ar fi fost puternică, această simţire l-ar fi dus la nebunie“. Este de la sine înţeles, prin urmare, că spre a ilustra programul psihico-ideologic ce rezultă de aici, din unghiul structurilor prozastice, scriitorul apelează şi la anumite repere propuse de contextul literar european.

Exegeza critică monografică (îndeosebi Adrian Marino, **Opera lui Alexandru Macedonski**, E.P.L. 1967, cap. **Formaţia literară**, p. 35—128) a inventariat cu minuţie elementele ce compun dosarul procesului de formare a scriitorului. A extrage şi lua în discuţie anumite piese din acest dosar, în contextul prezentului demers interpretativ, constituie o operaţie necesară. Este interesant de notat că întîia transpunere datorată lui Al. Macedonski în româneşte a unui text narativ străin datează din acelaşi an, 1877, cînd este „transcrisă“ „nuvela orientală“ **Aşa se fac banii. Cel din urmă dintre Abenceragi**, nuvela lui Chateaubriand **Les Aventures du dernier Abencerage**, răspunde recunoscutei atracţii pentru romantism a tînărului Macedonski, tălmăcitor fervent al poeziei lui Lamartine, Alfred de Musset, Byron, Heine, Schiller şi alţii. Luînd seama la tema nuvelei, la tipologia personajelor şi la elementele descriptive, este lesne de presupus că mai ales pasiunea pentru exotic-luxurianta imagine a lumii arabo-hispanice reînviată de Chateaubriand formează principalul motiv de atracţie. Este un util exerciţiu ale cărui efecte se vor repercuta în proza originală, potenţînd imaginaţia descriptivă a scriitorului.

Asemenea lui Eminescu cu **Morella** (1876) şi I. L. Caragiale cu **O întîmplare la Ierusalim** şi **Sistema doctorului Catran şi a profesorului Pană** (1878), Macedonski este între întîii traducători români din proza lui Edgar Poe, cu nuvela fantastică **Metzengestein** (1887). Ajungînd şi el la operă poescă prin intermediul celebrei versiuni franceze datorate lui Baudelaire, totuşi, spre deosebire de naivii săi contemporani, autorul „Nopţilor“ se arată mai puternic şi mai constant „prins“ în plasa interesului stîrnit de răsunătoarea descoperire baudelaireană. Bine cunoscutul impuls sincronizant al lui Macedonski, pasionanta sa propensiune spre modernitate, iată factorii ce determină o foarte favorabilă situare în unghiul de incidenţă cu tot ce reprezintă „ultimul strigăt“ în materie de noutate literară. Revenind la Edgar Poe, este de reţinut că, pe lîngă traducerea nuvelei fantastice **Metzengestein** (adevărat, scriere nu dintre cele de primă mărime pe ansamblul creaţiei epice a autorului ei) şi pe lîngă interesantele contribuţii eseistice (articolul **Edgar Poe**, 1894), cum bine observă Adrian Marino în lucrarea citată, Macedonski-prozatorul suferă unele înrîuriri notabile din partea marelui scriitor american. Exegetul are în vedere o posibilă reminiscenţă, în **Masca**, din **The Masque of the Red Death**, faptul că „Imaginea vîrtejului maritim, «maelstrom», din **Le calvaire de feu** (ch. IV), poate să-i fi fost sugerată (lui Al. Macedonski n.n.) de **A Descent into the Maelstrom**“, la care se adaugă următoarele : „Dialogul cu propria sa conştiinţă, dedublarea, tratată în **Maestrul din oglindă**, apare şi la Edgar Poe, în **William Wilson**. Elevaţiile, suavităţile, spiritul vizionar macedonskiene [illegible] de asemenea, ceva «poesc» în ele“. Rămîne totuşi de văzut dacă, structural, imaginarul epic de tip macedonskian face într-adevăr impact cu cel fantastic poesc. În fine, ca dovada peremptorie a faptului că Macedonski este într-adevăr la curent cu mişcările cele mai noi ale prozei străine, să mai reţinem varianta românească, în rezumat, a nuvelei **La Torture par l'esperance** de Villiers de l'Isle-Adam. Versiunea macedonskiană (**Chinul prin speranţă**) apare în 1890, adică după numai doi ani de la tipărirea scrierii respective în **Nouveaux contes cruels** (1888). Chiar dacă rezumatul tinde făţiş la extragerea sensului moral al nuvelei şi la actualizarea lui în modul cel mai programatic cu putinţă („Chinul prin speranţă“ la care este supus eroul aragonez Asher Arabanel de către inchiziţia spaniolă ar fi perfect comparabil cu practicile politicianiste ale zilei : „A, domnilor miniştri de astăzi, domnilor miniştri de ieri şi alaltăieri, încetaţi cu chinul prin speranţă. Este timp“.) este de presupus că ceea ce-l impresionează în scrierea lui Villiers de l'Isle-Adam — „Unul dintre principii prozei franceze“, se spune în rîndurile introductive — sînt tocmai elementele de natură paroxistic morală inculcate unei mişcări epice impulsionată de misterul grotesc-tragic.

Totuşi, paradoxul definitoriu pentru proza macedonskiană ţine de constatarea că în pofida nepotolitei sete de a fi la curent cu tot ce este nou şi de a se implica în faptele de această natură cu mare pasiune (traduceri, comentarii critice etc.), scriitorul nu dovedeşte aproape prin nimic aderenţă la una sau alta din formule narative bine cunoscute de el. Dacă, spre deosebire de I. L. Caragiale în materie de „basm nuvelistic“ în tradiţie balcano-orientală nu trece dincolo de practica „transcrierilor“ (**Cei doi îngeri. Aşa se fac banii, Lîna de aur**), pe de altă parte nici prototipuri livreşti de anvergură (precum, între altele, cel poesc sau cel al lui Villiers de l'Isle-Adam) nu-l fascinează pînă într-atît încît să se decidă a se ilustra el însuşi ca atare, scriind „proză scurtă“ de factura similară. Cauza unei asemenea stări de lucruri trebuie căutată în deja menţionatul caracter cvasiautobiografic (adevărat, într-un sens deosebit de complex sub aspectul formulelor narative) al acestei proze. La origine se află deci fibra egotist veleitară cu marcantul ei coeficient de spirit estet, a eului macedonskian, care se transmite constant psihologiei personajelor. Acestora, prin disimulare epic-imaginară, se tinde a li se conferi o tipologie umană relativ ori aparent independentă de aceea a plăzmuitorului lor. Creaţia epică propriu-zisă, tributară surselor frecventate şi, evident, preferate de autor, reprezintă o realitate doar în măsura în care, pe această cale, tezismul congenital inculcat demersului nuvelistic are şansa de a se face simţit cît mai puternic. Numai astfel se recurge la serviciile imaginarului, care, mai mult sau mai puţin incidental, poate cristaliza în structuri narative circumscrise fantasticului. În funcţie de „jocul“ ce are loc între fondul cvasiautobiografic, în accepţia sugerată mai înainte, şi impulsul argumentării tezismului etico-social (convertit în ontologie artistică implicit existenţială) prin intermediul ficţiunii epice, mai departe, este posibilă, credem, o instructivă operaţie de clasificare a prozei lui Al. Macedonski. Sîntem, astfel, martorii extrem de interesantului efort creator de de-subiectivizare narativă a ceea ce ar putea fi considerat tulburătorul „jurnal“ macedonskian existent, mai mult sau mai puţin subiacent, în aceste derutante pagini de proză privite în totalitate.

Visele haşişului (1875), **Masca** (1892) şi **Maestrul din oglindă** (1912) sînt naraţiunile care, probabil, reflectă gradul maxim al influenţelor directe suferite de proza lui Macedonski din partea tehnicilor literare moderne bizuite pe artificiul subtilei substituiri a eului uman real de către „figura“ eului oniric rezultată din suprasurescitarea celui dintîi în condiţii de existenţă fenomenală absolut inacceptabile pentru erou. Definitiva ruptură dintre real şi ideal în planul aspiraţiilor de viaţă, acum, atrage după sine investirea eroului cu privilegiul de a primi identitatea „dublului“ său. În consecinţă, semnele ecuaţiei existenţiale realitate-himeră sînt schimbate de aşa manieră încît cel dintîi termen apare pur şi simplu înghiţit de neantul propriei inconsistenţe şi dezavuat ca atare, cu aprigă şi lucidă nemulţumire social-morală.

Nicolae Ciobanu

O istorie în imagini a literaturii române contemporane

Văzută de Ion Cucu

Paul Anghel meditînd la „Zăpezile de acum un veac"

Poetul Vasile Nicolescu în „Salonul olandez"

Un document al istoriei literare : casa lui Marin Preda din Siliştea Nouă

Monologul celui rău

Şi din ultimele foiletoane, şi din cele două contribuţii critice ale lui Maciste, reieşea foarte clar că acesta era pîndit de un pericol maxim, cu atît mai mult cu cît Gherman anunţase printr-o telegramă că refuză să se întoarcă dacă aceasta depinde de condamnarea prietenului său — Motanul.

Încă nu ieşise Maiorul din casa lui Gherman cînd Simion Still intră îmbrăcat într-un costum de motociclist, avînd pe faţă o cască şi vizieră, iar pe mîini mănuşi groase, astfel ca nici un milimetru de piele să nu poată fi expus ghiarelor lui Maciste.

— Dragă Maiorule, începu oaspetele neaşteptat, mi-a parvenit telegrama trimisă de Gherman prin care-şi anunţă dezacordul în privinţa pregătirilor pe care le punem la cale. (În acest timp, Macise sforăia parcă dinadins). Propun să fim de acord cu el în scris, dar în realitate să facem cum am hotărît. Se impune mai întîi o modificare de bază : refuzul „distracţiei“ într-una din pieţele mici, cu atît mai mult cu cît aceasta va trebui să se întîmple imediat după pronunţarea sentinţei. Vă închipuiţi ce negurime de lume va fi acolo şi dacă oamenii, la auzul unei sentinţe ce nu le-ar conveni, s-ar mişca numai un metru într-o parte sau alta, atunci toate planurile noastre s-ar duce de rîpă. De aceea îi voi scrie şi lui Gherman că, în urma unor cercetări serioase, **El** (şi arătă cu ochiul spre Maciste) a fost găsit nevinovat. De aceea ne-am gîndit să-l aşteptăm cu toţii pe aeroport, iar dacă va vedea prea multă lume să nu se gîndească la altceva decît la faptul că lumea-i dornică să-i vadă pe cei cărora li s-a atribuit o medalie ori un merit sau pe cei cărora, în sfîrşit, li s-a făcut dreptate. Pe de altă parte însă, noi vom pregăti o „jucărie matură“ de aluminiu, fiindcă una de lemn pe un aeroport ar cam da de gîndit. La primul pas de pe treapta avionului pe pămînt, Gherman ar urma să fie încadrat de aceşti doi prieteni ai săi şi condus la o maşină Mercedes — ultimul tip, lîngă ale cărei portiere deschise ar aştepta doi chelneri cu două tăvi imense cu gustări şi sticle brumate. Paralel cu Mercedes-ul, ar fi postată o maşină a dumneavoastră, a poliţiei, Gherman trebuind să ajungă între cele două automobile exact în clipa cînd goarnele vor suna începutul serbării populare, sau „distracţiei“ unanime. Dacă Gherman se va opune ca **Lui** (şi iar arătă spre Maciste) să i se pună la gît **cravată** şi să fie îmbrăcat într-un costum de carnaval atunci, cu părere de rău, el va fi condus nu spre Mercedes, ci spre cealaltă maşină. Dar cum e cunoscută pofta de viaţă a acestui om, vă asigur că dumnealui va şti să aleagă între „ce e rău şi ce e bine“ cum spunea mai demult un mare învăţat. Acestea fiind zise, mai adaug doar că eu şi cu dumneata, Maiorule, ne vom îndrepta pe o motocicletă cu ataş spre marea furcă din aluminiu pentru a fi martori la perfecta desfăşurare a veseliei colective. Într-un cadru vast cum e aeroportul, vă asigur că lumea va trăi o adevărată descătuşare a energiilor ei nebănuite şi dacă s-ar nimeri ca spectacolul să aibă loc într-o sîmbătă, va fi cu atît mai bine. Pentru sănătatea generaţiilor viitoare nu vom admite prezenţa copiilor şi femeilor gravide. Şi pentru că nu sînt computer, vă rog să vă spuneţi părerea, îndeosebi în privinţa a ceea ce s-ar fi putut să uit ; ei, ce spuneţi ? ce-ar mai trebui făcut ?

— Ar mai trebui, strigă Vasile ameninţător, să-ţi crăp capul imediat, în caz că nu ieşi fulger din această casă. Maiorul se interpuse între cei doi, apoi îl conduse pe Simion Still printre paznicii din faţa porţii şi-i spuse acestuia că un „spectacol“ de asemenea proporţii ar fi de-a dreptul măreţ.

Gheorghe Pituţ

Semnificaţii ale spaţiului în „Iarna bărbaţilor“

Sînt autori a căror operă nu poate fi concepută în afara temei timpului, ca Mircea Eliade, de pildă, şi autori care îşi fac din spaţiu toposul fundamental al creaţiei. Nici vorbă, Ştefan Bănulescu intră în această ultimă categorie. Nu vreau să se înţeleagă însă că ar fi un „peisagist“ ca Hogaş sau Sadoveanu, ci pur şi simplu că desfăşurarea evenimenţială a prozelor sale nu este posibilă între alte coordonate spaţiale. Pentru a păstra termenul de comparaţie, să spunem că în nuvelele lui Mircea Eliade, **Les trois grâces**, **Podul** sau **Ghicitor în pietre** este mai puţin importantă localizarea acţiunii cît şirul de metamorfoze temporale şi iniţieri existenţiale, în schimb, în povestirea lui Ştefan Bănulescu, **Mistreţii erau blînzi**, impresia de fabulos spaţiu scitic dunărean este copleşitoare : „Condrat stă în picioare, propteşte visla de trunchiurile groase ale stejarilor şi împinge barca prin pădure. De coastele bărcii se lovesc bucăţi de gheaţă şi crengi rupte, amestecate cu ploaie, cu frunze vechi, şi cu pene de cormorani şi de stîrci. Furtuna tîrăşte apa în vîrtejuri printre copaci şi hăţişuri. Apa nu e prea adîncă, dar pe sub scoarţa copacilor mai bătrîni a urcat pînă sus spre coroane — şi peste zgomotul furtunii şi al bucăţilor de gheaţă, izbite sec de stejari, se aude forfota apei de sub coaja trunchiurilor. Ierbele uscate, rămase de anul trecut, sînt dezvelite de sub apă la bătaia furtunii şi la trecerea bărcii“. Interesant este că Ştefan Bănulescu nu are o paletă cromatică bogată şi nuanţată, dar senzaţia de consistenţă spaţială este realizată prin surprinderea mişcării fenomenale, a tresăririi intime a substanţelor sau a foşgăielii terifiante a elementelor.

Peisajul este în concordanţă cu motivul subiacent al nuvelei, ce se conturează dincolo de confruntare om-natură, şi care este obsesia statorniciei. Semnificaţia mitică a diluviului este ipostaziată în imaginile distrugerii şi ale reînnoirii, ale morţii primitive şi ale resurecţiei benefice, dar oamenii acestui spaţiu, permanent asaltat de forţe ostile, se împotrivesc neistovit schimbării. Iar apariţia mistreţilor şi întîmpinarea lor prietenoasă de către Condrea, în chiar momentul catastrofic al navalei apelor, sînt un semn al recunoaşterii şi al confirmării — a ceea ce era înainte de potop şi va rămîne —, deci al vechimii şi statorniciei, sentimente care se leagă ombilical de percepţia spaţială.

În **Dropia** aspectul stihial al spaţiului este înlocuit de o calitate mai subtilă, de valenţa lui magico-simbolică. Epicul este şi de această dată sumar, importante fiind semnificaţiile fiecărui gest sau act. Iar dilatarea şi potenţarea statică a evenimentelor şi faptelor nu sînt posibile decît într-un anumit cadru, labirintic-închis, pentru că oricît ar părea de ciudat, cîmpia lui Bănulescu nu trezeşte senzaţia de infinit, de orizont deschis ci de tărîm întortochiat cu mai multe ieşiri şi intrări, şi cu centre ombilicale. Un astfel de punct este „dropia“, un loc fertil cu porumbul atît de mare şi galben încît luminează ca „soarele“, loc misterios spre care se îndreaptă, într-o anumită noapte, familiile străvechi dintr-un sat, la rîndul lui un centru spaţial. Sensul călătoriei rămîne totuşi ambiguu, scopul ei fiind nu numai practic ci, se pare, şi ritualic. Pe parcursul drumului este povestit şi un caz straniu de repetate apariţii şi dispariţii ale femeii iubite, întîmplări posibile, repet, doar într-un spaţiu magic, cu mai multe nivele de comunicare şi revelare. Despre săteanul ce plecase în căutarea nevestei fugite se spunea după un timp că umblă cu calul pe sub pămînt, iar în drumul spre Dropie membrii neamului lui Dănilă nu sînt văzuţi nici o clipă, deşi se ştie că merg alături de ceilalţi.

Un peisaj cu capcane, cu taine şi ascunzişuri pentru „străini“ (Miron din **Dropia** este şi el un străin, un profan, adică, de aceea trece mereu pe lîngă iubire, în sens propriu, fără a o găsi — în acest fel o pierde pe Victoria) dar ocrotitor pentru cel ce îl cunoaşte întîlnim şi în **Vară şi viscol**. Personajul principal, Grigore Nereju, este, nici nu se putea altfel, descendentul celei mai vechi familii din sat, al cărei trecut se confundă cu originea aşezării. Plecat pe frontul antisovietic, el dezertează şi se întoarce în bălţile Dunării. În sat se zvoneşte de două ori că a fost prins şi executat iar a treia oară i se face şi un priveghi la care participă şi una din patrulele trimise în căutarea lui. Dar spre dimineaţă apare Grigore Nereju care, după ce consumă resturile de la parastasul său, pleacă din nou pentru a se pierde şi a reveni într-un spaţiu care îl ascunde şi îl protejează. Imaginea în negativ a peisajului ocrotitor şi îmblînzit prin cunoaşterea magică, este cadrul din **Satul de lut**, ce reiterează în parte motivul apocalipsului : „cîmpia cuprinsă de flăcări în urma bombardamentului şi satul ca o gură a infernului (sicriul ce intră în sat o dată cu călătorii).

Cu o amplă imagine spaţială se deschide şi **Masa cu oglinzi**, procedeu ce sugerează parcă, o naraţiune mitică ; „— Oraşul ăsta nu-şi anunţă prin nimic aşezarea. Ne spui că sîntem aproape de oraş, şi nu se vede nimic. Cîmpie goală, şi atît. Nici o turlă, nici o dîră de fum măcar, zice omul mărunt de statură — îmbrăcat în haine albe de in şi cu pălărie largă de pai — adresîndu-se răstit adolescentului subţire, înalt şi deşirat care se oprise descumpănit în mijlocul drumului dintre mirişti“. Dar orizontul se limitează în curînd la oraş, mai mult la un oraş de provincie care iese din atemporalitatea sa pentru a cădea sub incidenţa istoriei. Este ceea ce vrea să semnifice, destul de stîngaci, finalul nuvelei cu acea încercare de revoltă a ţăranilor. Taina şi misterul, ambiguitatea şi elipticul, priesc mai mult prozei lui Ştefan Bănulescu decît observaţia socială şi istorică, lucru confirmat şi de nuvela **Gaudeamus**, text absolut inert în absenţa experienţei imaginarului.

De altfel, opera sa nici nu a continuat această linie. **Cartea milionarului** reluînd, la altă scară, tonusul spaţiului simbolic şi al semnificaţiilor sale.

Paul Dugneanu

Însemnări despre Marin Preda

Urmare din pag. 1

propunerea lui Nae Ştefănescu, am migrat spre aleea ce ducea la poartă, în aşteptarea echipajului salvator.

Am luat-o pe alee şi, la un moment dat, printre copaci, s-a arătat o umbră. Umbra a trecut în conul de lumină, şi spre stupefacţia şi bucuria lui monşer, în faţa ochilor ni s-a arătat o siluetă care mergea repejor, în zig-zag, şi purta în mînă... o servietă.

— Împuşcă-l monşer ! e hoţul cu geanta mea, a cerut Preda.

— Stai, mîinile sus ! a ordonat, profesional, colonelul Ştefănescu îndreptînd spre presupusul infractor un stilou.

Hoţul a lăsat ca ars servieta din mînă, a făcut un salt înainte, şi a luat-o la fugă iepureşte, pierzîndu-se printre copaci.

— L-am scăpat, a zis Nae Ştefănescu, dar servieta a rămas. Asta e monşer ?

— Asta e ! trebuia să-l găureşti, domn colonel, a ripostat Marin Preda luîndu-şi servieta şi strîngînd-o la piept. Ne-am întors în salon unde ne aştepta Andriţoiu răsuflînd precipitat.

— Au dat telefon de la miliţie. În cîteva minute echipajul este aici.

— Nu mai e nevoie, a zis Nae Ştefănescu, am recuperat manuscrisul, dar infractorul a scăpat.

În seara aceea, am sărbătorit îndelung recuperarea manuscrisului. Marin Preda era nespus de fericit şi lăuda calităţile şi sîngele rece ale colonelului scriitor, promiţîndu-i că va propune să fie avansat.

— Fără dumneata, monşer, eram distrus. Beţivu ăla îmi vindea manuscrisul...

Noaptea tîrziu, înainte de a face ultima plimbare, ne-am întîlnit pe terasă cu posesorul băştii de tractorist. Marin Preda l-a privit cu aceeaşi suspiciune, l-a măsurat din cap pînă-n picioare şi l-a întrebat cu tonul său inimitabil :

— Ce faci dumneata aici, la ora asta ?

— Sînt de pază, să trăiţi, a răspuns insul.

— Şi ce păzeşti ?

— Tot !

— Ehe, he, he, auzi, cică ăsta păzeşte tot.

Ne-am îndepărtat şi monşerul a continuat gînditor :

— Şi totuşi, eu pe **belitu** ăsta îl bănuiesc, domnule colonel.

După un an de la întîmplare, i-am desconspirat **monşerului** farsa cu servieta. S-a uitat la mine neîncrezător şi a rîs.

(Continuare în numărul viitor).

Reţete estivale : din cartea „Bucătăria fără foc : regimul crud“.

Mîncare de prune : prunele uscate le lăsăm la înmuiat circa 10 ore, după care le scoatem sîmburii. Partea cărnoasă o trecem prin maşină şi o amestecăm cu suc de fructe, nuci sfărîmate şi lapte. Ajută celor anemici.

Vin de mere : merele se sfarmă într-un vas de lemn, se amestecă cu apă şi se lasă acoperite 3-4 zile. După ce au fermentat, se vîră în saci de pînză rară şi mustul obţinut se stoarce într-un butoi de lemn sau în sticle. Astupăm şi le aşezăm la un loc răcoros.

După părerea lui Fănuş Neagu, băutura are un efect reconfortant.

P. S. În numărul viitor, un articol omagial intitulat : „Marele singuratic“.

CĂRŢI ROMÂNEŞTI, 2/1982

Nr. 2/1982 al revistei „Cărţi Româneşti“, editat de Centrala Editorială apare în nota lui obişnuită : un repertoar de rapidă şi esenţială informare cu privire la întregul nostru flux editorial de pe trimestrul I al anului în curs, anticipînd prin reclamă şi producţia de pe cel de al doilea trimestru. Ceea ce este foarte bine, întrucît publicul căruia i se adresează poate cunoaşte astfel realitatea culturală românească de azi, prin intermediul cărţii.

În deschiderea numărului, Elena Solunca semnează o pertinentă prezentare a volumului I din seria **Opere alese**, ale secretarului general al partidului, preşedintele ţării noastre, tovarăşul Nicolae Ceauşescu. În aceleaşi pagini, Alex. Vasilescu reliefează importanţa volumului : **Nicolae Ceauşescu, „Pentru o politică de pace în întreaga lume“.**

Sînt recenzate, în continuare, într-o variată formulă publicistică, alte importante lucrări social-politice apărute la Editura Politică, sînt inserate volume noi la rubrici precum „Istorie şi civilizaţie“, „Ancheta noastră“ „Invitatul nostru“, „Caleidoscop ştiinţific“, în care semnează printre alţii Alexandru Duţu, Iacob Mârza, Ioan Lăcustă, Aurora Fabritius.

Interesante pagini despre cartea de literatură ne propun : Edgar Papu şi Mihai Ungheanu, Sultana Craia şi Maria Ana Tupan, Valentin F. Mihăescu, Val Condurache, Ion Paticina, Virgil Cândea, Patiţa Silvestru. Nu sînt uitate cartea de artă, cartea de literatură străină, literatura pentru copii, lucrări de lingvistică. nr. 2 al acestei publicaţii utile încheindu-se cu o întotdeauna binevenită bibliografie generală selectivă.

Cronicar

TINERI POEŢI

Ioana Ieronim

Al doilea volum de versuri al Ioanei Ieronim, **Proiect de mitologie** (1981), Ed. Eminescu), dezvăluie, ca şi primul, aceeaşi poetă inteligentă, cu nervi extrem de fini şi viaţă interioară bogată, cu observaţie morală şi socială precisă, dacă nu, uneori, chiar atroce. Poemele autoarei dau întotdeauna impresia unei decomprimări, sînt tocmai această bruscă punere în lumină, revelatoare, de sentimente şi senzaţii reprimate, dar nu ignorate, prin tăcere, prin rezerva şi cerebralitate, printr-o tehnică proprie a umbrei şi a dedublării. Bine lucrate şi bine stăpînite, cu o construcţie sigură şi cu accentele minuţios distribuite, ele posedă totuşi şocul iminenţei, au forţa şi prospeţimea şuvoaielor dezzăgăzuite. Vorbesc despre o viaţă secretă, camuflată, trucată de banalele aparenţe cotidiene, de faptul că adevărata existenţă, a poetei, se desfăşoară **aici**, în poezie, tumultuoasă, nocivă şi primejdioasă adeseori, cu gînduri şi trăiri abil mascate în exterior. Truism acesta, al amalgamării eului empiric cu acela dinlăuntru, dar nu atît de uşor de realizat în poezie pe cît pare. Or, tocmai acest amestec de aspecte manifeste, directe şi umile în cele mai multe cazuri, cu orgoliul unei vieţi interioare nelaindemîna oricui, şi care se ştie astfel, formează nucleul liric central al poeziei scrise de Ioana Ieronim. Avem puse alături două imagini interferente în realitate : pe de o parte, viaţa unei femei cu tracasările şi mizeriile zilnice, cu mersul stereotip la birou, în autobuz sau pe scara tramvaiului, încolţită de sacoşe şi griji casnice, iar, pe de alta, reţeaua fină şi densă a glasului lăuntric care îi punctează şi-i alimentează **existenţa** cu un comentariu energic, de neînlocuit pentru integritatea psihică. Ambele laturi, de calibre diferite totuşi, sînt la fel de prezente, la fel de reale şi o astfel de nediscriminare, de păstrare justă a proporţiilor deosebeşte lirica Ioanei Ieronim de nesuferita, mai nouă, lamentaţie feministă pătrunsă în poezie. Calitatea umană, acuitatea simţului de observaţie, umorul existenţial şi ironia, calitatea gîndurilor înseşi vehiculate de poetă ridică cu mult interesul versurilor sale peste acela al unui eventual jurnal intim ţinut în bucătărie de o femeie frustrată, cu ambiţii şi aspiraţii literare. Dacă decorul blocurilor, al străzii şi personajelor ei, scena, cu un cuvînt, a micimilor zilnice pot fi întîlnite şi aiurea, experienţa umană comunicată, corpul sensibil şi spiritual al poemului rămîn întotdeauna decisive. Ioana Ieronim are darul de a vorbi despre lucruri care, pe altă limbă, n-ar depăşi adesea realitatea, stringentă cît este, a limbajului conversaţional.

Proiect de mitologie pleacă, probabil, de la sugestia **Mitologiilor** lui Barthes, de la constatarea că viaţa modernă îşi creează proprii ei zei, a căror decodificare şi demistificare în acelaşi timp se impune unei conştiinţe lucide. Un zeu al realităţii, un alt zeu dormind prin vechi subsoluri apăreau şi în precedenta carte a poetei, **Vară timpurie**. În noul volum, întîlnim, printre alţii, un zeu care citeşte, pe cel mai bătrîn zeu, un zeu în retragere, un zeu libertar, un zeu scrib, o zeitate stradală, în fine o adunare a zeilor din arondismentul 3. În toate aceste apariţii, în bună măsură degradate şi groteşti, agresive sau numai insignifiante, nu e vorba de o coborîre a transcendenţei la proporţii cotidiene, de o demitologizare, ci de o atentă şi acidă scrutare a poetei în peisajul social şi moral al zilei. Spre a fi mai bine înţeleşi, iată, spre exemplificare, portretul noului filosof de circumstanţă, Nelu Năstase : „Îţi va spune că fără îndoială / implicit şi de la sine înţeles / lumea merge înainte, pe o / spirală ascendentă. / Îl cheamă Nelu Năstase, filosof. / Are deci toate explicaţiile la degetul mic, / întreaga lui fiinţă inspiră mulţumire, / sănătate, forţă. / Buzele şi obrajii par a-i luci neîntrerupt / de grăsimile ultimului festin, / de cărnurile turmelor de porci / care i-au îngroşat făptura // Nu uită totuşi complexităţile existenţei / mişcarea vremii, / ar putea să mute singur din loc / şi un car plin, darămite nişte confraţi / anemici de îndoială, visători, / cu eventuale sechele istorice“ (**Gînditorul**).

Se observă imediat talentul de portretist moral redutabil al poetei, demn de tradiţia argheziană în materie şi, hai să îndrăznim s-o spunem, oarecum neobişnuit pentru un spirit feminin. O bună parte din carte se desfăşoară pe această linie, sarcastică, violentă, umorală, a copiei caracterologice după natură. Asistăm aici la un spectacol cu măşti şi fantoşe, trase însă din realitate, şi beneficiind voit de toate indicaţiile de regie, de decor şi sunet, de lumină şi vestimentaţie necesare. Este un spectacol hidos al minciunii şi imposturii, al falsităţii şi aroganţei, al prostiei şi duplicităţii, realizat cu mînă sigură şi ochi necruţător, cu un evident simţ al demistificării, al puterii de a exploata convingător faptul divers şi situaţia etică ambiguă scoase înainte de realitatea însăşi. Poeta plimbă prin lumea de azi, prin locuri publice sau prin unghere dosnice, prin universul sentimentelor ori al comportamentelor, plimbă aşadar, cum o şi afirmă, o „cameră de filmare silenţioasă“, înregistrînd cu asiduitate, dar deloc cu jubilaţia descoperirii, întreg uritul vieţii şi tristeţea cotidiană. În această operaţiune de înregistrare şi sistematizare a panourilor şi personajelor groteşti ce ne înconjoară, poeta are chiar o replică, adresată celor cuprinşi şi turmentaţi de „fascinaţia realităţii“. Acestei realităţi edulcorate, care seamănă, în viziunea sa, cu o „păşune călcată la întîmplare, cu stricătoare lăcomie“, ea îi opune realitatea străbătută la pas, realitatea nevăzută de cele mai multe ori, ironizînd poetizarea în serie a peisajului modern industrial şi căutînd, de fapt, mai în profunzime, trucajele existenţei reale, adevărate.

Compunerile Ioanei Ieronim în această direcţie se citesc realmente cu sufletul la gură pentru forţa observaţiei, pentru capacitatea revelatoare de a răscoli gunoiul fizic şi moral şi de a extrage de aici scene ce ating uneori atrocitatea : „Materie densă, fum şi abur de alcool / oameni la mese / zăngănit de vase, pe după o perdea, / miros de varză, cîrnat prăjit — / haine ude, afară e zloată / prin fereastra tăiată în placaj se văd / fulgii rari de zăpadă, burniţa // măşti translucide, moi / arată mişcarea lentă dinlăuntru. / obsesiile urmîndu-şi cursul / pe şine înzăpezite // într-un colţ e unul prăvălit, / încearcă să-şi ia de jos bucata de carne / s-o vîre la loc în plasă ; / carnea îi scapă din mîini, iar o întinde / pe linoleumul ud şi murdar...“ (**Scenă de gen**). Din realitate ne trezim în plină halucinaţie, precum în proza lui Geo Bogza, **O sută şaptezeci şi cinci de minute la Mizil**.

Se poate pune însă întrebarea în ce măsură asemenea scene epice, narabile, bazate pe observaţia şi descripţia faptului divers, mai bune aşadar pentru reportaj, ating şi satisfac simţul nostru liric ? Sau altfel, unde există şi cum poezia în cartea de versuri a Ioanei Ieronim ? Poezia există, există în două moduri. Mai întîi, deşi poate părea paradoxal, prin însăşi absenţa ei din scenele aduse în discuţie, prin sugestia stimulată imperios de a o atrage compensatoriu şi de a o alătura măcar, printr-o intimă contrabalansare, de un astfel de univers demonetizat. Poezia ţîşneşte în asemenea texte prin necesitatea de a fi prezentă în ordinea de bine şi rău a lumii, neanulîndu-l pe acesta din urmă, dar micşorîndu-i totuşi terifianţa. Se simte în această carte o adevărată nevoie de poezie, de alte aspiraţii şi de o altă înţelegere a vieţii. În plus, poeta însăşi e prezentă, prezentă prin toate fibrele, prin contrapunctul ei respiratoriu, prin singurătate şi neadaptare, prin tristeţe şi nostalgie, prin constatarea amară că în fiecare zi trebuie „să negi cîte ceva din credinţa ta şi din iubire“. În apa mitologicalelor demistificate, observăm la tot pasul, vieţuieşte o fiinţă care încearcă din răsputeri şi cu întreg riscul să trăiască. Iată vibraţia profundă, dureroasă a acestei cărţi : „nici nu ai crede, văzînd liniştea apelor din juru-mi / că în limpezimea aceasta / un blînd animal mare şi alb / expira lent sub valuri — / observi freamătul rar ? // cu o mînă ţin creştetul lui în adînc, / iar cînd chinul nespus îi arcuieşte fiinţa / îl calc cu amîndouă tălpile, / cu toată greutatea mea pămînteană / îl întind mîngîietor pe nisip, zicînd / mai aşteaptă puţin // — doar eu cunosc deşertăciunea — / el încearcă a îmblînzi / lucrul durerii sale, / el închipuie cai alergînd peste ape / într-un cîmp păgîn de / maci fluizi şi fluturi“ (**Exerciţiu de respiraţie**).

Dan Cristea

atelier literar
poșta redacției

G.B. PLOPU : Prea multe pagini convenționale „făcute", pe linia trimbiței ieftine. Ceva mai bine, în „Tablou abstract", „Iarna cuvintelor" (cu final slab), „Continuitate" (idem). Și un distih final reușit (doar atît, din păcate !) în „Eu tînăr mă știu". Felicitări pentru veștile bune din scrisoare. În ce privește chestiunea „cu barbă sau fără barbă", e (după părerea noastră) o problemă de relație cu mediul (după cum știți, nu sîntem întotdeauna liberi să alegem între ce ne place și ce „trebuie"...). Se pare că opțiunea dv. finală a fost înțeleaptă, deși vă lasă o firească senzație de minus... (Ne puteți căuta, desigur, cînd aveți ocazia).

V. NIȚA : Deocamdată, sînt niște exerciții în diferite maniere, cu diferite „modele" (între care, dominant, foarte ușor identificabil, Adrian Păunescu) exerciții pe care o anumită ușurință (și inerție) a versificării le împinge către zone facile, convenționale, într-o inflație de vorbe și imagini fără un „centru de greutate". Se pare că scrieți prea mult, cu un control de sine prea lax și îngăduitor. La această vîrstă, însă, raportul dintre a scrie și a citi trebuie să fie de cel puțin 1 la 10 !...

G. ȘERCAU : Scădere alarmantă a tonusului liric, a substanței nobile !... Ceva, în „Curajul de-a ajuta", „Realitate".

I. CALAFATEANU : Am primit neașteptat de multe scrisori în legătură cu cazul Marius Sârbu-Marius Dumitrescu. Mai mult timp, de asemeni, decît ne așteptam, ne ia trierea lor, alegerea pasajelor semnificative, alcătuirea unei sinteze, concluzii, etc., în așa fel încît să nu sacrificăm prea mult din spațiul rubricii noastre, și așa destul de restrîns. Dar, mult a fost, puțin a rămas !... În curînd vom fi gata și vom reveni. Vă mulțumim pentru vorbele bune și pentru binevoitoarele sugestii.

D. IONAND : Interesantă, cu elemente de absurd și fantastic (...uneori, cam prea kafkiene !...).

T.C.G.-CONSTANȚA : Lucrurile par să fie în scădere, mai tulburi, mai confuze, neduse pînă la capătul înțelesului, pînă la rotund. Mai interesantă, „Fereastra" (încă nefinisată). Ceva, și în „Floare de mușcată" (tulbure, confuză) și în „La ce ?". Dar s-au mai ivit și niște „fenomene" cu totul indezirabile și compromițătoare („mi le dăruise-i", „zvignind", etc.). Să sperăm că nu sînt decît niște scăpări (?!) de dactilografie...

I. GRUNZ : În general, compuneri oneste, convenționale, cu artificioase aplecări arhaizante, uneori cu iz și „dicție" lăutărească, etc. (deși, nu sînt puține, printre ele, nici strofele și versurile de adevărată poezie !) și cu un soi de manierism epigonic („să-ți neuit", „calul nerostului", „neporumb, nesecară, negriu", etc.) care, pe lîngă caracterul îndoielnic al efectului, mai înseamnă și... o mînă întinsă peste gardul vecinului '... (se cuvine să-i lăsați „necuvintele" cui le-a „brevetat" cel dintîi !...). Scrieți prea mult, se pare, într-o inerție industrioasă, devenită un fel de nărav, de viciu, iar rigoarea opțiunii valorice, gustul și exigența artistică n-au făcut pasul așteptat (de la amatorism laborios, meșteșugăresc, la creație). Și e păcat ! Aveți talent, fără doar și poate, și sînteți dator să-l fructificați la cel mai înalt nivel. (Ceva mai bine, în „Un cal de lut", „Insomnia", „În portul enorm").

DORU POPESCU : Pagini de inspirație exotică, scrise în necunoștință de cauză (cam trase de păr), cu o experiența a scrisului încă sumară și cu aptitudini încă neconcludente. Ar fi de preferat să scrieți, cel puțin pentru început, despre lucruri pe care le cunoașteți direct, prin experiența de viață.

V. GARDAL : O poveste încîlcită, confuză, cu multe clișee dintr-o anumită literatură oniric-fantastică, dar și cu destule dulcegării de gust îndoielnic. Redactată cam neglijent și superficial (...și pe alocuri indescifrabil, ceea ce implică, pe viitor, recurgerea la o mașină de scris...)

DECEBAL ALEXANDRU SEUL : Schița e la fel de slabă, stîngaci și primitiv scrisă, ca și prima oară cînd ne-ați trimis-o. Singura noutate pare a fi doar virgula perfect plasată între subiect și predicat, chiar în titlu.

Petre Soporan, Victor Addel (mai bine, în „Dorința"), **Genus XX, Florin Bănică, Mihai Enășoae** (Nu merită !), **Mihai Cotuțiu, Traian Dragosin, Vichentă Stingu Ciclovan, Emil, Iulian Mocanu** : Nimic nou !

Z.Z.-București : **Stelian B., Mihai Popeangă, Traian Sârghe, Tănase Florea, Alexandru Micloș, Bimbo Sinulescu, Paisit Iepure, K.L. Manafu, Iorgu Paraipan, Lică Wolf, Sandu Diaconu, At. M. Linte, Dudu Gheorghiu, Ștefan Brandy, Jean Dracopol, Hristea Daniel** : Încercări de nivel modest.

Geo Dumitrescu

N.R. Manuscrisele nu se înapoiază.

Nesiguranță

ce alb e soarele pe cîmpuri îmi zise
dar și de la etajul doi e
alb
între noi doi cineva trebuia să disceamă
prea era încărcat orașul de mîini
aproape creatoare
prietenii noștri făcuseră deja o cerere
apoi se duseră
repede
pe la casele lor să-și facă
între timp
puțină cultură generală
pe la șase după-amiază au început
să caute prin dicționare la P
pe la șase și-un sfert după-amiază
prietenii noștri mai căutau în
dicționare —
în fotoliul roșu se doarme așa de bine.

CAMELIA DRAGUȘANU

Anotimp de iubire

Cînd te priveam
Lumina se transforma în cuvînt
Și ochiu-mi seca
De-atîta spunere
Și curgea peste-ntunericul
Dintre mîinile-ntinse,
Și nu-mi mai știam
Decît ochiul gol —
Imensă găoace
În care dădea colț
Un anotimp de iubire.

ADA COMLOȘAN

Albul nocturn

Către „purtătorul de lance"
Gellu Naum

se știe că în afara somnului
orologiile ne ling cu limbile lor
ca niște cîini

doar somnul este albul nocturn
albul nocturn este iubirea
numai iubirea cu albul ei înnegrește ziua
făcînd-o noapte căci numai noaptea
ne luminăm în somn cu adevărata lumină
aceea a somnului a iubirii
albul nocturn lumină neagră a iubirii

DAN EMILIAN ROȘCA

Horea Cucerzan : „Ivirile luminii"

Pînă în zori

Doar seara îmi adun
mîinile, ochii, inimile
și traiectoriile
într-o casetă cît un coșciug de păpușă
în care n-ar încăpea mai mult
decît două trei greșeli importante.
Eu aș vrea să rămînă totul aici :
gîndurile noastre de ieri,
picăturile noastre din streșini,
norii și autobuzele noastre,
străzile și clipele noastre.
Dar ușa se deschide ca și ieri
și eu trec dincolo,
între obiectele acelea ușoare și înguste,
albe și înghețate...
Ca și ieri întîlnesc pe jos numele tău,
un pietriș peste care calc
cu buzele, cu ochii, cu inimile
și sîngele mi se scurge țipînd,
închegînd totul
pînă în zori.

T. C. GEORGESCU

În portul enorm

Sisif numără somnul morților
precum bărbatul somnul femeii ;
demult nu-i mai ajung
boabele de lumină-ale Căii lactee !

Spaima lui e asemenea
celei din ochii nevăzuți ai poetului
cînd încearcă-ntre dinți
metalul cuvintelor
cîntărindu-le, astfel, nesomnul !

Poetul — hamal absolut
în portul enorm al
boabei de rouă !

ION GRUNZ

Jurnal

Ieri a fost o zi însorită
și m-am dus în vie
să culeg struguri.
Soarele mi se prinsese
în păr și visele
se zbăteau în suflet,
în timp ce boabe mari de struguri
mi se rostogoleau pe obraji.
Astăzi e mai bine,
cu toții aici,
stăm nemișcați ascultînd
și deodată ne desprindem de lume,
zburăm.
Mîine va fi o nouă zi
urmată de apoi.

DELIA ELIAD

Întîlnire

O dimineață
îți trece peste chip
c-o altă dimineață
Înaintezi
cu pas de cerb rănit
să-mi sorbi
lumina albă
dintre brațe.
Un stol de vrăbii
îmi zboară de pe gură
iar tu mi le ucizi
c-o sorbitură.

MARCELA MARINICA

Cultura mare — cultura celor mulți

Urmare din pag. 1

rică din lemn. Înseamnă, deci, după o logică a istoriei, că pentru a se ajunge la o asemenea desăvîrșire în creație exista o tradiție și mai veche a lucrului în lemn, care ne duce la „lucrătorii în lemn", cum îi numea Aug. Treboniu Laurian, pe geto-daci. Nu sînt oare aceste mărturii materiale ale dăinuirii și continuității noastre aici, așa cum este creația în piatră și în marmură pentru greci ? Și totuși, aici în pămîntul sacru al Maramureșului, și eu și Gheorghe Pîrja, de la ziarul județean „Pentru Socialism", și Mihai Cupcea, urmașul Cupcenilor și Vasile Bologa, și toți cei prezenți într-o sesiune, au putut asculta cu urechile lor afirmația unui profesor universitar din București, după care nu avem mărturii autohtone în Maramureș decît din secolul al XIV-lea. Adică cum ? Dar biserica de lemn din Ieud nu e un document de arheologie a culturii materiale ? Dar **Sbornicul (Codicele) de la Ieud** ? Poate din acest moment și din acea nefericită afirmație a pelerinului prof. univ. s-a născut în mintea cărturarului ales, Petru Dunca, ideea de a iniția o întîlnire cu străvechile relicve culturale ale Ieudului, pornind de la ceea ce există aici și de la exegeze. Și a izbutit ! Cum ? Vom afla ! Dar pînă atunci un popas de seară.

Omagiu țăranului român

Era într-o zi de joi. Din dealurile Ieudului și mai de sus, din munte, coborau parcă dacii, în cămășile albe, în pantalonii largi din pînză și cu clop de paie, și cu opinci ațărite, și cu bucurie în priviri, ca la praznice mari. E ziua de omagiu țăranului român. Mă încumet să prezint poeții într-o sală arhiplină. Dar ce poeți ? Gheorghe Pituț, Teohar Mihadaș, Petre Bucșa, apoi echipa celor maramureșeni, Petre Licar, elev la Sighet, George Bocșa, miner, Doina Rîndunică-Petrulescu, din Sighet, Gavrilă Pleș, țăran din Ieud, Ion Dunca, țăran din Budești, Ion Bogdan, din Săliștea de Sus, Nuțu Roșca, de la Sighet, și iar Petru Dunca, din Ieud, Gheorghe Bîrlea din Sighet și înflăcăratul Ion Zubașcu, poetul „Flăcării" și al Borșei, ca și Mircea Petean, ca și binevenita aici, pasionata poetă Passionaria Stoicescu-Ivanov.

Mă gîndeam, de ce sînt oare țăranii atît de stăpîniți de poezie ? Poezia : „Scara vieții" a țăranului poet Gavrilă Pleș, din Ieud, a răsunat ca un imn al înțelepciunii ieudane. Nu se va uita niciodată.

Nu se va uita ziua sesiunii

Da ! Sesiune științifică la Ieud. Cu participarea unor oameni de știință, prof. univ. George Mihăilă, de la Institutul de Cercetări Lingvistice, București, prof. univ. Dumitru Șerbu, din București, cu o comunicare, citită de subsemnatul, confruntîndu-se cele două puncte de vedere, privitoare la **Codicele (Sbornicul)** de la Ieud. O confruntare academică, chiar dacă părțile au poziții diametral diferite. Apoi comunicările celorlalți, prof. univ Andrei Radu, din București, maramureșan, P. Bilțiu, directorul Bibliotecii județene Maramureș, Nuțu Roșca, Mihai Cupcea, Nicolae Iuga, Daniela Dunca, Mihai Dăncuș, David Anuța, toți maramureșeni. Cît de mult ar trebui să scriem despre comunicările lor ! Dar despre confruntările de opinii, care veneau să întărească, cu argumente, cu toată îndărătnicia universitarilor, că acest **Codice de la Ieud** (1391—1392), cum remarca Liviu Petrina în dialog cu D. Șerbu : „e cel mai vechi text românesc păstrat spre lumina ochilor noștri și a sufletelor noastre". S-a înlăturat astfel, măcar și ca ipoteză de lucru, superstiția consacrată că noi, românii, am început să scriem doar în slavonă, și că ne-ar fi introdus în aria culturii numai cirilica și mentorii ei. S-a discutat la Ieud, la obiect. Ca în aula Academiei Române, cu putere, cu toleranță, fără fixități și erori instaurate, demolîndu-se prejudecăți cultivate, menite să întărească ideea vasalității noastre totale față de alte culturi. A existat și „poanta" mare a sesiunii. Îi aparține inspiratului și neabătutului poet al cărții **„Stele fixe"**. O sesiune, deci, reușită, cum se așteaptă și altele în viitor. Pînă atunci să ascultăm o țîră :

Din Cartea nescrisă a Ieudului

Cum era să nu ajungem sîmbăta, la obiceiul de pe munte, la „Ruptul sterpelor". Ne-am dus pe munte la moții noștri. Ca să tăinuim cu ei. Căci se poate. Dacă ne îndreptăm spre ei cu inima deschisă, adică cu cîntecul. Și ne-a cîntat Anuța Iusco, și ieudanele mîndre ca raza de lumină, mîndrindu-se cu cîntecul lor, cu balmoșul păcurarilor, cu mîncarea de pe munte, în țăpușele ce frig mieii, aici, în fiecare an. Cum se bea aici „horinca", cum se mănîncă balmoșul, cum se rumenesc sub jar mieii cruzi, e greu să scrii în cuvinte ? E bine să vezi. Apoi să auzi frînturile de suflet ce intră în cînt, din cartea nescrisă a Ieudului : „Aice mă veselesc / Ș-acusă bine trăiesc / La casa de oameni răi / Nu se veselesc nici ei". E ca și cum am regăsi adevărurile vieții în unduitoarele chemări ale cîntecului, dincolo de axiomele reci ale moralei propovăduite. Cîntecul ieudanilor e o înfrățire cu marele univers al vieții : „Fost-am puiul pădurii / Și nu m-o mîncat lupii / Că aici lupii nu-s nebuni / Să mănînce oameni buni". Ori poate că în unda în cîntecul lor măsura e veșnică a vieții : „Dă, Doamne, la lume bine / Și mie de mi se vine / Unde-am văzut supărat / Rîs-am și m-am împăcat". Străvechiul cînt al Ieudului nu a fost uitat : „La săvîrșitu-lumii / Pe cei buni unde i-or pune / I-or încuie într-un nor / La binele tuturor / La binele de-nceput / Unde-am fost și noi demult / Pe cei răi unde i-or pune / I-or încuie ca-ntr-o piatră / Lumină-n veci să nu vadă / Și pă piatră mușchi or crește / De lumină nu-i nădejde". În care antologie de texte, fie ca și sanscrită, se pot întîlni asemenea înțelepciuni despre sensurile binelui și ale răului? Le voi mai găsi, dincolo, în altă vatră de spiritualitate, la Lupșa, în Țara Moților, acolo

Pe drumurile de pămînt ale moților

La Lupșa, în inima Apusenilor, se ajunge pe vechile drumuri de pămînt ale moților, acum drumuri de piatră. Eu ajung mai întîi la Baia Mare, din Budești, cum pot, cu trei ocazii, apoi de aici la Seini, apoi altă mașină la Sătmar. Și, tot așa, mai departe. Vreau să vorbesc și cu prof. sătmărean Ghițescu, și cu Irina Borota, pavăză a gîndului meu bun, și cu inimoșii dascăli Șerba, de la Supurul de Sus. Ajung la toți, apoi abia la mine, în Maladia, în Sălaj, la cîteva zile de sapă în vie, că e gozul mare, apoi la Cizer, Buciumi și Meseșeni, fost, cîndva, Cățelul românesc, nume mitic. Ajung cu bunul om, Vasile Părău din Bocșa lui Bărnuțiu, ajung la Cizer, satul în care Horea a ridicat o biserică de lemn. Vorbesc și cu primarul Șimleului, energicul om de acțiune socială, Toan Pop. Și pe tren, de la Giurtelecul-Șimleului, cu Sabina lui Bolfoș, ajung la Oradea, și de aici peste munții Beiușului, pe la Vașcău, la Cîmpeni. Drum lung. Prin desimile pădurilor. Îl mai scurtează lelea Leontina Tomuș, din Vidra lui Iancu, spunîndu-mi și mie, și lui Ana Buda, din Cîmpeni, și celorlalți, versuri ca acestea despre Craiul munților : „Cîntă Iancu prin butuci / Domnii fug fără papuci / Pușcă Iancu din scînteie / Domnii fug fără hinteie / Cîntă Iancu prin Hălmagi / Domnii fug fără nădragi". De la Cîmpeni, la Lupșa sînt 30 de kilometri. Nu-s mulți, și oamenii buni te iau, ca să ajungi la :

Comorile din Lupșa

Căci la Lupșa, de prin 1939, și mai dinainte, un moț, un dascăl din spița celor vechi, un lupșan dîrz, învățătorul emerit de azi, Pamfil Albu, a întemeiat cel mai original muzeu din acest colț de lume. Dar cum ? E ușor de spus, de scris, adică, dar greu de crezut. Doctrina de viață a lui Pamfil Albu se sprijină pe ideea jertfei pentru neam și în timp de pace. Și iarăși cum ? Mai întîi, lăsînd la o parte interesele personale ori de grup, și a pune mai presus țara. Așa a făcut el. Așa le-a învățat și pe Ana, destoinica lui soție, o moțoaică din vremuri bune la suflet, o „Ană a lui Manole", care n-a cîrtit la toate înfăptuirile soțului ei, făcute cu sacrificiul suprem, căci a-nțeles acest lucru și fiica lui, Monica Albu, profesoară de engleză, azi urmașa tatălui ei la muzeul etnografic de aici, adică directoare.

Muzeul etnografic din Lupșa e consemnat în dicționarele străine de specialitate. Iar Pamfil Albu e cunoscut dincolo de hotarele țării, el, care a cutreierat toate cocrancurile Apusenilor, cerînd, luînd cu înțelegere, cumpărînd pe bani proprii, tot ce a fost mai de preț în creația moților de la cofa de lemn, pînă la pieptănul din piele de arici — un unicat nu numai în etnografia românească. Ce să scrii despre acest muzeu ? Trebuie văzut, căci e o adevărată etnie în expansiune, pe care, dacă nu o cunoști, nu înțelegi de ce Horea și Iancu numai acestui pămînt sacru, al moților și al mocanilor puteau aparține. S-a scris și se va mai scrie despre acest minunat muzeu în care „trăiesc", salvate, comorile moților. S-a scris și se va mai scrie și despre Pamfil Albu, care a hălăduit prin munții săi, căutînd, cercetînd casă de casă, și poate că numai de frunza copacului nu s-a legat, căci altfel are caiete întregi despre istoria dîmburilor, a izvoarelor etc.

Prelungind o tradiție, se naște alta, nouă

Așadar s-ar putea defini scopul întîlnirii de la Lupșa, din 10 iunie a.c. în cadrul căreia au fost prezentate peste 15 comunicări despre cei treizeci de ani de existență activă a Muzeului local, cum bine afirma prof. Ioan Sicoe, președintele Comitetului județean de educație socialistă și cultură. A fost evocat și trecutul istoric al Lupșei, și prezentul socialist, cu oamenii și cu faptele lor, cu dezideratele și cu împlinirile vechi și mai noi, într-un cuvînt, o încercare de pătrundere în „localismul viu" al unei creații care are statute bine conturate la Lupșa. Au spus-o în comunicările lor profesorii și cercetătorii Sabin Andrieș, Titus Furdui (Cluj), Norbert Fisch (Timișoara), Sabin Vlad (Lupșa), Marius Porumb (Cluj-Napoca), G. Voican (București), I.P. Bogdan (Timișoara), Valeriu Butură (Cluj), Pernicek Otilia (Alba), Vasile Moga (Alba), Ioan Șerban (Alba), Bud Vasile (Cîmpeni), N. Bot (Cluj), arh. Silvia Păun (București) și subsemnatul. Istoria, etnografia, sociologia s-au întîlnit într-o confruntare de păreri, de analize și discuții despre ceea ce există la Lupșa, despre ceea ce trebuie să se înfăptuiască la Lupșa.

Dar dincolo de înregistrările posibile despre aceste manifestări culturale stăruie, ca să zic așa, spiritul lor. Anume, faptul că în Țara Moților, aici, între moți, mocani și tiopi, urmașii lui Horea și Iancu, ai lui Aron și Șuluțiu, cultura își are extensiunile ei firești, cultura celor mulți, chiar atunci cînd inerțiile apar și opiniile adverse pot restabili prejudecăți. Un drum în etnos, de la Ieud la Lupșa, va fi cel mai bun antidot pentru cele de mai sus.

VALORILE ANTICARIATULUI

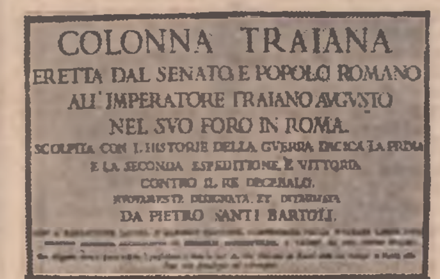

COLONNA TRAIANA
ERETTA DAL SENATO E POPOLO ROMANO
ALL' IMPERATORE TRAIANO AVGVSTO
NEL SVO FORO IN ROMA.
SCOLPITA CON L'HISTORIE DELLA GVERRA DACICA LA PRIMA
E LA SECONDA ESPEDITIONE E VITTORIA
CONTRO IL RE DECEBALO.
NVOVAMENTE DISEGNATA ET INTAGLIATA
DA PIETRO SANTI BARTOLI.

În urmă cu cîtva timp, la Anticariatul nr. 4 (achiziții), condus de Radu Berceanu, eminent cărturar și traducător din limba germană și franceză („Universul cărților" ș.a.) s-a prezentat, cu o carte, un descendent al cunoscutului colecționar Barbu Slătineanu. Era vorba de o raritate bibliofilă: **COLONNA TRAIANA, ...Nuovamente disegnata et intaglita da Pietro Santi Bartoli.** Cartea a apărut în anul 1667, la Roma, de sub teascurile lui Gio. Giacomo de Rossi.

Sub fiecare gravură pe cupru reprodusă cu o finețe uimitoare și întocmai de pe celebra Columnă a lui Traian, se află o explicație în limba latină de Alfonso Ciaccone compusă din citate scurte din opera cunoscutului istoric Dio și a altora. Există și explicații — tot scurte, în limba italiană (30—50 rînduri) — făcute de Gio. Pietro Belori.

Este vorba de primul volum în care, în cele 116 gravuri pe cupru, sînt redate istoria primei și a celei de a doua campanii dacice. Autorul și editorul au urmărit ca cititorii să-și facă o imagine exactă despre cele prezentate pe Columna lui Traian, ei reproducînd toate amănuntele celor două campanii dacice ale lui Traian : pregătirile, aprovizionarea cu alimente, construcția de drumuri și poduri, jertfele solemne ale lui Traian, înaintarea trupelor romane, luptele propriu-zise etc. În total peste 2 500 figuri de soldați romani și daci, sau de alt neam apar pe gravurile cărții. Între acestea și cea a regelui Decebal.

Păstrată în condiții excepționale, **Colonna Traiana** a fost achiziționată de la **Anticariatul Curtea Veche**, condus de Simion Mihuță, de Biblioteca Centrală de Stat, cu 25 000 lei, regalîndu-i colecția de volume foarte rare.

D.C.

REVISTA STRĂINĂ

● **BIBLIOTECA ȘTIINȚIFICĂ** a Universității din Leningrad a împlinit 200 de ani. Important lăcaș de cultură din Uniunea Sovietică, biblioteca dispune de un însemnat număr de manuscrise rare și volume-unicat. Aici se păstrează unul dintre cele mai vechi documente de limbă, cum ar fi un fragment din „Îndreptarul religios", din nordul Franței, după care se desfășurau slujbele bisericești în secolul al XI-lea. Printre cele mai vechi cărți slavone aflate în depozitele bibliotecii se numără un „Triod" din sec. al XIV-lea și un fragment dintr-o „Evanghelie" cu o inscripție în limba veche bulgară care atestă că ea a fost salvată de păgîni (probabil de turci !). Biblioteca dispune de 50 000 de manuscrise și gravuri în lemn. Colecția de incunabule este deosebit de interesantă, mai mult de jumătate dintre acestea neexistînd în alte biblioteci din Uniunea Sovietică, iar colecția de ediții rare tezaurizează cărți de mare importanță pentru istoria tiparului din secolele XV și XVI. Biblioteca are un fond de aproximativ 6 milioane de volume, completarea fondurilor sale fiind realizată prin schimbul de cărți convenit cu un număr de [illegible] biblioteci din străinătate.

● **DESPRE** Kenneth White, unul dintre romancierii cu mare priză la public, a cărui operă este inspirată din experiențele sale de călător, înregistrate adeseori sub forma jurnalului, cunoscutul romancier și critic Bernard Noel scrie : „În cărțile sale, pagina trebuie să fie lină ca o scriitură netedă, pentru ca marele joc mental al autorului să se angajeze între cuvintele sale și să devină o experiență interioară".

● **LA** începutul acestei săptămîni s-a deschis, în capitala Spaniei a șasea ediție a Congresului mondial al poeților. Cei peste 400 de participanți, reprezentînd toate continentele, vor dezbate teme de o deosebită importanță pentru poezia modernă : poetul și creația poetică, poezia ca limbaj universal, funcția poeziei în era tehnologică, poezia celor cinci continente, importanța poeziei de limbă spaniolă în lume. Cuvîntul de deschidere a congresului a fost rostit de Rafael Alberti.

● **CELEBRUL** manuscris al lui Leonardo da Vinci privind „Natura, forța și mișcarea apelor", datat 1506—1509, a fost expus la Palazzo Vecchio din Florența. Pe cele optsprezece foi scrise de la dreapta spre stînga, astfel încît să nu poată fi citită decît în oglindă, Leonardo și-a sintetizat cunoștințele asupra apei începînd de la sistematizarea cursului fluviului Arno și pînă la circuitul apei în natură. Manuscrisul ilustrat cu numeroase desene și scris cu cerneală cafenie dezvăluie un Leonardo da Vinci poet, urbanist, inginer și astronom. Manuscrisul este proprietatea unui magnat american al petrolului Armand Hammer, care l-a achiziționat pentru suma de 5 miliarde lire, în cadrul unei licitații care a avut loc la Londra.

● **„IDIOTUL"**, celebrul roman al lui Dostoievski, a fost tradus în spectacol de balet de coregraful sovietic, din Leningrad, Boris Eifman. El a ales drept partitură muzicală pentru varianta în pași de dans a romanului „Simfonia a VI-a" de Ceaikovski. Recent Boris Eifman a pus în scenă un alt spectacol de balet buf, „Bărbierul din Sevilla", pe muzica popularei opere omonime a lui Giacchimo Rossini.

Plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor

marți, 27 iulie 1982, la București a avut loc plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

Au fost prezenți tovarășii **Ion Traian Ștefănescu**, prim-vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, **Dumitru Necșoiu**, secretar al Comitetului municipal de partid.

Prima parte a plenarei a avut înscrise la ordinea de zi următoarele două probleme : — Sarcinile Uniunii Scriitorilor în lumina Expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R., din 1—2 iunie 1982, și a documentelor celui de al doilea Congres al educației politice și culturii socialiste, din 24—25 iunie 1982 ; — Prezentarea programului de activități ale Uniunii Scriitorilor pe lunile iulie — septembrie 1982, în lumina Expunerii tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită și a documentelor recentului Congres al educației politice și culturii socialiste.

Materialele de bază au fost prezentate de **Constantin Chiriță** și **Laurențiu Fulga**, vicepreședinți ai Uniunii Scriitorilor. Pe marginea acestor două probleme, la dezbateri, au luat cuvîntul scriitorii : **Nichita Stănescu, Dan Tărchilă, Aurel Covaci, Dan Deșliu, Romulus Guga, Aurel Rău, Ion Vlad, Szasz Janos, Ileana Mălăncioiu, Nikolaus Berwanger, Bodor Pál, Galfalvi Zsolt, Doina Sălăjan.**

Într-un spirit de înaltă responsabilitate, participanții la plenară au relevat importanța excepțională a ideilor cuprinse în expunerile secretarului general al partidului, care, prin cutezanța și esența lor novatoare, se impun ca documente programatice pentru cei ce slujesc spiritualitatea societății socialiste. Vorbitorii au subliniat necesitatea ca literatura să se inspire din realitățile vieții contemporane, din problemele și fenomenele societății noastre socialiste, să oglindească munca și aspirațiile poporului nostru, trecutul său glorios de luptă, să contribuie la formarea omului nou, la educarea patriotică și revoluționară a maselor, la cultivarea și îmbogățirea limbii române.

Scriitorii s-au angajat ca prin creațiile lor și prin implicarea directă în viața social-politică a țării să-și sporească aportul la traducerea în fapt a programului ideologic al partidului, la îmbogățirea culturii românești.

Consiliul a adoptat un amplu program de măsuri în vederea transpunerii în viață a sarcinilor ce revin Uniunii Scriitorilor în spiritul Expunerii secretarului general al partidului la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R., precum și hotărîrilor celui de-al doilea Congres al educației politice și culturii socialiste.

Cuvîntul de încheiere a fost rostit de tovarășul **Ion Traian Ștefănescu**.

Într-o atmosferă entuziastă, Consiliul Uniunii Scriitorilor a adoptat o telegramă adresată tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România. Textul telegramei se publică în pagina întîi a revistei.

În partea a doua a lucrărilor plenarei, Consiliul Uniunii Scriitorilor a ratificat propunerile comisiei de contestații la pensii, de rectificare a pensiilor unor membri ai Uniunii Scriitorilor și ale unor moștenitori de scriitori. Consiliul Uniunii Scriitorilor a ratificat, de asemenea, hotărîrea Comitetului Asociației Scriitorilor din București și hotărîrea Comitetului Asociației Scriitorilor din Iași, potrivit cărora, în temeiul Statutului Uniunii Scriitorilor, Ion Caraion, Rodica Iulian, Constantin Stoiciu și Mihai Ursachi au fost excluși din Uniunea Scriitorilor, iar Ioana Orlea a fost radiată din Uniunea Scriitorilor.

Lucrările plenarei Consiliului Uniunii Scriitorilor au fost conduse de **Dumitru Radu Popescu**, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

Teatrul lui Fănuș Neagu

Urmare din pag. 1

lemn (1977). Însemnele spiritualității care guvernau spațiul ficțiunilor sale rămîn, și în teatru, prezente, dezvoltînd acele elemente ale fabulosului din **Îngerul a strigat.** Călătoria „strămutaților la Dobrogea", din roman, devine, în teatru, călătoria într-un spațiu închis — o mică sală de înregistrări **(Echipa de zgomote)**, o casă modestă **(Scoica de lemn)**, — unde personajele animate de geniul narativ, dezvăluie resorturi tensionale accentuate de o stranie poezie a existenței. Personajele din **Echipa de zgomote**, Mușat Rîmniceanu, Nil, fratele lui, Alexandru, fiul lui, Maria, soția lui, Ioana, logodnica lui Alexandru și Vînzătoarea de evantaie, delimitează un spațiu al declinului. „Echipa de zgomote" nu mai trăiește viața așa cum e, sub imperiul unor puternice impulsuri, ci, acum, „creează" zgomote, adjuvante, care vin într-o ridicolă contradicție cu noblețea lor umană de odinioară. Ca și la D. R. Popescu, unde cerbul era simbolul perfecțiunii, la Fănuș Neagu același rol îl are bizonul. Întreaga piesă este dominată de magia obscură a acestei embleme spirituale pe care nu o mai poartă nici unul din descendenții ultimului bizon — bătrînul Rîmniceanu. Fiii lui, Mușat și Nil, și toți ceilalți, tiranizați de vocea inginerului de sunet, produc sunete — galopul cailor, furtuni, etc. pentru ca spectatorii să stea cu răsuflarea tăiată în sălile de spectacol. Un dureros sentiment al **artificiului** se instaurează în piesă și nici venirea lui Nil, „fiul rătăcitor al familiei", nici revoltele unui posibil bizon, Alexandru, nu reușesc să confere din nou demnitate și prestigiu existenței unei comunități „destrămate", acum, de senzația timpului irevocabil. Poezia dramatică a piesei este susținută de această senzație. Replicile sînt construite dintr-un amestec de duritate și imagini care caracterizează exact statutul actual al unor personaje silite să trăiască într-un mediu sufocant, derizoriu, obligînd la compromis. Spațiul închis, este, aici, cușca în care noblețea regnului se atrofiază. „Frumoșii nebuni" ai lui Fănuș Neagu devin, în final, figuri ale unui carnaval grotesc care anihilează valorile. Asaltul cîinilor asupra încăperii accentuează un straniu și dureros „amestec de mizerie și de cruzime". Echipa de zgomote, terorizată la rîndu-i de zgomote — lătrăturile cîinilor — reia lucrul, își pune copitele de cal, sugestia unei metamorfoze derizorii fiind evasideplină.

Spectacole în care apar măștile propriei personalități, piesele lui Fănuș Neagu aduc pe scenă atmosfera tulburătoare a prozei sale. Armonica îmbinare în dialog a elementelor concrete și a celor fabuloase produc trăsătura distinctivă a caracterului dramatic : piesa nu este o înșiruire de etape care să culmineze cu deznodămîntul. **Intriga are** legături puternice, dacă nu totale, cu trecutul, cu **preistoria** personajelor. Spațiul scenic este luminat de fulgerătoare figuri ale unui **illo tempore** în care zac ascunse năzuințe și gînduri. Personajele din **Scoica de lemn** caută periodic același spațiu al posibilității de a visa — casa de la mare a lui Sergiu Famagusta. Radu Palela, Mihai, Lidia și Iris David se întîlnesc aici, în „Scoica de lemn" („lemnul, spre deosebire de sidef, e viu și păstrează toate sunetele") dar întîlnirea lor de acum se va sfîrși brutal — visul e oprit, în final, de o moarte autentică, (Mihai și Iris David). Biografiile „nebunilor" sînt impregnate de același pitoresc ca în romane. Aparținînd unui spațiu anume creat pentru ele, acea zonă a „sudului" de care vorbea N. Balotă **(„Universul prozei")**, personajele dramatice ale lui Fănuș Neagu copleșesc prezentul cu amintiri, trăiri și credințe specifice unui timp crepuscular. Cele două Iris David caracterizează acest statut dublu al timpului — cel trăit și cel visat. („Mihai : Toată povestea noastră a fost un vis : jumătate viață, jumătate amăgire"). Trăsătură definitorie a teatrului modern — ambiguitatea este de regăsit și la Fănuș Neagu. Finalurile celor două piese sînt construite într-un teritoriu al interpretabilului.

Mai puțin preocupat de o construcție dramatică rigidă, canonică, Fănuș Neagu exersează în spațiile dramaticului o artă a dialogului care a dat rezultate remarcabile în **Îngerul a strigat.** Personajele, la fel ca la Dumitru Radu Popescu, în romane, nu se diferențiază prin limbaj. Ele susțin tensiunea dramatică mai puțin prin revelarea caracterologiilor cît mai ales prin puterea de a capta prin oralitate, de a stăpîni timpul prin Verb. Gestul, fapta definitorie, insolitul fixează personajele în memorie. Alternanța trecut-prezent, mai puțin practicată în **Echipa de zgomote**, este acum, în **Scoica de lemn**, un procedeu funcțional. Fănuș Neagu aduce personajele prozei sale în teatru fără să deplaseze accentul sau să atenueze verosimilitatea existențelor ciudate. „Frumoșii nebuni", reprezentînd o tipologie certă a prozei românești contemporane, își cîștigă același loc și în teatru, unde creatorul lor, la fel ca prințul Cantemir cu marionetele **Istoriei ieroglifice**, stăpînește suveran un teritoriu al imaginarului fabulos care se numește Fănuș Neagu.

CONFABULE

Un țăran trece strada

Cînd s-a sfîrșit seria la mare / douăsprezece zile în cap la Eforie / e mai bine acolo / au și nămol / va să zică atunci / în ultima seară dinaintea plecării / ce-o fi cu tinerii / adică tată / mama / și băiatul / pe faleză / în plimbarea de la urmă / cîte zile mai ai / că mie la vechimea mea mi-au rămas destule / iar pînă pleacă ăsta mic în tabără / mai e o săptămînă / ce-ar fi / la întoarcere / să ne oprim și pe la bătrîni / o luăm pe variantă / stăm două zile la ei / mîncăm fructe / aer curat / [illegible] / bucurie [illegible] / păsări / cu capră și grădină / [illegible] / noi le ducem pîine / de la restaurant / astfel se înțeleseră cei doi / ascultînd muzica / și privind luminile litoralului românesc / în timp ce băiatul alerga deseori pe plajă / iar a doua zi / pe la amiază / au ajuns în satul Cutare / din județul Cutare / la bătrînii Cutare / părinții lui / și încă înainte de a apuca să coboare din mașină / [illegible] / voi cînd aveți concediu / la mare.

Iulian Neacșu

mapamond

Poeți din R.S.S. UCRAINEANĂ

LINA KOSTENKO

Gogol

Și mîhnirea
Și tristețea
Și concluzia-s cu tilc.
Și cuvîntu-i răstignit
În pana neinvinsului.
Sufletul trecu prin toate
Stadiile durerii. Acum tace milc.
Oameni, pe pămint pogoară
Anotimpul Risului !

PETRO PEREBEINIS

Cimitirul butaforiilor

Prin ungherele și curtea teatrului
Dorm valuri strînse de decoruri,
Dorm atîtea replici geniale,
Dorm atîtea ne-mplinite doruri.

Vinturile scorojesc,
Iar ploile spală
Culorile ce au slujit cîndva
Pentru o montare triumfală.
Valurile de pînză aruncate
Înseamnă falimentul artei.
Steaguri albe...

Aici imaginației bolnave-i
Cald și strîmt și incomod.
Alături –
Și frumosul și uritul
Stau la fel de bine și comod.

În spatele scenei și draperiilor.
Amurgește cimitirul butaforiilor.

Prin ungherele teatrului cîlții putrezesc.
Liniștea în curtea butaforică se lasă.
Doar jupiterul soarelui mai arde diavolesc
Sus, la el acasă.

ROMAN LUBKIVSKI

Clopotele de la Isla-Negri

Am venit în ospeție la Pablo Neruda,
Ca invitat al „Odei vintului"...
Și pentru că poetul
Se afla undeva tare departe
Mi-a răspuns doar clopoțelul de la intrare :
– ...Salud, companero !
Și, iată,
Pe masă, ca pe un tron de aur, stătea vintul,
Alături de care-și mai expuneau grațiile
Două farfurii,
Un ardei iute și o ceapă.
Prin unghere moțăiau îngerii bine hrăniți,
Iar prin sticlele cu vin pluteau
Corăbii ciudate.
În curte
Am dat de renumitele clopote
Ce se zbăteau ca niște răsculați
Spînzurați nu demult
Și care-s gata să învie
Cînd furtuna-și va începe
Voiajul de nuntă...
M-am așezat pe un scaun de piatră.
Și priveam malurile mari și negre
Ale Oceanului Pacific.
Tăcut ședeam pe banca de piatră
Și mă simțeam
Ca un contur de nour vagabond.
Dar, îndepărtîndu-mă,
Pe cer am scris cu litere de foc :
„Lui Neruda...
Oriunde m-aș afla
Cînd voi auzi clopotele de la Isla-Negri
Voi reveni la el acasă."

IVAN DRACI

Lacrima lui Picasso

II

Pling copiii și copacii pling.
Mama n-are ochi, ci două lacrimi.
Și sincrofazotroanele rag precum leii,
Și furtuna plînge violet.
Lacrimele-s elixirul orchestrelor
Și lirelor,
Artiștilor și niciodată al
Oamenilor.
Artiștii pling prin „REGELE LEAR",
„ZĂPEZILE DE PE KILIMANDJARO"
Și „GUERNICA".
Mai ales, GUERNICA !

DMETRO PAVLECIKO

Rubaiate

Cu două fețe eu nu pot să fiu.
Ce-i sufletul murdar – deloc nu știu.
De soare am nevoie și chibrituri
Ca-n beznă poezii să nu mai scriu.

★

Dar încotro merg plopii la plimbare ?
Și încotro-și duc gîndurile-amare ?
Se duc ei la prietenii lor buni –
Stejarii tolăniți pe-un dimb de zare.

★

O viață fără carte-i casă fără geam.
O țară-nchisă-i cimitirul unui neam.
Prin geamul cărților lumina intră
Și se zărește viitorul ce-l mai am.

★

O barză mă lăsase-ntr-o grădină.
Și tot ea după mine o să vină
Ca să mă ducă unde de urit
O bibliotecă-ntreagă o să-mi țină.

★

Pămîntu-i tot pămînt și apele-s tot apă,
Iar vîntul la izvorul cerului s-adapă,
Scînteia ce în mine-o port de cînd mă știu
S-ajungă frumusețea dunului nu-mi scapă.

★

Un drum îi viața. Și rămîne drum.
La capătu-i nici umbra-mi n-o s-ajungă.
Dar moartea-i punte peste vînt și fum, –
Ce-abia mai stă și frica își alungă.

★

Pe lume încă o minune s-a ivit :
În toiul iernii un cireș a înflorit,
Dar eu de la copacii buni de gură
Aflasem că-i poetul lor cel mai iubit.

În românește de
Ștefan Tcaciuc

Horea Cucerzan : „Flori"

CULTURA ROMÂNEASCĂ ÎN LUME

Trimestrialul englez „The Slavonic und East European Review", despre volumul IX din OPERE de Mihai Eminescu

Profesorul Dennis Deletant, decanul „Școlii de studii est-europene" de pe lingă Universitatea din Londra, autor al unor importante studii asupra literaturii române vechi, a publicat, în numărul 2 al trimestrialului englez, din acest an, un pertinent comentariu asupra volumului M. Eminescu, **Opere volumul IX. Publicistică 1870—1877.**

Reputatul profesor începe prin a menționa că **«1980 a fost un an valoros pentru cercetătorii operei lui Eminescu»**, amintind reeditarea la editura „Junimea" a unor studii fundamentale asupra operei poetului, din care reține **Arta cuvintului la Eminescu** de Dimitrie Caracostea (un demers analitic structuralist înaintea structuralismului) și studiul **Poezia lui Eminescu** de Ion Negoițescu. Distinsul cercetător al literaturilor din spațiul est-european subliniază în continuare : **«Totuși, contribuția cea mai importantă a anului în ceea ce privește studiile despre Eminescu a constituit-o, fără îndoială, apariția volumului IX al ediției definitive a operei poetului, proiect inițiat în 1939 de către D. Panaitescu-Perpessicius, sub a cărui îngrijire au fost publicate primele 6 volume (1939—1963). Volumul IX este primul volum dedicat activității lui Eminescu ca ziarist și cuprinde colaborările lui din anii 1870—1877 la un număr de publicații românești, în special la „Curierul de Iași".**

Dennis Deletant accentuează, în comentariul său, dificultățile pe care au trebuit să le învingă cei care se ocupă de editarea acestui volum : **«Sarcina de a aduna și transpune articolele lui Eminescu din această perioadă trebuie să fi fost formidabilă»**. Comentatorul englez observă că aceste dificultăți au fost generate de faptul că : **«alături de rubricile sale de critică și literatură, Eminescu a scris un număr imens de articole în probleme interne și externe care au acoperit o arie largă de la probleme politice, educaționale economice, culturale, la cele privind toleranța religioasă sau intoleranța...»** Profesorul Dennis Deletant nu uită să semnaleze spinoasa problemă a paternității articolelor eminesciene.

Dînd dovadă de o perfectă cunoaștere a tehnicii de cercetare și editare, ca și a necesității și importanței edițiilor de opere complete ale marilor scriitori, autorul comentariului formulează această amplă caracterizare a volumului IX din **Opere** eminesciene : **«prezentul volum oferă pentru prima dată cititorului o viziune completă asupra activității jurnalistice a lui Eminescu (spre deosebire de așa-zise** Opere complete **ale lui A. C. Cuza, volum apărut în 1914, în care s-a făcut o selecție extrem de subiectivă a operei lui Eminescu), și se străduiește să plaseze scrierile lui în contextul cultural și politic al epocii. Dat fiind natura caustică a unor rubrici susținute de Eminescu (prima din acest volum a fost scrisă cînd avea vîrsta de 20 de ani) este limpede ce sarcină delicată stă în fața oricărui editor român al poetului național, sarcină care va face imposibilă satisfacerea în totalitate a conceptului critic de obiectivitate. Cu toate acestea, editorii volumului, prin includerea articolelor mai intemperate ale lui Eminescu, pot pretinde pe bună dreptate că au realizat o ediție definitivă asupra jurnalisticii poetului și au oferit cercetătorilor perioadei o pătrundere în eul lui».**

Trenul de aur

Continuarea relatării odiseei aurului polonez din 1939 apărută în Almanahul estival «LUCEAFĂRUL»

SPECTACOLUL LUMII

văzut de Ioan Grigorescu

Omul despre care mi se spusese că ar fi murit demult mă privea nedumerit. Oare ce mai vroiam ? Nu-mi destăinuise în ajun totul ? (Am relatat în Almanahul estival „Luceafărul" modul cum l-am cunoscut, la Varșovia, în 1981, pe Zygmunt Karpinski, nonagenar, unul dintre participanții la odiseea tezaurelor poloneze, începută în septembrie 1939 — prin tranzitarea „trenului de aur" pe teritoriul țării noastre —, și încheiată la mai bine de șaisprezece ani după război, cînd ultimele valori istorice și de artă aparținînd muzeului Wawel, din Cracovia, au fost restituite de către Canada, Poloniei.)

— V-am adus cărțile împrumutate — i-am spus bătrînului Karpinski, căutînd să-mi justific într-un fel revenirea.

— Puteai să le păstrezi.

— Am crezut că nu mi le-ați dat decît pentru lectură. De altfel, n-am închis ochii toată noaptea...

— Nici eu. Întrebările dumitale mi-au răscolit amintiri la care nu mă întorc cu prea multă plăcere.

— Îmi pare rău. Cu atît mai mult cu cît n-o să pot pleca din Varșovia, pînă nu-mi răspundeți la alte cîteva întrebări, suscitate tocmai de citirea lucrărilor dumneavoastră.

— Dă-i drumul. Văd că n-am scăpare. În fond — zise bătrînul lăsîndu-se cu toată greutatea într-un fotoliu —, trebuie să se facă odată lumină în problema asta. Mulți oameni din generația dumitale, și încă și mai mulți din generațiile născute după război nu cunosc întregul adevăr despre rolul salutar jucat de România, în 1939, în salvarea tezaurelor noastre, ca și a cîtorva zeci de mii de polonezi, care și-au datorat viața posibilității de a se refugia în țara dumneavoastră. Eu însumi pot spune că am fost unul dintre aceștia, laolaltă cu cei douăzeci și patru de „covoieri" ai trenului de aur. Știi ce întrebare m-a chinuit noaptea ? Ce s-ar fi întîmplat atunci cu aurul Băncii Poloniei dacă România ar fi refuzat tranzitul tezaurelor noastre ? Ce soartă ar fi avut arrasurile din Wawel, piesele de artă de o inestimabilă valoare — să amintim numai de celebrul triptic al catedralei din Cracovia, opera lui Witt Stwosz —, manuscrisele, documentele privind istoria noastră, partiturile lui Chopin ?... N-ar fi ajuns oare pe miinile cine știe cărui potentat fascist — și trebuie să știi că numai valoarea pieselor de artă „colecționate" de Hans Frank, „protectorul" hitlerist al Poloniei, se ridica la peste un milion de dolari —, sau încă și mai rău, n-ar fi fost ele distruse în vreun incendiu ? Ceea ce nu puteau fura, căpeteniile fasciste incendiau, ca șobolanii care, neputînd înghiți toate grînele dintr-un hambar le spurcă, urinînd pe ele, pentru ca altă vietate să nu le mai poate atinge... Cît despre aurul Băncii noastre, acesta ar fi făcut să crească și mai mult forța de război a Reichului. De aceea el devenise pentru strategii SS-ului obiectiv prioritar. Putem spune că, prin evacuarea lui, atunci, în 1939, s-a contribuit întrucîtva la scurtarea războiului, deoarece tezaurele noastre puteau fi transformate de către fasciști în tancuri sau în bombardiere.

— Ați răspuns astfel la una din întrebările mele, care n-ar fi fost prima, ci ultima. Spuneți-mi însă, ce reprezenta, ca valoare concretă, încărcătura trenului de aur, evacuat în noaptea de 13 spre 14 septembrie prin România ?

— La valoarea de azi a aurului, multe miliarde de dolari. Dar el însemna acoperirea în aur a monetei noastre naționale și garanția bancară poloneză în tranzacțiile comerciale externe. Optzeci de tone de aur pur, în lingouri, sînt opt vagoane, plus bancnotele din ultima emisie aflate în depozitul băncii, sacii cu monezi, titlurile, valorile bancare, devizele, o parte a arhivelor noastre financiare — totul ar fi constituit pentru agresori o pradă cu adevărat „grasă", capabilă să acopere în bună parte cheltuielile Reichului legate de invadarea Poloniei.

— Oare toate țările cotropite au reușit să-și salveze tezaurele, ca Polonia ?

— Nu. Aurul Olandei, bunăoară, a devenit pradă de război, Banca Națională din Amsterdam procedînd nu la evacuarea lui peste hotare, ci la ascunderea tezaurului în interiorul țării, în locuri care, în timpul ocupației, fasciștilor nu le-a fost prea greu să le descopere. Belgia a făcut la început la fel, apoi a apucat să-și transporte clandestin aurul în Franța. Acesta, ca și aurul francez, a împărtășit — în prima etapă — aceeași soartă cu cea a aurului polonez. De altfel, după cum v-am explicat, în prima săptămînă de război și noi am procedat la dispersarea tezaurului în cîteva puncte din răsăritul Poloniei, considerînd că invazia germană va putea fi stăvilită, și chiar sperînd că agresorul va fi curînd alungat din Polonia. Ne bizuiam pe promptitudinea ripostei anglo-franceze, și pe deschiderea neintîrziată a frontului de apus. Din păcate, luni în șir după intrarea Angliei și a Franței în războiul cu Reichul fascist, nu s-a vorbit în Occident decît despre așa zisul „the funny war" sau „drole de guerre", comunicatele germane din zonă conținînd timp îndelungat, în mod invariabil, aceeași formulă, „Pe frontul de vest nimic nou". În schimb, pe frontul de est, în Polonia, se desfășura acel „Blitz Krieg" — războiul fulger —, omenirea urmărind cu uluire și stupoare capacitatea de distrugere a armatelor Reichului, extraordinara organizare a Wermacht-ului, complexul sistem de intimidare și sufocare a rezistenței pus la cale de către SS. Primul lucru înfăptuit de fasciști după ocuparea Poloniei a fost amenajarea lagărelor de concentrare, care n-au întîrziat să devină lagăre de exterminare, adevărate „fabrici ale morții". Mulți funcționari ai Băncii Poloniei, care nu s-au putut atunci refugia, au fost imediat căutați de SS, arestați, interogați, torturați, trimiși în lagăre pentru a li se stoarce „destăinuiri" cu privire la locul unde pasămite, s-ar mai fi aflat ascunse părți din tezaur, ocupanților nevenindu-le să creadă că în acel prim transport prin România, și în cele care au urmat la scurt timp, fusese evacuat aproape tot ce trebuia salvat.

— Credeți că atunci în primele zile ale lunii septembrie 1939, strategii din Reichskanzlei nu presupuneau că singura cale de salvare a tezaurului Poloniei era evacuarea acestuia prin România ?

— Evident. Spionajul lor nu trebuie subestimat, dar mizau probabil pe un refuz al guvernului de la București, care era supus unor puternice presiuni. Or, promptitudinea cu care România și-a dat acordul a constituit atunci o demonstrație de solidaritate cum în Europa acelei epoci devenise greu de imaginat. Riscurile asumate n-au fost mici. Dar, fără această promptitudine, totul s-ar fi dus de rîpă...

Într-adevăr, după cum scria Alexandru Crețeanu în „România în septembrie 1939", încă la 31 august, deci în ajunul agresiunii fasciste asupra Poloniei, guvernul de la Berlin, grijuliu să folosească toate atuurile, a ordonat ambasadorului său la București să ne aducă la cunoștință în modul cel mai categoric, că orice permisiune acordată tranziturilor româno-polone va fi considerată drept o acțiune dușmănoasă îndreptată împotriva Reichului. Atunci — amintește Crețeanu —, premierul Armand Călinescu i-a declarat lui Fabricius (lucru pe care avea să-l repete și la 4 septembrie, cînd ambasadorul german a revenit asupra aceleiași chestiuni) că România nu se poate opune tranziturilor incriminate deoarece, făcînd aceasta, ar fi nevoită, prin analogie, să sisteze pe de-a-ntregul exportul de petrol către Germania. Răspunsul lui Călinescu nu l-a împiedicat însă pe Fabricius să repună în discuție problema, în noaptea de 8 septembrie, cînd a amenințat spunînd că, în felul acesta, teritoriul României devine o bază de acțiuni dirijate împotriva Germaniei, lucru pe care führerul nu-l poate permite.

La 4 septembrie, cînd aurul polonez încă nu își începuse peregrinările prin propria-i țară, ambasadorul Poloniei la București, Roger Raczynski, adresa României mulțumiri, în astfel de termeni : „Din însărcinarea guvernului meu am onoarea să transmit mulțumirile guvernului Poloniei adresate guvernului român pentru poziția acestuia față de Polonia în momentul declanșării războiului de către Germania. Această poziție va avea o mare influență asupra dezvoltării relațiilor viitoare dintre țările noastre."

— Atunci mai erau zece zile pînă la constituirea garniturii trenului de aur la granița României. Cum arăta acest tren ?

— Dă-mi răgaz, să-mi amintesc. Îți voi răspunde și la această întrebare.

Balcanice

RADOVAN PAVLOVSKI

Fără rugăciune

Precum lumina să fie lăsată să treacă,
Fără rugăciune, poezia ce vine
Ea e picătură de nour ce poartă
Viață intrinsa – fără rugăciune ea se strecoară
Și prin piatră și prin crăpături de cutremur
Nici foamea nici boala nimic nu poate
Opri poezia – fără rugă
Precum focul iți arde ochi
Dar știe și sub pămînt să coboare
Și cu glasul lui Orfeu să te cheme
O dragoste fără rugă prin vremuri
Ea e poezia care nu cuvîntă pe chip
Și la bucurie și la durere ea se preumblă
Ca o ființă ca o lege vie – fără rugăciune
Ea trăiește și-n casele celor sărmani
Și în casele tiranilor și printre măruntele
Și printre marile popoare – fără rugăciune
Poezia se-așterne aidoma luminii

În românește de
Dumitru M. Ion și Carolina Ilica

Cuvinte magice / Magic Words

A apărut în condiții grafice de excepție (nu o dată Editura **Dacia** ne-a prilejuit bucuria unor cărți-spectacol, dovedindu-ne că se poate și așa), volumul selectiv al lui Anghel Dumbrăveanu, tradus fidel de Irina Grigorescu în limba engleză, este o bună demonstrație a compatibilității poeziei noastre contemporane mai ales, cu o limbă de circulație socotită îndeobște mai nereceptivă la poezia în forme „închise", regulate, cu o dicție ceremonioasă, discursivă sau emfatică. E adevărat că poezia mai veche a lui Anghel Dumbrăveanu se caracteriza tocmai prin jubilația imagistică, prin eflorescența sentimentelor, prin „consecvența celebrării" în forme ceremonioase, baroce, cum remarcă foarte bine și prefațatorul volumului, Cornel Ungureanu, „Sunetele de orient ale literaturii, ceremoniile, ritualurile... ritmate de mișcarea valurilor", distincția expresiei, ar putea crea probleme la transpunerea în limba engleză, orientată în ultima vreme spre un program poetic de cu totul altă natură. Traducătorul a intuit probabil acest lucru și, împreună cu autorul, a operat o selecție riguroasă, în care predomină mai ales tipul de poezie **nesomptuoasă, antiretorică**, de maximă economie (și asceză, am spune) a mijloacelor, un fel de **poezie minimală**, a ocluziunii treptate, predominantă în creația mai nouă a poetului și care nu trebuie pusă neapărat sub semnul (autobiografic) al vîrstei trecută dincolo de miezul incandescent al vieții. Dimpotrivă, vedem în această înnoire de concepție și mijloace a poeziei lui Anghel Dumbrăveanu un mod autentic de sincronizare cu epoca, o probă a vigorii ei.

Tocmai acest tip de poezie poate exista bine și în traducere engleză, fapt demonstrat adesea convingător de tălmăcirile Irinei Grigorescu. Se remarcă încă de la o primă lectură poeziile de notație, un fel de „stenografie" lirică bine exemplificată și în spațiul american, cu o recuzită redusă la minimum în care obiectele devin opace, refuzînd regimul metaforic (**Enigma orhideei, Conceptul de galben, Ținutul nopții, Păsările și nopțile pontului, Pe cursul tîrziu al nopții** etc. ; sau poeziile cu o dicție relaxată, conversațională în care se cereau căutate soluții idiomatice și în limba engleză (de cele mai multe ori inspirat găsite de traducătoare) ; sau, în fine, acele poezii care cultivă viziunea în răspăr, imagistica bizară (bine reprezentată în poezia engleză, în tradiția versului „fără rimă"), „himerogonia". Chiar traducătoarea (într-o notă inteligentă, de lector și tălmăcitor) intuiește acest regim nou în poezia lui Anghel Dumbrăveanu, regim „al imaginilor bizare, dar formulate precis și intens, marcate... de contrastul cu rezonanță barocă între aparență și realitate". Mecanismul lor este convingător recreat în traducere ; a se vedea poezii ca **Frigul nemîngîierii, Întîmplări din țara himerii, O colonie de vrăbii, Fereastra corăbierului** etc.).

În toate aceste texte traducătoarea preferînd fidelitatea (adesea incorsetată) unei interpretări „libere", conservă tonul, intențiile, concentrarea verbală a originalului producînd soluții eficace în simplitatea lor : „On a Thuesday, Alina's walk / Lighting up the town dozing in yellow / Hours slipping from trees, the fountains / Spreading out in silence the bridge / ... Scared by the softness of her blouse" (**Conceptul de galben**) ; „...Gothic towers look into time with their clocks. / With solemn memories. My aching / For space sets latent sleep on fire. / The cry of the lilies will engender disorder. / Someday someone will ruminate in poems / Or fog among which I hunt chimeras" (**Pe cursul tîrziu al nopții**) : „My lodging is this attic / Which hangs suspended from a chesnut chandelier. / I know only my neighbour / Next door, „Who gets up very early in the morning / And blows through a cane stalk / To snuff out the stars. / I often chat with the rain / And with a traveller / Who tells wonderful stories from Chimera Land..." (**Întîmplări din Țara Himerei**). În majoritatea cazurilor textul traducerii are cursivitate, acuratețe stilistică și firesc. Există însă și cazuri cînd soluțiile traducătoarei sînt mai puțin idiomatice (poate corecte din punct de vedere verbal, dar nu în spiritul poeziei — și limbii engleze — actuale) sau ambigue, implicînd și un al doilea sens, nedorit „I would like to drink / This silence to the woman coming / After me", „Tell them your flight and wonder about" (topică cel puțin curioasă), „when the season comes for me to return", "confessing to us in returns" (?), "when you brought disilusion, / When you were brought joy, / „When you were given the life / of the one who will be no more", „Is anyone... generous enough to open up for me" („e cineva / Generos să-mi deschidă ?"), „with stars ending in glances" (?), „you will ask who the devil is" (în original nu e vorba de-o imprecație, ci de o inofensivă întrebare), etc. Nu lipsesc, din păcate, și unele construcții confuze, sau incorecte (nu trecem în această categorie erorile de tipar, nedatorate traducătoarei) : "your breasts will remain in my chest", „I shall flow away" (pentru **voi pleca**), "With my hours lacking the silence of your hands", „Now you take other road", "at night noon" „I had to gather your bosom in the grass".

Multe din aceste imprecizii se datorează urmăririi fidele (uneori literale) a originalului, calchierii imaginilor lui în textul tradus, atunci cînd traducătoarea își asumă riscul unei recreări (sub raport imagistic) a originalului, rezultatele ei sînt lăudabile. S-ar mai putea vorbi de o anumită tendință spre **abstractizare** și **explicitare** a discursului poetic, tendință care pare a decurge din chiar specificul limbii engleze literare (nu însă și a celei vorbite, idiomatice) și care afectează (chiar în mai mare măsură) traducerile încercate de poeți englezi și americani din opera lui Eminescu, Blaga, Bacovia etc. În majoritatea textelor, Irina Grigorescu a știut să prevină această lunecare spre discursivismul abstract, potențînd poeticitatea de sunet, așa ca în poeziile mai vechi ale lui Anghel Dumbrăveanu (vezi, de pildă, **Portret ascuns** sau **Cîntecul sturzului**). Majoritatea construcțiilor în limba engleză sînt moderne (există totuși, probabil din motive de economie verbală, un abuz de genetive sintetice), fără însă ca ele să dezambiguizeze poetic originalul.

Spuneam că volumul este însoțit de o interesantă (chiar palpitantă pe alocuri) prefață a lui Cornel Ungureanu, scrisă pentru uzul cititorului străin, care nu se mărginește să rezume puncte de vedere anterioare despre poezia lui Anghel Dumbrăveanu, ci avansează cîteva ipoteze noi, de fină intuiție și cu amplă deschidere comparatistă. E regretabil că traducerea acestei prefețe nu a fost revăzută cu mai multă atenție, în textul ei strecurîndu-se greșeli tipografice, erori de traducere și formulări bizare (Anghel Dumbrăveanu s-ar ocupa în poezia lui de „genetics and apocalypse", poetul "is no doubt a rational, a classicist". "sensitive to solidarity among writers", cu o lirică in care „rare trees and exotic birds are scattered all over this land" ; Oltenia e o regiune „characterized by the lively temperament of a soldier", gruparea scriitoricească de la **Steaua** devine „a literary association" ; pentru a nu mai vorbi de superlative de tipul „the literary gigants of the epoch", „the titans of the Modern Romanian literature" etc., care nu există în texul original al „Cuvîntului" introductiv și care nu pot face impresie prea bună lectorului străin).

Sînt toate acestea scăpări, unele minore, care putea fi totuși evitate în acest volum, altminteri valoros, publicat de Editura **Dacia** și care consacră, în perimetrul limbii engleze, un poet român reprezentativ și o traducătoare talentată, înzestrată cu rafinament și intuiție de poet.

Marcel Pop-Corniș

SPORT

Iară începe ceea ce ne trebuie...

De-aș avea o frază în cap, aș zice că iar o luăm de la capăt. Precum vedeți, zilele trec în decepții nocturne și valul vieții, valul mării se coboară, se ridică, dă cu brazi în noi. Plouă cumplit dinspre Turcia. Seninul mării a luat aspect întunecat. Vine toamna mai devreme. Gugușiucii mănîncă ploaie, Sorin Titel s-a supărat pe Corneliu Leu, Eugen Uricaru bagă fitile, Mircea Micu e demn și snob, Traian Iancu amenință cu demisia, Constantin Bărbuceanu trebuie dat urgent afară, iar Mircea Lucescu îi așteaptă pe suedezi. În condiții infame, Nicolae Manolescu este la post, scrie și traduce, îl laudă pe Constantin Georgescu, băiatul din comuna Snagov. E limpede, urmează culesul viilor și împărțirea pomenilor. Tovarășul Zigu Ornea face nămol la Techirghiol (rimă de ghiață) și împlinește poezii patriotice cu Mara Nicoară. Ion Cocora pîndește să-i ia postul lui Constantin Cubleșan de la Naționalul din Cluj-Napoca. Fereste-ne, doamne, de Sandu Căprariu.

Din punct de vedere al tomatelor și altor legume îl așteptăm pe Adrian Păunescu să vină încoace, braț la braț cu Eugen Barbu. Noi cu drag vom fugi. La balul copiilor de acum trei zile a lipsit nemotivat Ion Băieșu. Era plecat în țări străine. Prin Occidentul bîntuit de șomaj, plus alte maladii ș.a.m.d. Eu sînt ghinionistul de după amiază. Nu cred în brînza de 16,60 lei — telemea găurită, fără gust și fără grăsime. De la filmele din stațiunea Neptun se povestește că-n fiecare noapte au fost unii la cîrciumă și a doua zi au pîrît prețurile. O ceașcă albastră și austriacă necheează în momentul de față în cinstea năutului și a cafelei braziliene. Din acest motiv, eu susțin că pe data de 8 septembrie ne vor bate suedezii. (Ce-or fi avînd cu noi vikingii ?). Eu scriu și cîinele Codiță dă pe brînci, bea ploaie, respiră mititei îndepărtați și așteaptă reporteri speciali ca să-l descînte sub nume. Plouă îngrozitor. Plouă din nou. Plopii din fața mesei mele se dau naibii unul pe altul. Le-ar place să fie soare și să coboare la plajă. Mestecenii fumează ceață, se uită în Turcia. Aurel-Dragoș Munteanu în schimb trece cu pas leneș și ud pe lîngă noi și nu ne acceptă în nici un fel. E filozof. Se gîndește la America de Nord. Noi nu ne gîndim la nimic. Aurel are impresia că-i vom lua locul la redacție. El nu știe că noi nu vrem servici. Vă rog să-i transmiteți lui Gh. Suciu salutări pentru Oxymoron (figură de stil) și pentru N. Georgescul carele l-a descoperit pe Suciul. Adio, domnilor prieteni ! După aceasta urmează o nouă chemare : cuibușor de nebunii în casa altora. Zaraza visul meu de altă dată și de totdeauna. Un vlăjgan pe nume Mihai Țurcanu caută apă dulce și noi nu avem decît viorele. De-aia nu ia Rapidul campionatul la baschet, pentru că Steaua și Dinamo au coșuri speciale prefabricate. Ducem lupte corp la corp în grădinile de la Neptun, unde se plantează pitici electrici și Albă ca zăpada (1 200 bucata) și nu le pasă de nimic. Trenule, mașină mică. A venit exact acum un minut un indian împodobit cu sălcii și susține că pe 8 august începe campionatul de fotbal. Vom fi acolo ca să stricăm vremea.

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef :
Nicolae Dan Fruntelată
Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Teodor Balș (secretar responsabil de redacție)

REDACȚIA : București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 95
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII